

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З ІНШИМИ
ОРГАНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

**Матеріали
науково-практичної інтернет-конференції
24 квітня 2020 року**

ОДЕСА
2020

УДК 343.1 : 343.985 : 343.57(477)
А 48

Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення
статей, які суттєво перевищували пропоновані обсяги

А48 Актуальні питання взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами у кримінальному провадженні: матеріали науково-практичної інтернет-конференції 24 квітня 2020 року., м. Одеса, 24 квітня 2020 р. — Одесса: ОДУВС, 2020. — 148 с.

ЗМІСТ

Анін І. М. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ЗА УЧАСТЮ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	7
Браду Я. І. ПРАВОСУДДЯ ЯК ОСНОВНА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА ФУНКЦІЯ	10
Виходець Ю.О. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ РОЗШУКОВИХ ДІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	12
Бурбан В. М. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НАРКОЗАЛЕЖНИХ ОСІБ.....	16
Варченко О.О. ОСВІДУВАННЯ ТА ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ ДОКУМЕНТУВАННІ ОКРЕМИХ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ	19
Волобуєв А. Ф. ЩОДО ПРОБЛЕМ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНИХ ГРУП.....	22
Волошанівська Т.В. ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕКАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ОСНОВНІ АСПЕКТИ НЕФОРМАЛІЗОВАНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ: ПРАКТИКА ЄСПЛ.....	26
Герус Т.С. ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ І ОПЕРАТИВНИХ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	30
Гладких Д. Є. ВТРУЧАННЯ В ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	34
Гловюк І.В. ОСКАРЖЕННЯ ОБШУКУ: ПИТАННЯ ЮРИСДИКЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ	37
Грисюк В. І. ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	41

Гришко І.К., РОЛЬ ТАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ РОЗСЛІДУВАННЯ У ПРОТИДІЇ СУЧАСНИМ ПРОЯВАМ ЗЛОЧИННОСТІ.....	45
Дзіковська Н.Р. ПРОБЛЕМИ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ НЕПОВНОЛІТНЬОМУ ПІДОЗРЮВАНОМУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЩОДО НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ.....	49
Довгань А. С. ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ДОКАЗІВ ОПЕРУПОВНОВАЖЕНИМИ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ.....	52
Заєць І. С. ОБШУК ЗАСОБІВ СТИЛЬНИКОВОГО ЗВ'ЯЗКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ.....	57
Ільченко Д. І. ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ ДОПУСТИМИМИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	60
Калугін В.Ю. ОПЕРАТИВНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ТА ОПЕРАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	63
Климчук М.П. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ, ЯКІ МІСТЯТЬСЯ НА ЕЛЕКТРОННИХ НОСІЯХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	65
Кобзар А. Ю. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ УЧАСТІ ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ.....	68
Коперсак Д. В., КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПО ЯКИМ ДОЗВОЛЕНО ПРОВОДИТИ СПЕЦІАЛЬНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ.....	72
Лебідь Я.А. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИТУ ПРАВ І СВОБОД УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....	77
Мельник Н. С. ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ.....	81
Михайлов П. С., ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У ГАЛУЗІ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	84

Мудрецька Г. В. ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ТА СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НА ДОСУДОВОМУ СЛІДСТВІ	87
Паламарчук І.С. ОПЕРАТИВНА ЗАКУПКА НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ЯК НЕГЛАСНА СЛІДЧА(РОЗШУКОВА) ДІЯ	90
Ребрик О. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДІЇ СЛІДЧОГО ПІД ЧАС ВИЯВЛЕНІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ....	93
Рогальська В. В. ЗМІСТ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ВІДПОВІДНО ДО ЄКПЛ.....	97
Савчук І.П.ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	101
Скрипник А. В.,Тітко І. А., ЦИФРОВИЙ ОРИГІНАЛ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ: БУТИ ЧИ НЕ БУТИ?	104
Смірнов О.С. ПРОБЛЕМА ПОРУШЕННЯ ПРАВ НА НЕДОТОРКАНИСТЬ ЖИТЛА ОСОБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ	106
Суркова Т.М. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ІМІДЖУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	108
Сухачова І. О., ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ОРД У КРИМІНАЛЬНОМУ-ПРОЦЕСІ: РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЇ ОБВИНУВАЧЕННЯ.....	113
Таус М. М. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОД В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ.....	117
Тетерятник Г.К. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ.....	121
Ткаченко А. С. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПО'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН	124
Узюм П. А. ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ВИРОБНИЦТВА, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ,	

ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТУ
НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ
АНАЛОГІВ 128

Федоров І. В. ЩОДО ОКРЕМИХ ПРАВОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ
ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НПУ 132

Федоряєва К.О. ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ НЕДОПУСТИМИМИ:
ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ 135

Фурман Я. В. МІЖНАРОДНА ПРАВОВА ДОПОМОГА У
КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ВІДПОВІДНО ДО КПК УКРАЇНИ
..... 140

Шаран А.А. КОНТРОЛЬ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ: ПРОБЛЕМИ
РОЗМЕЖУВАННЯ ІМІТУВАННЯ ЗЛОЧИНУ ВІД ПРОВОКАЦІЇ 143

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ЗА УЧАСТЮ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Анін І. М.

курсант факультету ПФДПД, 304 вз.

Науковий керівник:

доцент кафедри, кандидат юридичних наук

Мудрецька Г. В.

Головною проблемою особливості проведення допиту за участі неповнолітнього потерпілого під час досудового розслідування. Можна зазначити що неповнолітній потерпілий є учасником кримінального провадження, який потребує особливого відношення до себе під час проведення досудового розслідування, і це відображається, в першу чергу, в процедурі проведення слідчих (розшукових) дій. Разом з тим, слід відзначити, що під час проведення слідчих (розшукових) дій слідчому недостатньо знати лише процедурні питання, йому також необхідно вміти враховувати психологічні аспекти їх проведення.

Найбільш розповсюдженою слідчою (розшуковою) дією, яка проводиться під час досудового розслідування, є допит. Щодо проведення даної слідчої (розшукової) дії із неповнолітньою або малолітньою особою закон встановлює певні загальні правила:

1. допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування, або в іншому місці за погодженням з допитуваною особою (ст. 224 КПК України).

2. Допит неповнолітньої або малолітньої особи не може продовжуватись без перерви понад 1 годину, а загалом понад 2 години на день (ч.2 ст. 226 КПК України).

3. допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться за участю законного представника, педагога, психолога, а за необхідності – лікаря (ч. 1 ст. 226 КПК України).

4. особі, яка не досягла 16 років роз'яснюється обов'язок давати правдиві показання, і дана особа не попереджається про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання (ч. 3 ст. 226 КПК України).

Загалом проведення допиту неповнолітнього або малолітнього потерпілого проводиться у декілька етапів, які мають певні особливості:

Підготовчий етап - до моменту проведення допиту неповнолітнього потерпілого слідчому слід знати основні відомості про його психологічні особливості. З цією метою необхідно попередньо допитати батьків і

вихователів (учителів), які спостерігали дитину в різних умовах. Свідчення батьків і працівників дитячих установ в даній ситуації можуть істотно доповнювати один одного. Також цих осіб необхідно попередити, що не можна спеціально готувати дитину до допиту, тобто обговорювати її розповідь заздалегідь. У процесі підготовки до допиту дитини також слід заздалегідь вирішити питання про місце допиту. Якщо відомо, що дитина сором'язлива, замкнута, невпевнена у собі, її слід допитувати за місцем проживання, адже домашня обстановка до якої звикла дитина допоможе їй відчувати себе більш захищеною та впевненою. У тих випадках, коли слідчий попередньо з'ясував, що дитина має погану зоровою пам'яттю, недостатньо володіє мовою для опису складної ситуації, розташування об'єктів у просторі, їх переміщення і т.п., можливим є проведення допиту на місці розслідуваної події, так як це допоможе нагадати деталі ситуації і дозволить дитині, яка не вміє розповідати, показати розташування учасників сцени, яку вона спостерігала, спрямування їх руху, тощо. Разом з цим, дане положення не стосується ситуацій, коли є підстави вважати, що перебування на місці події може викликати у неповнолітнього потерпілого сильні негативні емоції. [1]

Також при підготовці до допиту важливо знати позицію неповнолітнього потерпілого. Про це можуть повідомити особи, які постійно спілкуються з дитиною [5]

Підсумком підготовки до допиту має бути складання плану, який передбачає не тільки зміст, а й форму питань, їх послідовність, можливість повторення кожного питання іншими словами. Багатьом дітям дошкільного віку і деяким молодшим школярам, щоб освоїтися на новому місці, в незнайомому приміщенні, потрібно його детально оглянути. Немає сенсу відразу саджати дитину, вона повинна відчувати, що в будь-який момент може підійти до предметів, які знаходяться у приміщенні, змінити позу, взяти те, що привернуло її увагу. [3]

У розмові з дітьми дорослі часто допускають неприродні інтонації, зловживають зменшувальній формою слів, наївно вважаючи, що від цього діти їх краще розуміють і переймаються до них довірою. Не потрібно забувати, що діти, як правило, чутливі до фальші і не відчують поваги до людей, які занадто відверто намагається сподобатися їм. Краще зберігати природність поведінки, серйозно поставитися до того, що цікавить або хвилює дитину. Допит дітей майже завжди вимагає попередньої розмови, для того щоб отримати і скорегувати наявне уявлення про психологічні особливості дитини і створити в неї мотивацію для дачі свідчень. Слідчий може поставити питання про події чи предмети, завідомо добре відомі дитині, - наприклад, про те, що відбувалося вчора в дитячому садку або у дворі, з ким дружить дитина, про зовнішність знайомих дітей і дорослих і т.п. Це дозволяє слідчому перевірити вміння дитини розповідати, знаходити

засоби для опису зорових вражень. Неправильно, проте, намагатися з'ясувати здатність дитини до опису подій тільки за рахунок переказу того, що він читав чи про що йому розповідали, оскільки ця інформація сприймалася дитиною в словесній формі, і дитина, передаючи її, демонструє здатність не до опису, а до переказу [2].

Незалежно від віку дитини і особливостей мовної форми повідомлення будьякі його показання про факти, що мають значення для органів досудового розслідування, отримані з дотриманням вимог закону, можуть бути оформлені протоколом допиту неповнолітнього потерпілого, включені в число доказів і надалі оцінюватися нарівні з іншими доказами. Всі висловлювання дитини подію кримінального правопорушення повинні бути дослівно, без спотворень, внесені до протоколу.

Нажаль, під час фіксації показань потерпілого слідчий, з метою впорядкувати свідчення дитини, може вдатися до обробки наданої інформації, її переструктурування, редагуванні окремих виразів. Таким чином, це може призвести одночасно, як до втрати і спотворення частини інформації, так і до внесення нової інформації, що виходить вже від слідчого, а це, в свою чергу, є неприпустимим.

Слід відзначити, що з метою підвищення точності та повноти фіксації показань неповнолітніх потерпілих слід використовувати аудіо- або відеозапис проведення слідчої (розшукової) дії. Аудіозапис показань неповнолітніх сприяє вдосконаленню процесу перевірки та оцінки доказів, що включає в себе дослідження фактів, про які повідомив потерпілий, і умов, методів отримання від нього відомостей. Прослуховування фонограми дозволяє перевірити, що говорив неповнолітній потерпілий, як він говорив. [4]

Таким чином, неповнолітні потерпілі під час кримінального провадження потребують особливого відношення до себе, яке в першу чергу проявляється специфіці проведення слідчих (розшукових) дій за їх участі. Крім того, з урахування обставин кримінального провадження слідчий зобов'язаний відмовитись від участі неповнолітнього потерпілого у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій для того, щоб не травмувати останнього і якщо необхідну для провадження інформацію можливо отримати іншим шляхом.

Список використаних джерел:

1. Скичко О. Ю. Нравственные основы допроса несовершеннолетних свидетелей и потерпевших. Российский следователь. 2005 № 9 С. 2–4.
2. Арямов И. А. Особенности детского возраста. М. : Учпедгиз, 2003. 192 с.
3. Смыслов В. И. Свидетель в советском уголовном процессе. М. : Высшая школа, 2009. 160 с.

4. Еникеев М. И., Черных Э. А. Психология допроса: учебное пособие. М. : ВЮЗИ, 2011. 147 с.
5. Галимов О. Х. Малолетние лица в уголовном. СПб. : Питер, 2001. 224 с.

ПРАВОСУДДЯ ЯК ОСНОВНА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА ФУНКЦІЯ

Браду Я. І. Курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності 304 взводу

Науковий керівник:

доцент кафедри, кандидат юридичних наук
Мудрецька Г.В.

У науці кримінального процесу висловлено різні думки щодо розуміння поняття кримінально-процесуальних функцій. Відомий радянський вчений М.С. Строгович визначав їх як «окремі сторони кримінально-процесуальної діяльності» [1, с. 123–124] та як «окремі види, окремі напрями кримінально-процесуальної діяльності» [2, с. 188–189]. Оригінальні й такі, що заслуговують на окрему увагу, підходи щодо розгляду поняття кримінально-процесуальних функцій було запропоновано П.С. Елькінд (як виражені у відповідних напрямках діяльності спеціальне призначення і роль її учасників) [3, с. 55] та В.С. Зеленецьким (як результат сумісної дії позиції суб'єкта і спрямованої на її реалізацію діяльності) [4, с. 20]. Слід погодитися з позицією вчених, які визначають кримінально-процесуальні функції як «виражені в законі основні напрями процесуальної діяльності» [5, с. 13], а також як «закріплені в законі основоположні підсистемні види (частини, компоненти, напрями) кримінально-процесуальної діяльності» [6, с. 67].

У науці кримінального процесу по-різному визначають також і систему кримінально-процесуальних функцій та функції суб'єктів кримінального провадження. Поділяючи позицію тих учених, які розглядають процесуальні функції як «закріплені в законі основні напрями кримінально-процесуальної діяльності», можна стверджувати про існування трьох основних кримінально-процесуальних функцій: обвинувачення, захисту і правосуддя. Так, нормами ст. 22 КПК України передбачено здійснення трьох функцій під час кримінального провадження: державного обвинувачення, захисту та судового розгляду. Хоча, як слушно звернуто увагу в наукових джерелах, у ст. 22 КПК України не зовсім коректно зазначено про функцію «судового розгляду», яку слід було б назвати функцією «правосуддя», адже «судовий розгляд» – це традиційне

найменування центральної частини кримінального процесу [7, с. 480, 488–489]. На підтвердження позиції про необхідність вести мову саме про функцію правосуддя, а не про функцію судового розгляду, свідчать і положення ст. 124 Конституції України, якими проголошено здійснення правосуддя в Україні виключно судами, а також ст.ст. 127 та 129, де йдеться про здійснення правосуддя суддями. Також і у ст. 30 КПК України зазначено про здійснення правосуддя у кримінальному провадженні лише судом. Тож відповідні зміни щодо назви функції, яка виконується судом у судовому розгляді, мають бути внесені і до ст. 22 КПК України.

Правосуддя, як і інші кримінально-процесуальні функції, має свої структурні характеристики. Слід погодитися з позицією В.О. Попелюшка, який включає до поняття функції у кримінальному провадженні такі змістовні елементи: 1) суб'єкта виконання функції; 2) предмет його діяльності та її змісту; 3) мету (завдання), на досягнення якої спрямована діяльність цього суб'єкта. Нормами КПК України також передбачено положення щодо складу суду, який уповноважений здійснювати судовий розгляд кримінальних проваджень одноособово, колегіально та з участю присяжних (ст. 31 КПК України).

Для з'ясування предмета діяльності суду при здійсненні функції правосуддя, її змісту та мети, на досягнення якої спрямована ця діяльність, розглянемо та проаналізуємо доктринальні визначення поняття правосуддя. Правосуддя є категорією, що має міжгалузевий характер і застосовується для всіх видів судочинства.

Враховуючи наведені позиції, можна стверджувати, що до предмету діяльності суду по здійсненню правосуддя належить встановлення фактичних обставин справи та з'ясування істини у розглянутій справі шляхом дослідження доказів. Така діяльність відбувається у судових засіданнях за участю сторін та інших учасників процесу, а її змістом є розгляд і вирішення в установленому законом процесуальному порядку справ (кримінального позову). Різні погляди висловлено у наукових джерелах і щодо мети правосуддя та мети судової діяльності загалом.

Ніяким чином не заперечуючи, що діяльність суду спрямована на забезпечення «охорони прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави», все ж зауважимо, що таке широке трактування мети правосуддя потребує конкретизації відповідно до предмету діяльності, оскільки охорона прав та свобод здійснюється не тільки судом, а й іншими державними органами.

Отже, функція правосуддя буде здійснюватися при перегляді за нововиявленими обставинами судового рішення судом першої, апеляційної чи касаційної інстанції. У провадженні з перегляду судових рішень Верховним Судом України діяльність суду має лише контрольний характер [7, с. 488]. Тобто, у цих стадіях реалізація функції правосуддя не

відбувається. На основі викладеного можна зробити такі висновки: правосуддя є основною кримінально-процесуальною функцією, яку здійснює суд через реалізацію в установленій законом процесуальній формі повноважень щодо з'ясування обставин, що підлягають доказуванню, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, і вирішення кримінального позову з ухваленням законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення. Функція правосуддя здійснюється у судових стадіях кримінального провадження, де вирішується питання про обвинувачення: у підготовчому судовому провадженні, судовому розгляді у першій інстанції, апеляційному та касаційному розгляді та при перегляді судових рішень за нововиявленими обставинами.

Список використаної літератури:

1. Строгович М.С. Природа советского уголовного процесса и принцип состязательности. Москва: Юрид. изд-во НКЮ Союза ССР, 1939. 149 с.
2. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса: [в 2-х т.]. Москва: Наука, 1968. Т. 1—470 с.
3. Элькин П.С. Сущность советского уголовно-процессуального права. Л.: Изд-во ЛГУ, 1963. 172 с.
4. Зеленецкий В.С. Функциональная структура прокурорской деятельности: учеб. пособ. Х.: Изд-во ХЮИ, 1978. 78 с.
5. Альперт С.А. Кримінально-процесуальні функції: поняття, система, суб'єкти: конспект лекцій. Х.: Нац. юрид. акад. України, 1995. 28 с.
6. Попелюшко В.О. Функція захисту в кримінальному судочинстві України: правові, теоретичні та прикладні проблеми: монографія. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2009. 634 с.
7. Гловюк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р.: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2015. 712 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ РОЗШУКОВИХ ДІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Виходець Ю.О.

аспірант кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Сьогодні можна говорити про низький рівень підготовки слідчих до роботи із програмно-технічними комплексами та складними програмними технологіями. Як зазначають вчені, з боку слідчих та працівників оперативних підрозділів було б самовпевнено розраховувати на власні сили у цій галузі [1, 119]. КПК України передбачено, що за рішенням слідчого чи прокурора до проведення НС(Р)Д можуть залучатися також інші особи (ч. 6 ст. 246 КПК України). Відповідно, у разі відсутності у слідчого необхідних спеціальних технічних знань та навичок роботи з комп'ютерними технологіями, апаратними засобами та програмним забезпеченням, повинні залучатись спеціалісти, здатні кваліфіковано поводитись з ними, і згодом підтвердити технічну можливість та факт отримання таких відомостей у судовому засіданні.

В цілому, слідчий може самостійно застосовувати у своїй діяльності спеціальні знання та науково-технічні засоби, адже відповідно до положень ст.ст. 40, 246, 252, 266 КПК України слідчий під час безпосереднього проведення ним НС(Р)Д може самостійно застосовувати спеціальні знання та науково-технічні засоби, якщо він вважає, що достатньо ними володіє для вирішення конкретних питань [2, с. 156]. Поряд цим, при застосуванні комп'ютерних технологій при проведенні окремих НС(Р)Д потребують наявності навичок та вмінь. В окремих випадках, слідчий, навіть фізично не має можливості застосовувати відповідні засоби при проведенні НС(Р)Д. Зокрема, проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) та з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України), здійснення аудіо-, відеоконтролю особи (ст. 260 КПК України) чи місця (ст. 270 КПК України) та інших НС(Р)Д неможливе без застосування технічних засобів і залучення відповідних обізнаних осіб [3, с. 58]. Крім того, необхідність залучення слідчим, особи, яка володіє спеціальними знаннями під час проведення НС(Р)Д полягає у тому, що окремі негласні слідчі (розшукові) дії проводяться із використанням спеціальних технічних засобів отримання інформації, якими є технічні, програмні засоби, устаткування, апаратура, прилади, пристрої, препарати та інші вироби, призначені (спеціально розроблені, виготовлені, запрограмовані, пристосовані) для негласного отримання інформації. СТЗ розробляються та виготовляються виключно на підставі ліцензій, отриманих у встановленому порядку [4, с. 301].

Тобто, виключно слідчий або прокурор мають право залучити в якості спеціаліста іншу особу, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування та судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ч. 1 ст. 71 КПК України) [5]. Дослідження змісту діяльності з проведення НС(Р)Д, використання їх результатів у кримінальному провадженні, дозволяють

виокремити напрями використання слідчими та спеціалістами спеціальних знань у зв'язку з 160 проведенням НС(Р)Д: для їх підготовки; безпосередньо під час їх проведення; для фіксації, оформлення отриманих результатів та їх збереження; проведення досліджень отриманих матеріалів [6, с. 157], а також надання роз'яснень щодо порядку отримання результатів НС(Р)Д, використання технічних засобів [7, с.73].

КПК України прямо не містить заборон щодо процесуальних дій, у яких залучення спеціаліста є неможливим. Залучення спеціаліста є правом слідчого, прокурора, а не їхнім обов'язком. Тому з дотриманням режиму секретності (спеціаліст повинен мати допуск до державної таємниці відповідної форми) під час проведення НС(Р)Д слідчий і прокурор самостійно приймають рішення про можливість залучення до НС(Р)Д спеціаліста відповідного фаху та кваліфікації.

У цьому контексті слід з'ясувати питання про правомірність надання співробітнику оперативного підрозділу, якому доручено проведення НС(Р)Д, процесуального статусу спеціаліста. Згідно з п. 4.13 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, як спеціаліст може бути запрошений співробітник (працівник) органу, якому слідчим доручено проведення негласної слідчої (розшукової) дії, що володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації слідчому, прокурору в процесі дослідження матеріалів про результати проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Для проведення ОТЗ або НС(Р)Д працівникам ПОТЗ, ОТП видаються технічні засоби, у тому числі спеціальні технічні засоби. Видача таких засобів здійснюється уповноваженою особою ПОТЗ, ОТП з відображенням у журналі видачі технічних засобів для проведення ОТЗ. У ньому зазначається інвентарний номер технічного засобу, найменування виробу, шифр завдання на проведення ОТЗ або НС(Р)Д, дата видачі, а також проставляються особисті підписи осіб, які отримали та видали техніку [8].

Однак, з огляду на структуру КПК України, спеціаліст входить до категорії «інші учасники кримінального провадження», відповідно до принципу неупередженості процесуальної діяльності, спеціаліст не може належати до жодної зі сторін кримінального провадження.

На нашу думку, в такому випадку, слідчий чи прокурор надаючи доручення оперативному працівнику на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, окремо повинен прийняти рішення про залучення в якості спеціаліста іншого працівника.

В той же час, специфіка кіберпростору, а саме відсутність зорового контакту, дистанційність, здійснення певних дій в віртуальному просторі, надає можливість активно залучати працівників Департаменту кіберполіції до проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій як контроль за

вчиненням злочину, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, в якості дійових осіб.

Отже, належне використання комп'ютерних технологій в ході проведення НС(Р)Д під час досудового розслідування полягає у залученні слідчим, прокурором у взаємодії з оперативним підрозділом спеціалістів, які мають навички використання комп'ютерних технологій, технічних засобів аудіо- та відеоконтролю тощо з метою отримання інформації після перевірки та оцінки на предмет належності, допустимості, достовірності даних, одержаних із застосуванням комп'ютерних технологій, як доказів, що обґрунтовують прийняття процесуальних рішень, для одержання нових доказів, що мають значення для кримінального провадження.

Література

1. Федотов Н. Н. *Форензика компьютерная криминалистика*. М.: Юрид. мир, 2007. 360 с.

2. Кудінов С. С. Використання спеціальних знань під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. Т. 11. № 3. С. 154-161.

3. Кривонос М. В. *Теорія та практика використання спеціальних знань в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів*: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Суми : МВС ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2016. 301 с.

4. Керевич О. В. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Митна справа*. 2013. № 6(2.1). С. 297-302.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651 VI: станом на 14.05.2021 р.. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №№ 9 13. Ст. 88.

6. Кудінов С. С. Використання спеціальних знань під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. Т. 11. № 3. С. 154-161.

7. Сало О. М. *Реалізація повноважень керівником органу досудового розслідування при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій*. Дис. канд. юрид. наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.09 . Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь, 2018. 254 с.

8. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ ГП України, МВС України, СБ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. №114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0114900_12.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НАРКОЗАЛЕЖНИХ ОСІБ

Бурбан В. М. Курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування

Науковий керівник:
старший викладач кафедри
кримінального процесу,
кандидат юридичних наук
Федоров Ігор Васильович

В даний час актуальність вивчення питань виробництва провадження слідчих (розшукових) дій при розслідуванні злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків, а саме допиту як засобу підвищення його ефективності, очевидна. Це обумовлено поширеністю даних злочинів, що підтверджують і офіційні статистичні дані, за результатами вивчення яких у 2016-2019 роках можна навести кількісні показники вчинення злочинів, передбачених розділом XIII Особливої частини КК України «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення». За даними Єдиного державного звіту про кримінальні правопорушення у 2016 році зареєстровано 33 180 злочинів; у 2017 році - 30 045 злочинів; у 2018 році - 25 325 злочинів; у 2019 році - 22 217 злочинів [2].

Допит як слідча (розшукова) дія, що передбачена ст. 224 КПК України і результати його проведення є найбільш поширеним джерелом доказів у кримінальному судочинстві, при цьому вибір тактичного прийому його провадження буде обумовлений певними факторами, в якості яких автори називають «вид вчиненого злочину; процесуальний статус допитуваного; соціально-демографічні та індивідуально-психологічні особливості допитуваного; позиція, яку займає допитуваний в ході допиту; обсяг наявної до моменту допиту доказової бази» [3].

Нам же видається, що основними з них є тип темпераменту і психофізіологічні особливості допитуваного, обумовлені типом речовини, що він вживає.

Деякими закордонними вченими вже проводилися дослідження для виявлення усередненого психологічного портрета наркозалежної особи [4]. Для більшості таких осіб характерно наступне: самооцінка нестабільна, проявляють деяку невпевненість, тривожні і напружені,

знижений рівень активності. В значущих ситуаціях при виникненні сильного зовнішнього подразника може бути відсутнім обережність і обачність у вчинках, знижена здатність до співпереживання. За власною ініціативою не шукають контакту з оточуючими. Найчастіше схильні до абстрагування від людей і самоти. Мало довіряють суспільству і в цілому здаються дуже підозрілими [4].

З урахуванням особистісних характеристик наркозалежних осіб, про яких багато написано в літературі, доцільним при їх допиті нам здається прийом «використання позитивних сторін особистості», сутність якого полягає у впливі на такі сторони особистості підозрюваного (обвинуваченого), які спонукають його усвідомити провини, покаятися в скоєному.

Фактично, слідчий під час допиту відзначає наявність таких позитивних якостей, як воля, чесність, сміливість, відповідальність, благородство тощо, а потім відзначає невідповідність між ними і фактом протиправного діяння, позицією, яку займає особа на допиті.

Також ефективним представляються прийоми емоційного впливу, наприклад, так зване «психологічне прогладжування» - вираз позитивного ставлення до певних сторін особистості і поведінки допитуваного, визнання його соціальних якостей, розуміння переживань [5].

Такий тактичний прийом як спонукання до каяття шляхом роз'яснення негативних наслідків заперечування, брехні та позитивних наслідків сприяння слідству може мати, на нашу думку, як позитивний для слідчого ефект, так і виявитися неефективним і недоцільним. Це буде залежати від тривалості вживання наркотиків і, отже, ступеня особистісних деформацій наркозалежного. З одного боку, для початківців наркоманів характерні висока тривожність щодо справжнього, майбутнього, життєвої перспективи в цілому. При тривалому ж вживанні наркотиків такі особистості починають цікавитися тільки власним задоволенням від дії цих препаратів, і, отже, майбутнє пов'язане виключно із задоволенням цієї пристрасті [5].

Що стосується прийому - використання антипатії до співучасників – за допомогою нього також може досягти різних результатів. Оскільки для наркозалежних характерна схильність до глибокого колективізму, цей прийом може виявитися неефективним. Однак в кожному конкретному випадку важливий облік індивідуально-психологічних особливостей допитуваного.

Як показує аналіз практики, надання помилкових свідчень наркозалежними найчастіше пов'язане або із бажанням допомогти винним особам уникнути кримінальної відповідальності або пом'якшити власну провину. З урахуванням цих позицій, в теоретичних джерелах рекомендується ряд наступних тактичних прийомів допиту: «тактичні

прийоми, спрямовані на попередження та викриття неправдивих свідчень; прийом максимальної деталізації (при цьому особливу увагу необхідно приділити уточненню дат, часових проміжків, місць, імен та опису зовнішності різних осіб); постановка контрольних та перевірочних питань для виявлення неправдивих свідчень; раптовість їх постановки; виявлення низки суперечностей з раніше даними показаннями і їх усунення; розпізнавання ознак дачі неправдивих свідчень тощо [6].

Дані рекомендації вимагають, на нашу думку, деякого уточнення. Так, прийоми логічного впливу (пред'явлення доказів, що вимагають деталізації показань; логічний аналіз протиріч у показаннях), і особливо, тактичні комбінації, побудовані на їх основі, представляються малоефективними, оскільки для наркозалежних типовими є знижена здатність до рефлексії, самоаналізу, і абсолютна нездатність до тривалих емоційних та інтелектуальних зусиль. Також видається недоцільним, як прийом, використання чинника раптовості шляхом постановки несподіваних питань.

Це обумовлено порушеннями психічної активності, емоційного функціонування, саморегуляції, низькими показниками інтелекту таких осіб. А ось логічний аналіз протиріч між інтересами допитуваного і співучасників з даної групи прийомів може виявитися вельми успішним, оскільки у наркозалежних осіб виражена схильність перекладати прийняття рішень і відповідальність на плечі оточуючих. Пропоновані прийоми вимагають апробації, що задає перспективу подальшим науковим дослідженням.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року. URL: <http://zakonO.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (Дата доступу 25.02.2020).
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&c=fo (Дата доступу 25.02.2020).
3. Даньшин И.Н. Преступность: понятие и общая характеристика, причины и условия: Учеб пособие. - К.: УМК ВО, 1988. - 88 с.
4. Букреев О.І. Рівень, структура та динаміка злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2015. - № 1 - С.332-337.
5. Психологічні особливості прояву співзалежності в поведінці матерів наркозалежних. [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

<http://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2014/1/13.pdf> (Дата доступу 25.02.2020).

6. Расюк Е.В. Кримінологічна характеристика та запобігання транснаціональному наркобізнесу в Україні: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Е.В. Расюк; Національна академія внутрішніх справ України, 2005.-21 с

ОСВІДУВАННЯ ТА ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ ДОКУМЕНТУВАННІ ОКРЕМИХ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Варченко О.О.

аспірантка кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

З позиції прикладної проблематики викликає науковий інтерес питання специфіки проведення освідкування при документуванні окремих корупційних злочинів. Практикою документування ряду корупційних злочинів на сьогодні вироблено алгоритм, у якому освідкування є обов'язковою слідчою дією. Зокрема, якщо йдеться про фіксацію доказів злочину, при вчиненні якого передаються готівкові кошти (наприклад, отримання неправомірної вигоди у готівці), то документування такої злочинної діяльності включає наступний послідовний комплекс дій: проведення аудіо та відео фіксації особи з метою зафіксувати попередні домовленості про передання неправомірної вигоди; проведення спеціального слідчого експерименту (із застосуванням аудіо та / або відеофіксації особи); проведення невідкладного обшуку приміщення, транспортного засобу тощо, де відбулась передача коштів, та за необхідності обшуку самої особи відразу після такої передачі; проведення освідкування особи, в межах якого фіксується факт наявності люмінесцентного барвника на руках, одязі особи, а також відбираються зразки такого барвника для подальшого експертного підтвердження його ідентичності тій речовині, яка була нанесена на грошові купюри в межах спеціального слідчого експерименту; затримання особи за умови виявлення грошей та слідів люмінесцентного барвника.

При цьому, як вже було відмічено, саме в межах освідкування беруться змиви люмінесцентного барвника з рук особи. Практика у цьому

питанні в контексті документування корупційних злочинів є стабільною і чіткою [див.:¹; ²; ³]. Водночас, на наш погляд, з позиції чинного кримінального процесуального законодавства правильність саме такого підходу викликає обґрунтовані сумніви. Річ у тім, що, відповідно до закону, освідування здійснюється із метою виявлення на тілі особи слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет (ч. 1 ст. 241 КПК). При цьому ст. 241 КПК не містить жодних положень, які б вказували на можливість не лише візуального огляду тіла особи в рамках освідування, а й на відібрання зразків. У свою чергу, відібрання зразків для експертного дослідження є окремою слідчою дією, яка має відокремлену нормативну регламентацію (ст. 245 КПК) і для проведення якої потрібна окрема правова підстава. Вищенаведені позиції надають можливість констатувати наступне: (а) освідування особи передбачає лише візуальний огляд та можливість фото, відеофіксації, проте не передбачає відібрання біологічних зразків; (б) освідування і отримання біологічних зразків є окремими слідчими діями, кожна із яких вимагає правової підстави у вигляді відповідної постанови прокурора про проведення конкретної (однієї із двох названих) слідчої дії; (в) результати кожної із названих слідчих дій мають оформлюватися окремим протоколом – протоколом освідування або протоколом отримання зразків для експертизи. При цьому доречно вказати, що ігнорування вищевикладеного висновку у практичному правозастосуванні може призвести до негативних наслідків, зокрема до визнання отриманих доказів недопустимими і, як результат, до уникнення винною особою кримінальної відповідальності. По-перше, якщо навіть особа не чинила супротиву і зразки були отримані добровільно під час освідування, то факт підміни однієї слідчої дії (отримання зразків для експертизи) іншою (освідуванням) дасть стороні захисту цілком виправдану можливість ставити під сумнів допустимість отриманих результатів як доказів. По-друге, ситуація ще більш загострюється в контексті питання допустимості доказів, коли особа чинить супротив, тож освідування (а відтак й здійснюване в рамках освідування відібрання біологічних зразків) проводиться примусово. Річ у тім, що, відповідно до чинного законодавства, правова підстава для освідування (незалежно від того проходить воно у добровільному чи в примусовому режимі) є єдиною – це постанова прокурора (ч. 2, ч. 3 ст. 241 КПК). У свою чергу факт застосування примусу при відібранні біологічних

¹ Вирок Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 16 січня 2017 р., справа № 576/1222/16-к : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64138952>

² Ухвала слідчого судді Голосіївського районного суду м. Києва від 19 лютого 2019 р., справа № 752/3456/19 : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80277953>

³ Вирок Київського районного суду м. Полтави від 4 січня 2018 р. справа № 554/5204/17 : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71428764>

зразків має принципове значення для визначення правової підстави проведення цієї слідчої дії: відібрання біологічних зразків без застосування примусу проводиться на підставі постанови прокурора (ч. 3 ст. 245 КПК, яка відсилає до ч. 2 ст. 241 КПК), а примусове відібрання біологічних зразків – лише на підставі судового дозволу (ч. 3 ст. 245 КПК). Тож, у разі примусового відібрання біологічних зразків у межах процедури освідчування (на підставі постанови прокурора про освідчування та зі складанням протоколу освідчування) ситуація із великою вірогідністю буде кваліфікована судом за п. 1 ч. 2 ст. 87 КПК, відповідно до якого суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу. У свою чергу, це призведе не лише до визнання відібраних біологічних зразків недопустимими доказами, а й до запуску ланцюгової реакції за правилом «плодів отруєного дерева»: визнання недопустимими усіх інших доказів, похідних від вказаних біологічних зразків.

Водночас, використання при документуванні окремих (зокрема, корупційних) злочинів люмінісцентних фарбників, змиви яких із рук особи, як було зазначено вище, доволі часто відбираються в межах процедури освідчування породжує ще одну проблему. Річ у тім, що КПК України встановлює дві процедури отримання зразків для експертного дослідження, залежно від специфіки таких зразків: (1) отримання зразків з речей і документів, що здійснюється за правилами тимчасового доступу до речей і документів (ч. 2 ст. 245 КПК); (2) відібрання біологічних зразків, що здійснюється за правилами освідчування (ч. 3 ст. 245 КПК). При цьому, змиви люмінісцентного фарбника здійснюються з тіла (як правило з рук) людини (а не з речей і документів, як це передбачено ч. 2 ст. 245 КПК), але сам фарбник є хімічною речовиною, а не продуктом біологічного функціонування людського організму, тож його віднесення до біологічних зразків (про які йдеться у ч. 3 ст. 245 КПК) є більш ніж умовним. Це у свою чергу надає можливість захисникам ставити під сумнів законність процедури отримання таких змивів, оскільки де-юре «відібрання та вилучення змивів із рук не передбачено КПК України і ці дії не є освідчуванням» [див.: ⁴]. Зважаючи на вказане, доводиться констатувати наявність законодавчої прогалини, а саме відсутність у КПК України нормативної регламентації порядку відібрання з тіла людини експертних зразків речовини, яка не є результатом біологічного функціонування людського організму. Водночас, зважаючи на той факт, що в контексті обмеження соматичного приватного простору людини між відібранням біологічних зразків і відібранням з тіла людини зразків інших речовин

⁴ Ухвала Запорізького апеляційного суду від 18 березня 2019 р., справа № 320/657/19 : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80714179>

можна ставити знак рівності, на наш погляд, проблема може бути вирішена шляхом доповнення ч. 3 ст. 245 КПК вказівкою на відібрання не лише біологічних зразків, а й відібрання з тіла людини зразків інших речовин.

ЩОДО ПРОБЛЕМ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНИХ ГРУП

Волобуєв Анатолій Федотович, доктор юридичних наук, професор (Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг) ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9419-7446>

На даний час однією з найбільш актуальних проблем у кримінальному провадженні є узгодження діяльності різних уповноважених суб'єктів. Досудове розслідування є пізнавальним процесом, який можуть здійснювати кілька суб'єктів, віднесених чинним КПК України до сторони обвинувачення і наділених різним статусом і повноваженнями: 1) прокурор (ст. 36 КПК); 2) керівник органу досудового (ст. 39 КПК); 3) слідчий органу досудового розслідування (ст. 40 КПК); 4) оперативні підрозділи (ст. 41 КПК). У зв'язку з наділенням вказаних суб'єктів певною сукупністю повноважень щодо виконання слідчої роботи у кримінальному провадженні виникає багато проблемних питань щодо організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням, проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Особливо яскраво це проявляється при створенні і функціонуванні слідчо-оперативних груп (СОГ) для розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, які виступають організаційною формою об'єднання зусиль слідчих та оперативних підрозділів в кримінальному провадженні. Саме докази, отримані СОГ під час досудового розслідування, зокрема, при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій стають об'єктом критичного аналізу (переважно з точки зору дотримання процесуальної форми отримання доказів) з боку сторони захисту при судовому розгляді [1, с. 23]. Тому наразі існує нагальна потреба в аналізі процесу створення та діяльності СОГ з урахуванням оновлення кримінального процесуального законодавства та перерозподілу повноважень суб'єктів досудового розслідування.

Є очевидним, що підвищення рівня організованості вчинення злочинів обумовлює відповідну корекцію в діяльності правоохоронних органів. Зокрема, це стосується концентрації їх зусиль на розслідуванні кримінальних правопорушень з великим обсягом слідчої та оперативно-

розшукової роботи з метою забезпечення повного та неупередженого розслідування у визначені терміни кримінальних проваджень. Концентрація сил і засобів на розслідування таких злочинів проявляється у створенні слідчої або слідчо-оперативної групи, що дозволяє одночасне ведення слідства в декількох напрямках, у різних місцях з усебічною і паралельною перевіркою кількох версій, а також можливість зосереджувати зусилля на вирішенні окремих найбільш складних завдань.

В той же час проведення досудового розслідування СОГ містить у собі й певні уразливі місця, пов'язані з певними недоліками чи прогалинами існуючого правового регулювання. Відповідно до ч. 2 ст. 38 КПК України досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою, але законодавець не вказав на слідчо-оперативну групу, які вже багато десятиліть використовуються на практиці. Окрім того законодавець уникнув визначення порядку створення слідчої групи, визначення статусу і повноважень її членів, що є суттєвою прогалиною і пов'язано з виникненням суттєвих труднощів в практичній діяльності. Завдання правового врегулювання організації групового досудового розслідування МВС України намагалося вирішити в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України, в розділу IV якої передбачалося створення СОГ для проведення досудового розслідування у складних та великих за обсягом кримінальних провадженнях. Особою ж, уповноваженою створювати СОГ своїм наказом, погодженим з керівником органу досудового розслідування, було визначено керівника органу поліції певного рівня [2]. Примітним є те, що до складу СОГ окрім слідчих та оперативних працівників можуть залучатися працівники структурних підрозділів апарату центрального органу управління поліцією, територіальних органів поліції, у тому числі міжрегіональних територіальних органів поліції, їх територіальних (відокремлених) підрозділів. В той же час керівником СОГ призначається слідчий, визначений керівником органу досудового розслідування для проведення досудового розслідування кримінального правопорушення. У зв'язку із цим виникає питання, а чи відповідає чинний статус слідчого тим обов'язкам, які на нього покладаються у зв'язку з керівництвом СОГ?

Видається, що такий стан правового регулювання створення і функціонування СОГ не може бути визнаний досконалим, оскільки містить низку прогалин та неузгодженостей. Так, КПК України не містить вказівку на СОГ як суб'єкта досудового розслідування (вказується тільки слідчий та слідча група). Не визначені повноваження і роль прокурора, який виступає процесуальним керівником досудовим розслідуванням, щодо застосування групового методу розслідування в складних кримінальних провадженнях. Відомчий же нормативно-правовий акт, яким є наведена Інструкція МВС

України, покликаний регулювати тільки організаційні питання взаємодії між підрозділами і службами поліції, але не може встановлювати процесуальні форми діяльності суб'єктів досудового розслідування в процесі отримання доказів.

У зв'язку з цим зазначимо, що за чинним законодавством в досудовому розслідуванні провідну роль відіграє прокурор, але вона ніяк не визначена стосовно створення та функціонування СОГ (головними діючими особами в цих питаннях є керівник підрозділу поліції певного рівня, керівник органу досудового розслідування і слідчий). Видається, що це є суттєвою прогалиною у правовому регулюванні здійснення досудового розслідування груповим методом. Перш за все, проблема полягає у розбіжностях при визначенні повноважень прокурора щодо досудового розслідування в Конституції України і КПК України, які з'явилися після внесення змін до Конституції 2 червня 2016 р. (розділ VIII Конституції України «Правосуддя» було доповнено ст. 131-1, що визначає функції прокуратури, та одночасно виключено розділ VII «Прокуратура»). Відповідно до ч. 1 ст. 131-1 Конституції України прокуратура здійснює: підтримання публічного обвинувачення в суді; організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [3]. Але на даний час КПК України в контексті повноважень прокурора не містить таких термінів, як «підтримання публічного обвинувачення», «організація досудового розслідування», «нагляд за негласними та іншими слідчими діями органів правопорядку», а «організація досудового розслідування» відповідно до ч. 1 ст. 39 КПК взагалі покладається лише на керівника органу досудового розслідування.

У зв'язку з цим потрібно зазначити, що використане в ст. 36 КПК України для визначення повноважень прокурора формулювання «нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням» явно не відповідає конституційному формулюванню «організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням». Тому цілком обґрунтовано виглядає висновок, що функція прокурора не зводиться тільки до здійснення нагляду – в Конституції України фактично закріплено функцію здійснення прокурором досудового розслідування.

З наділенням прокурора повноваженнями організації досудового розслідування виникає конкуренція з відповідними повноваженнями керівника органу досудового розслідування, що потребує їх чіткого розмежування. Видається, що розмежування організаційних повноважень цих суб'єктів повинно здійснюватися на підставі визначення різних

предметів їх організаційного впливу. Якщо прокурор здійснює організацію досудового розслідування у конкретному кримінальному провадженні, виступаючи його процесуальним керівником, то керівник органу досудового розслідування (слідчого підрозділу) здійснює організаційну функцію саме щодо слідчого підрозділу як колективного органу. На його керівника (і заступника) покладається, перш за все, виконання організаційно-розпорядчих обов'язків, як-то розподілення між слідчими кримінальних проваджень з урахуванням їх кваліфікації та навантаження, забезпечення дотримання службової дисципліни, організації навчання та підвищення кваліфікації, аналіз роботи слідчого підрозділу за певний період, його забезпечення науково-технічними засобами, методичними посібниками та ефективності їх використання тощо. Стосовно процесуальних повноважень керівника органу досудового розслідування, як-то надання слідчому письмових вказівок щодо ведення слідства, проведення слідчих (розшукових) дій (п. 3, 5 ч. 2 ст. 39 КПК України), то вони не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора, що вимагає їх попереднього узгодження.

Наведені положення дають підстави для висновку, що конституційна функція прокурора щодо організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням найбільш органічно реалізується при створенні і функціонуванні СОГ. Видається, що СОГ повинна створюватися вмотивованою постановою прокурора – керівника органу прокуратури (п. 9 ст. 3 КПК України), з призначенням прокурора - процесуального керівника СОГ, а її склад формується за поданнями керівників органу досудового розслідування та оперативного підрозділу.

Список використаних джерел:

1. Зейкан Я.П. Про недопустимі докази: методичні рекомендації для адвокатів. – Харків: Фактор, 2019. - 128 с.

2. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України 07.07.2017 № 575 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ України № 564 від 11.07.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>.

**ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З
ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ У КРИМІНАЛЬНИХ
ПРОВАДЖЕННЯХ ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕКАКОННИМ ОБІГОМ
НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ОСНОВНІ АСПЕКТИ
НЕФОРМАЛІЗОВАНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ:
ПРАКТИКА ЄСПЛ**

**Волошанівська Т.В.,
виконуюча обов'язки викладача
кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ**

Проблема боротьби зі злочинністю залишається одним із головних завдань нашої держави. Зростання кількості злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів з кожним днем завдає великих втрат суспільству і державі.

Перш за все слід зазначити про процесуальний порядок взаємодії підрозділів досудового розслідування національної поліції України з оперативними підрозділами під час вчинення дій з незаконним обігом наркотичних засобів у підозрюваного, якого затримано з речовими доказами «на гарячому» або незабаром після вчинення злочину. У таких ситуаціях головним напрямом діяльності слідчого є збір і процесуальне закріплення доказів причетності особи до вчиненого злочину – встановлення конкретних обставин події, їх дослідження, оцінка і використання з метою одержання нових даних. Крім того, необхідно виявити усі обставини злочину, а якщо він вчинений групою – встановити всіх співучасників і викрити їх.

Важливе значення під час розслідування кримінальних проваджень пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів має проведення невідкладних слідчих дій при взаємодії підрозділів досудового розслідування національної поліції України з оперативними підрозділами. До вищезазначених дій відносяться: огляд місця події; допит свідків-очевидців, а у випадках, коли немає таких, дії мають бути спрямовані на їх виявлення; застосування службово-розшукового собаки; перевірка результатів оглядів та допитів за криміналістичними обліками; вивчення матеріалів архівних кримінальних проваджень (розкритих та нерозкритих) цієї категорії шляхом порівняльного аналізу способів вчинення таких злочинів (розслідуваного і зазначеного в архівній справі); обшук за місцем проживання і роботи підозрюваних (їх співучасників)

або в будь-якому іншому місці можливого зберігання з метою вилучення наркотичних засобів, сировини, пристроїв для зберігання, транспортування наркотиків і документів, що підтверджують їх злочинну діяльність; складання розшукових орієнтувань і композиційних портретів; призначення за результатами огляду судових експертиз; вивчення відомостей, повідомлень, довідок про подібні злочини; надання доручень оперативним підрозділам щодо встановлення особи, що вчинила злочин, оперативним шляхом та ін[с.30, 1].

Проте, практика національних судів з розгляду кримінальних проваджень пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів дає підстави свідчити про порушення процесуального порядку щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій працівниками правоохоронних органів.

Так, наприклад, в ухвалі Чернівецького апеляційного суду від 28 січня 2020 р. № 724/1603/17, за ч.1,2 ст.307 КК України, було вказано скасувати та закрити кримінальне провадження на підставі п.3 ч.1 ст. 284 КПК України у зв'язку з не встановленням достатніх доказів для доведення винуватості ОСОБА_1 в суді і вичерпанням можливості їх отримати.

Адже, суд встановив наступні порушення: проведення негласної слідчої(розшукової) дії-оперативної закупки до внесення відомостей про цей злочин до ЄРДР та на підставі постанови прокурора, прийнятої у іншому кримінальному провадженні (за таких обставин апеляційний суд визнав недопустимими доказами протоколи огляду покупця та грошей, протокол добровільної видачі пігулки, протокол про результати проведеної оперативної закупки);висновок експерта, яким проводилась експертиза наркотичного засобу по цьому епізоду, протоколи огляду речових доказів - визнані похідними від доказів, здобутих внаслідок оперативної закупки, також не бути прийняті у основу обвинувального вироку (було встановлено, що суд не мав права допустити відомості, що містяться у протоколі про результати НСРД на оптичному носії як докази); порушення вимог ст.253 ч.2 КПК України, а саме обвинувачений та його захисник не були письмово повідомлені прокурором або слідчим за його дорученням про факт і результати здійснення негласних слідчих(розшукових) дій до звернення до суду із обвинувальним актом; постанови прокурора, на підставі якої проводилась оперативна закупка, у провадженні також не було та інше.

При цьому викладена інформація в рішенні, у сукупності вказувала, що обвинувачений не займався збутом наркотичних засобів та не мав таких у наявності. Також було встановлено, що доказів на спростування викладених обставин у провадженні не містилося.

Відповідно до практики ЄСПЛ, а саме п.40,64 рішення «Баннікова проти Росії»,п.п.63,64 рішення «Раманаускас проти Литви»,п.36 рішення «Мілінінас проти, Литви», «Лагутін та інші проти Росії», особі повинна

бути надана можливість спростувати інформацію, яка свідчить про її причетність до протиправних дій у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, інакше будуть порушені принципи змагальності та право особи на захист і, як наслідок, на справедливий судовий розгляд. Також у цьому контексті Європейський суд із прав людини визначає, що використання агентів під прикриттям повинне бути обмежене та забезпечене відповідними гарантіями навіть у випадках боротьби із незаконним обігом наркотичних засобів.

Вимоги справедливого судового розгляду, викладені у ст.6 Європейської конвенції з прав людини передбачають те, що публічні інтереси у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів не можуть слугувати підставою до використання доказів, отриманих в результаті провокації з боку працівників міліції (п.46 рішення «Ваньян проти Росії», п.35-36 рішення «Тейшейра де Кастро проти Португалії»).

На підставі вищенаведеного, враховуючи всі порушення, встановлені внаслідок взаємодії підрозділів досудового розслідування національної поліції України з оперативними підрозділами під час вчинення дій з незаконним обігом наркотичних засобів, суд апеляційну скаргу обвинуваченого задовольнив, вирок районного суду скасував та закрив кримінальне провадження підставі п.3 ч.1 ст.284, 417 КПК України [2].

Актуальним питанням залишається дослідження проблеми невизначеного процесуального статусу осіб, які формально не є підозрюваними, обвинуваченими, але права яких фактично обмежуються в результаті здійснення щодо них кримінального переслідування.

Практика ЄСПЛ свідчить, що Європейський суд з прав людини (далі- Суд) не ставить за мету навести вичерпний перелік процесуальних дій та рішень, що можуть свідчити про пред'явлення обвинувачення, а наводить їх невичерпні приклади, що вказують на інші підстави, що підтверджують це обвинувачення, і які можуть спричинити серйозні наслідки, що можуть ускладнити становище підозрюваного [3, с. 151].

Важливим внеском при розгляді даного питання є використання дослідження І.В. Гловюк [4, с. 437], яка довела, що початок кримінального переслідування за КПК України може бути: а) формалізованим — повідомлення про підозру; затримання; винесення постанови про зміну порядку досудового розслідування у відповідності до ч. 2 ст. 503 КПК; встановлення особи, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, та констатація її віку; б) неформалізованим (фактичним) — освідування; особистий обшук; обшук у житлі та іншому володінні особи; огляд у житлі та іншому володінні особи; допит особи в якості свідка у випадку, якщо є

підстави вважати, що особа вчинила кримінальне правопорушення, однак недостатньо доказів для повідомлення про підозру. Відповідно, саме з моменту початку проведення цих дій або прийняття рішень і починається функція захисту.

Зокрема, на підставі дослідження практики Суду, у контексті неформалізованого початку кримінального переслідування фактично функція захисту може реалізовуватись свідком та його адвокатом [3, с. 209]. Так, у рішенні в справі «Шабельник проти України» Суд зазначив, що хоча право кожного обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення на ефективний захист з боку адвоката – який, у разі потреби може бути призначений офіційно – не є абсолютним, воно становить одну з основоположних засад справедливого судового розгляду. Крім того, вимоги ст. 6 можуть також бути застосовані ще до того, як справу передано на розгляд суду, і тією мірою, якою недотримання таких вимог на самому початку може серйозно позначитися на справедливості відповідного судового розгляду. Спосіб застосування п. 1 і п. 3(с) ст. 6 на етапі слідства залежить від особливостей відповідного провадження та фактів конкретної справи. Згідно зі ст. 6, як правило, вже на початку поліцейських допитів обвинуваченому має надаватися можливість користуватися допомогою захисника [5].

В іншому рішенні у справі «Луценко проти України», ЄСПЛ зазначив, що заявник дав свої зізнавальні показання під час допиту його як свідка, тобто саме через такий процесуальний статус (не будучи підозрюваним або обвинуваченим, які згідно з чинним законодавством вправі скористатися правом на мовчання) був зобов'язаний надати всю відому йому інформацію, інакше він би ніс кримінальну відповідальність. Більше того, на відміну від підозрюваного або обвинуваченого, свідок не мав передбаченого законом права проконсультуватися з адвокатом перед першим допитом [6].

На підставі аналізу рішень ЄСПЛ, слід зазначити, що Суд також виходить з можливості неформалізованого початку кримінального переслідування щодо особи, і тому можна цілком обґрунтовано стверджувати також про фактичну реалізацію функції захисту особою, яка не є підозрюваною чи обвинуваченою.

Тому запропоновано обов'язково дотримуватись положень законодавства щодо забезпечення захисту особам підозрюваним, та щодо яких здійснюється неформалізоване кримінальне переслідування. Також, під час взаємодії підрозділів досудового розслідування національної поліції України з оперативними підрозділами у кримінальних провадженнях пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів слід дотримуватись всіх процесуальних положень щодо порядку проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів : методичні рекомендації / Укладачі: Г. С. Бідняк, Н. В. Павлова, І. В. Пиріг, В. І. Слипченко, К. О. Чаплинський, Ю. А. Чаплинська, Н. П. Черняк. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 64 с.
2. Рішення Чернівецького апеляційного суду від 28 січня 2020 року. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87301803>.
3. Гловюк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 /Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2016. 602 с.
4. Гловюк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія, та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р.: монографія. Одеса: Юридична література, 2015. 712 с.
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шабельник проти України» від 19 лютого 2009 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_457/print1447446489223224
6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Луценко проти України» від 3 липня 2012 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_852.

ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ І ОПЕРАТИВНИХ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Герус Т.С.

Навчально-науковий інститут № 1
Національна академія
внутрішніх справ

Проблеми, що виникають під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, є нагальними та потребують вирішення. Ефективність досудового розслідування кримінальних правопорушень значною мірою залежить від налагодження належної взаємодії між органами досудового розслідування та оперативними підрозділами. Така взаємодія є управлінським проявом комплексного підходу до використання сил і засобів при розкритті та розслідуванні злочинів. Злагоджена робота органів

досудового розслідування та оперативних підрозділів дає змогу ефективно виконувати завдання із захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників такого провадження, швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений. Отже, чітка і ефективна організація взаємодії під час проведення досудового розслідування безпосередньо спрямована на вирішення єдиного завдання кримінального провадження (ст. 2 КПК України).

Налагодити належну співпрацю між зазначеними підрозділами Національної поліції України неможливо без точного і повного розуміння поняття взаємодії та її форм. Тому пропоную розглянути думки деяких вчених щодо цього питання.

Як зазначає В.В. Топчій, під взаємодією слідчого й оперативного підрозділу під час розслідування кримінальних проваджень слід розуміти засновану на законах і відомчих нормативних актах їх спільну узгоджену діяльність (за цілями, характером, місцем і часом), яка спрямована на виконання завдань кримінального судочинства, за керівної та організаційної ролі слідчого й чіткого розмежування компетенцій [10, 139].

На думку А.А. Патики, сутність взаємодії слідчого з оперативно-розшуковими підрозділами полягає у такому:

1) це активна й цілеспрямована діяльність слідчих і працівників оперативно-розшукових підрозділів;

2) кожен суб'єкт цієї діяльності застосовує специфічні заходи (слідчі дії, оперативно-розшукові заходи (далі – ОРЗ) у межах повноважень, встановлених законом;

3) це узгоджені за місцем, часом і метою спільні дії двох чи більше суб'єктів, спрямовані на впровадження одержаних у результаті ОРЗ відомостей у кримінальне судочинство;

4) у спільних планах (реалізація оперативно-розшукової інформації, проведення досудового слідства з конкретного кримінального провадження тощо) слід передбачити комплекс оперативно-розшукових та слідчих дій у такому порядку, щоб їх проведення було несподіваним для осіб, дії яких перевіряються, їх співучасників і мало якнайбільший ефект у закріпленні процесуальним шляхом обставин, що підлягають доведенню;

5) у процесі проведення конкретних слідчих дій та ОРЗ слід суворо дотримуватися вимог Конституції України, чинного законодавства, принципів кримінального судочинства та оперативно-розшукової діяльності;

6) дії зазначених суб'єктів мають бути спрямовані на забезпечення введення оперативно-розшукової інформації у кримінальне судочинство за

допомогою процесуальних засобів шляхом проведення відповідних слідчих дій та прийняття процесуальних рішень [7, 36–37].

Юрченко А.М. вважає, що взаємодія слідчого з оперативними підрозділами – це спільна діяльність, узгоджена за часом, місцем, засобами й методами реалізації для вирішення конкретних завдань, що обумовлюються характером слідчої ситуації, для розв'язання якої вона здійснюється, з метою розкриття, розслідування та запобігання злочинам, встановлення об'єктивної істини, забезпечення цивільного позову та виконання вироку в частині конфіскації, а також забезпечення правильного застосування закону [11, 188].

Отже, потреба в організації взаємодії органів досудового розслідування та оперативними підрозділами обумовлена потребами практичної діяльності в боротьбі зі злочинністю. Таку взаємодію можна визначити як узгоджену або спільну діяльність за місцем, часом, способом та іншими умовам, яка забезпечує оптимальне поєднання їх повноважень, притаманних їм специфічних засобів і методів роботи при розслідуванні кримінальних проваджень.

Форми взаємодії – це способи співробітництва, що забезпечують узгоджений характер діяльності, конкретні способи зв'язку між суб'єктами взаємодії, комплекс способів і прийомів, система зв'язків і правовідносин суб'єктів, система галузево-предметних способів і прийомів виконання професійних функцій у процесі здійснення своїх повноважень на стадії досудового розслідування[6, 335].

В залежності від правової регламентації форми взаємодії слідчих та оперативних працівників бувають: процесуальна та організаційна (непроцесуальна).

Процесуальна форма – безпосередньо врегульована положеннями кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Особливістю процесуальної взаємодії є її чітка правова регламентація, а заходи, що вживаються в її межах, пов'язані з отриманням доказової інформації, яка свідчить про причетність особи до вчинення конкретного кримінального правопорушення.

Згідно з КПК процесуальна форма взаємодії виникає відразу після надходження заяви або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, що виражається в створенні та діяльності слідчо-оперативної групи та продовжується під час розслідуванні кримінальних правопорушень: надання слідчим відповідним оперативним підрозділам доручень на проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій; взаємодія при зупиненні досудового розслідування, при використанні матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності тощо.

Непроцесуальна форма має доволі різноманітні види, що, як правило, передбачені та визначаються внутрішньовідомчими нормативно-правовими актами і є частково формами адміністративного управління та не регламентуються КПК [6, 335].

Непроцесуальна форма взаємодії стосується питань погодження під час планування спільних слідчих розшукових дій та негласних слідчих розшукових дій, координації проведення слідчих розшукових дій і негласних слідчих розшукових дій, консультацій, спільного аналізу причин і умов, що сприяють вчиненню кримінального правопорушення, спільного використання техніки, засобів зв'язку і транспорту, що мають у своєму розпорядженні оперативні підрозділи, спільних виїздів в інші міста, райони для виконання комплексу слідчих розшукових дій, оперативно-розшукових та інших заходів, обміну інформацією та спільного обговорення матеріалів кримінального провадження і оперативно-розшукових справ, а також проведення тактичних операцій.[1, 74]

Використання різних форм взаємодії визначається специфікою оперативної обстановки, особливостями суб'єктів, які беруть участь у взаємодії, поставленими задачами, на вирішення яких спрямована взаємодія, та іншими факторами.

Форми взаємодії не є незмінними, оскільки з метою успішного здійснення досудового розслідування вони повинні постійно вдосконалюватися, враховуючи багаторічний практичний досвід, нові умови, досягнення науки і техніки.

Список використаних джерел:

1. Абламський С. Є., Юхно О. О., Лук'яненко Ю. В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень: навчальний посібник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора О.О. Юхна. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017. - 152 с.
2. Актуальні проблеми досудового розслідування [Текст] : зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 360 с.
3. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. Наказом МВС України від 07.07.2017 № 575. Законодавство України: сайт. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17
4. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. Законодавство України: сайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. Законодавство України: URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
6. Нечваль Анна. Взаємодія слідчих з оперативними підрозділами під час проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи// Підприємництво, господарство і право. – 2019. - №11. – с. 333 – 339
7. Патик А.А. Взаємодія слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 233 с.
8. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: Наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. Законодавство України: сайт. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17
9. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2017.– 356 с.
10. Топчій В.В. Взаємодія органів досудового розслідування та оперативних підрозділів у складі слідчо-оперативних груп. Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право». 2014. № 4. С. 138–143.
11. Юрченко А. М. Поняття та форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час кримінального провадження / А. М. Юрченко // Право і суспільство. – 2016. – № 1, Ч.2. – С. 186–191.

ВТРУЧАННЯ В ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Гладких Д. Є.

**студентка 3 курсу 3 групи факультету
№1 ННПК ОДУВС**

**Мудрецька Г.В. к.ю.н. доцент кафедри
Кримінального процесу ОДУВС**

Об'єктивно наявні передумови реформування системи кримінального переслідування передусім спрямовані на її оптимізацію шляхом поєднання у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень гласних та негласних методів здобуття інформації з метою її подальшої трансформації у докази. Розглядаючи втручання у приватне спілкування, слід зазначити, що останнє здійснюється органами, уповноваженими державою на виконання правоохоронної функції, яка

полягає у контролі за неухильним дотриманням Конституції та законів України, встановленні і притягненні до юридичної відповідальності винних в їх порушенні [1, с. 31]. Таким чином, втручання у приватне спілкування є спеціальним напрямом діяльності держави, яка делегує вказану функцію на відповідні державні органи (їх окремі уповноважені підрозділи).

Зазначена думка знаходить підтримку і у сучасному науковому просторі, де наголошується на тому, що розкриття меж державного втручання у приватне спілкування можливе через поняття «діяльність держави», а точніше «зміст діяльності держави» [2, с. 90]. Беручи вказану наукову позицію за основу, втручання у приватне спілкування буде розглядатись як діяльність уповноважених державою органів (підрозділів).

Втручання у приватне спілкування має здійснюватись уповноваженим державним органом (органами), тобто визначеним законодавством суб'єктом (суб'єктами) із метою отримання відомостей, які мають значення для досудового розслідування, якщо зазначене неможливо зробити іншим способом. Відповідно до положень ст. 246 КПК України втручання у приватне спілкування має проводитись слідчим, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – уповноваженими оперативними підрозділами Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів державної прикордонної служби України. Водночас, до суб'єктного складу одного із визначених нормами КПК України різновидів втручання у приватне спілкування встановлені відповідні обмеження, а саме: зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів Національної поліції та органів безпеки. Втручання у приватне спілкування, ураховуючи специфічний характер, повинно спрямовуватись винятково на досягнення законодавчо визначеної мети – виявлення та запобігання тяжкому чи особливо тяжкому злочину, встановлення його обставин, особи, яка вчинила злочин, якщо в інший спосіб неможливо досягти цієї мети [3].

Розглядаючи втручання у приватне спілкування як сукупність взаємопов'язаних дій, елементами якої виступають мета, потреби, дії, слід зазначити, що вони мають специфічний характер, який і виокремлює різновиди втручання у приватне спілкування від інших НСРД. Так, передбачені ст. 258 КПК України різновиди втручання у приватне спілкування у загальному розумінні спрямовані на отримання доступу до змісту інформації, що передається від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу або зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб [3].

Такими діями визначено: аудіо-, відео контроль особи (ст. 260 КПК України); арешт, огляд та виїмку кореспонденції (ст.ст. 261, 262 КПК України); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 265 КПК України).

Специфічний характер втручання у приватне спілкування полягає ще й у тому, що воно, відповідно до положень КПК України, має здійснюватись без відома особи, тобто мати негласний характер. Не заглиблюючись у тлумачення «негласності», доцільно звернути увагу на те, що негласний характер отримання відомостей про злочин та особу, що його вчинила, у ході втручання у приватне спілкування складається в результаті взаємодії трьох основних факторів:

- негласного характеру мети (конспіративного доступу до інформації, що передається від однієї особи іншій без її відома);

- негласного використання засобів досягнення мети (спеціальних технічних засобів, програмного забезпечення тощо, відомості про факт та методи застосування яких не підлягають розголошенню);

- необхідності забезпечення негласних умов протидії між суб'єктом (уповноваженим оперативним підрозділом) і об'єктом (особою, що вчинила злочин), що сприятиме отриманню інформації, яка матиме істотне значення для досудового розслідування.

Підводячи підсумок проведеному аналізу втручання у приватне спілкування як діяльності, ми можемо виокремити його наступні істотні ознаки:

- державний характер діяльності, пов'язаної із втручанням у приватне спілкування;

- зазначена діяльність здійснюється виключно із передбаченою чинним законодавством метою – виявлення та запобігання тяжкому чи особливо тяжкому злочину, встановлення його обставин, особи, яка вчинила злочин, якщо в інший спосіб неможливо досягти цієї мети;

- визначений законодавством перелік суб'єктів, уповноважених здійснювати втручання у приватне спілкування;

- змістом втручання у приватне спілкування є сукупність дій уповноважених суб'єктів, спрямованих на отримання доступу до змісту інформації, що передається від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу або зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб;

- негласний характер такої діяльності, що передбачає доступ до інформації без відома особи, яка зберігає її або передає іншій особі [4, с.229].

Отже, сьогодні Україна не стоїть осторонь процесів, які відбуваються в розвитку кримінального процесуального законодавства на потребу здійснення об'єктивного, повного й своєчасного кримінального провадження у відповідності до вимог забезпечення і результативності досудового розслідування, і водночас дотримання прав та інтересів його учасників.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми теорії держави та права: [навч. посіб.] / [Є.В. Білозьоров, Є.О. Гіда, А.М. Завальний та ін.]; за заг. ред. Є.О. Гіди. К.: ФОП О.С. Ліпкан, 2010. 260 с.
2. Мухін В., Штанько А. Державне втручання у приватне спілкування: процесуальні аспекти. Вісник Національної академії прокуратури України №1(34)'2014, с. 90–97
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. Х.: Одиссей, 2013. 1104 с.
4. Паршутін А.Б. Поняття втручання у приватне спілкування: теоретико-правова природа. Право і суспільство. 2. 2018. С.227-232

ОСКАРЖЕННЯ ОБШУКУ: ПИТАННЯ ЮРИСДИКЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ

Гловюк І.В.

д.ю.н., професор, професор кафедри
кримінально-правових дисциплін
Інституту права Львівського державного
університету внутрішніх справ

Зважаючи на інтрузивний характер обшуку, очікувано, що особи, чий права чи законні інтереси порушуються, мають бажання оскаржити дії, які мали місце під час проведення обшуку, у тому числі пов'язані з пошкодженням майна, ще до закінчення кримінального провадження. У цьому випадку виникає питання наявності ефективного засобу юридичного захисту у вигляді оскарження дій та рішень, та юрисдикції такого оскарження.

Відмітимо, що у рішенні ЄСПЛ «Кузьменко проти України» у ситуації, коли вилучені телефони були повернуті, і ні заявнику, ні будь-кому з членів його сім'ї ніколи не були пред'явлені обвинувачення або вони жодним іншим чином не були причетні до кримінального провадження, що лягли в основу ордеру на обшук, Суд зазначив, що національні суди

відмовилися розглядати скаргу заявника, подану відповідно до статей 2 і 4 КАСУ, посилаючи його до процедури, яка не була ні доступною, ні здатною привести до безпосереднього та оперативного вирішення цивільного позову заявника, Суд вважає, що заявникові було відмовлено в самій суті права на доступ до суду [1]. Тобто Суд фактично визнав відсутність ефективного засобу захисту у такій ситуації. У справі «Войкін та інші проти України» (Заява № 47889/08) ЄСПЛ визнав, що для заявниць, які не були сторонами кримінального провадження, в рамках якого було винесено постанови про проведення обшуків, на практиці звернення з окремим цивільним позовом не було достатньо визначеним та, відповідно, не могло вважатись ефективним засобом юридичного захисту [2].

Розглянемо, чи з'явилися ефективні засоби захисту за КПК 2012 року.

ВС неодноразово розглядав питання оскарження обшуку, і були висловлені деякі правові позиції.

1. У ситуації, коли особа у порядку ЦПК просила визнати незаконними дії ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_8 щодо проникнення до житлового приміщення та проведення обшуку у спосіб, не передбачений законодавством, у належному їй житлі, - було закрито цивільне провадження, місцевий та апеляційний суд вважали правильною адміністративну юрисдикцію. ВП ВС визнала, що фактично ОСОБА_3 оскаржила як передумови проведення, так і проведення обшуку у належному їй житловому приміщенні, та вказала, що оскільки оскаржувані дії вчинялися у межах проведення досудового розслідування та урегульовані нормами КПК України, то й оскарження процесуальних актів, дій органів досудового розслідування здійснюється в порядку, встановленому цим Кодексом [3].
2. У ситуації, коли у порядку КАС України позивач просив визнати протиправними дії слідчого щодо проведення обшуку, судом це провадження було закрито. ВП ВС вказала, що лише у випадках, коли на момент звернення особи зі скаргю на проведені у кримінальному провадженні процесуальні дії, які за правилами КПК не підлягають окремому оскарженню і можуть перевірятися при розгляді судом кримінальної справи по суті, кримінальне провадження припинено на підставі визначеного законом процесуального рішення, розгляд таких скарг за правилами кримінального судочинства стає неможливим. Виключно в цьому разі, у зв'язку з відсутністю в особи альтернативного способу юридичного захисту, з метою реалізації її права за статтею 13 ЄКПЛ, а також з урахуванням того, що в даній ситуації перевірка правомірності слідчих дій за іншою процедурою не може

зашкодити реалізації завдань кримінального провадження, позов має розглядатися судом адміністративної юрисдикції. Натомість правомірність обшуку й інших процесуальних дій, проведених у межах кримінального провадження, яке не припинено, підлягає перевірці судом у порядку кримінального судочинства. Відповідно до пункту другої частини другої статті 19 КАС України на справи за скаргами на такі процесуальні дії юрисдикція адміністративних судів не поширюється [4].

3. У ситуації, коли позивачка у порядку КАС України просила визнати протиправними дії детективів НАБУ щодо проникнення та проведення обшуку в квартирі, а також вилучення майна, ВП ВС зазначила, що протиправні, на думку позивачки, дії детективів НАБУ під час проведення обшуку в межах кримінального провадження, порядок вчинення яких унормований положеннями КПК і які не можуть розглядатись як владні управлінські функції, а отже, спір у цій справі не може бути предметом розгляду в адміністративному суді [5].

Таким чином, у питанні оскарження обшуку ситуація є такою, що ухвала слідчого судді не оскаржується, тобто підставу проведення обшуку оскаржити неможливо. Що стосується процедури проведення обшуку, то ВС неодноразово вказував на те, що у порядку КАС вона не оскаржується, що є логічним з позицій правової природи відповідних відносин, крім випадків, коли припинено кримінальне провадження. Проте, проблема виникає у тому, що КПК України не передбачає такого рішення, як припинення кримінального провадження, і можна припустити, що мається на увазі закінчення кримінального провадження у будь-якій формі.

Якщо проаналізувати норми КПК України, то очевидно, що належна правова процедура оскарження проведення обшуку у КПК України відсутня. Те, що ч. 2 ст. 303 КПК України передбачає, що «скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді згідно з правилами статей 314-316 цього Кодексу», із урахуванням реалій судової практики, яка склалася для стадії підготовчого судового провадження, не є ефективним засобом захисту.

Відповідно, реагування на незаконні дії можливо шляхом звернення із заявою про вчинення кримінального правопорушення (що не гарантує відновлення попереднього стану) або шляхом пред'явлення позову про відшкодування шкоди, завданої в ході обшуку, в порядку цивільного або господарського судочинства, залежно від суб'єктного складу. Відмітимо, що ВП ВС вказав на те, що вимоги про відшкодування шкоди в разі завдання її внаслідок незаконних дій, зокрема, органу досудового розслідування чи прокуратури може бути подано в порядку цивільного судочинства на

підставі статті 1173 та частини шостої статті 1176 Цивільного кодексу України [5]. Є позитивна практика відшкодування шкоди, завданої у результаті обшуку, зокрема, у результаті неправильного зберігання тимчасово вилученого майна. Зокрема, 11.12.2014 посадовими особами Державної фіскальної служби України був проведений обшук в приміщенні вищевказаного магазину за ухвалою Шевченківського районного суду м. Києва від 03.12.2014 у кримінальному провадженні № 32014220000000147. Зокрема, Шевченківським районним судом м. Києва було встановлено, що вилучене у позивача майно є тимчасово вилученим майном, а отже підлягає поверненню володільцю. Позивач, приймаючи майно, прийняв його із запереченнями, що зафіксовано в акті прийому-передачі від 25.03.2015. Заперечення стосуються спірного товару та полягають у тому, що речі мають непридатний товарний вигляд (залом шкіри та хутра) і не підлягають відновленню. Верховний Суд погоджується із висновком місцевого господарського суду щодо того, що з огляду на встановлені обставини справи, а саме не промисловий характер дефектів товару та виникнення їх (дефектів) під час знаходження речей на зберіганні у відповідача-1, у контексті нормативних приписів, що покладають на відповідач-1 обов'язок забезпечити схоронність вилучених речей від пошкодження, псування, погіршення або втрати властивостей, має місце бездіяльність посадових осіб Державної фіскальної служби України, які не виконали відповідний обов'язок, який перебуває в прямому причинно-наслідковому зв'язку з пошкодженням речей [6].

Зазначимо, що на доктринальному рівні пропонується поповнити ч. 1 ст. 303 КПК пунктом наступного змісту: «дії слідчого, прокурора під час проведення у житлі чи іншому володінні особи слідчих (розшукових) дій» [7, с. 10]. Цю пропозицію слід підтримати, і додатково навести деякі аргументи на потрібність її реалізації. У відповідності до ст. 1 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» «підлягає відшкодуванню шкода, завдана громадянину внаслідок ... незаконного проведення в ході кримінального провадження обшуку». Разом з тим, ст. 2 цього ж закону вказує, що «право на відшкодування шкоди в розмірах і в порядку, передбачених цим Законом, виникає у випадках: .. 1-1) встановлення в обвинувальному вироку суду чи іншому рішенні суду (крім ухвали суду про призначення нового розгляду) факту незаконного проведення в ході кримінального провадження обшуку». При тому, що саме формулювання «незаконне проведення в ході кримінального провадження обшуку» може тлумачитись неодноково, пропонується доктринальна ідея у разі її закріплення у КПК України забезпечитиме можливість отримання судового рішення у формі ухвали слідчого судді про незаконність обшуку

(хоча для забезпечення правової визначеності вказівку на ухвалу саме слідчого судді слід зазначити у ст. 2 Закону).

Отже, натепер потреба захисту прав та законних інтересів осіб потребує чіткої та несуперечливої моделі ефективного засобу (засобів) захисту прав, порушених в ході обшуку, у кримінально-процесуальному порядку до закінчення кримінального провадження. Одним із таких механізмів за умови внесення змін до чинного законодавства може бути оскарження дій та рішень при проведенні обшуку у порядку ст. 303 КПК України та відшкодування шкоди у разі їх незаконності у порядку, передбаченому Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду».

Список використаних джерел:

1. Рішення ЄСПЛ «Кузьменко проти України» (Заява № 49526/07). URL: https://protocol.ua/ru/rishennya_espl_kuzmenko_prot_i_ukraini/
2. Рішення ЄСПЛ «Войкін та інші проти України» (Заява № 47889/08). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d20#Text
3. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78215380>
4. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79988780>
5. ЄДПСУ, URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88952174>
6. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76690247>
7. Вегера-Іжевська І.В. Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 233 с.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Грисюк В. І.

Курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
304 взводу

Науковий керівник:

доцент кафедри, кандидат юридичних наук
Мудрецька Г.В.

У сучасних українських реаліях досить гостро постала проблема дотримання прав учасників обшуку при його проведенні. З огляду на велику кількість скарг було внесено ряд змін до українського законодавства, які, на думку законодавця мають вирішити проблеми дотримання прав учасників обшуку. У роботі актуалізовано проблему забезпечення захисту особи,

суспільства та держави від злочинів, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження під час проведення обшуку.

Питання проведення обшуку під час розслідування злочинів на сьогоднішній день стоїть досить гостро в українських реаліях. Законодавець відносить обшук до слідчих (розшукових) дій, що мають проводитися слідчим та/чи прокурором (ст. 236 КПК України). Враховуючи важливість зазначеної дії в аспекті втручання в права осіб, щодо яких проводиться обшук, такий підхід є виправданим. Однак, згідно чинного КПК України проведення слідчих (розшукових) дій відноситься до повноважень слідчого, які він може доручати оперативним підрозділам (ст. 41 КПК України).

Вивчення практики роботи слідчих підрозділів показує що, обшуки більш професійно здійснюють слідчі, які входять до складу слідчих груп, створених для розслідування злочинів. Організуюча роль слідчого не може ефективно реалізовуватися діями оперативних підрозділів, співробітники яких, як правило, не належним чином обізнані з обставинами кримінального провадження, що тягне за собою втрату доказів. Винятком є кримінальні провадження розпочаті за матеріалами зібраними оперативними підрозділами.

Серед позицій українських науковців заслуговує уваги підхід Капліної О. В., яка пропонує виділити два види обшуку:

1. Обшук, як слідча (розшукова) дія, що являє собою процесуальне примусове обстеження житла чи іншого володіння особи, а також.

2. Обшук окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, знаряддя кримінального правопорушення або виявлення майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб [2].

На сьогоднішній день правовою підставою для проведення обшуку в Україні під час досудового розслідування виступає ухвала слідчого судді (ч. 1 ст. 235 КПК України) (з 16.03.2018 року, відповідно до змін, внесених до КПК України законом України № 2147- VIII від 03.10.2017, пов'язаних з реформуванням судової системи- буде ухвала слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться (zareєстрований) орган досудового розслідування як юридична особа (ч. 2 ст. 234 КПК України)) [3].

В українському процесуальному законодавстві не зазначено видів обшуків, але визначений особливий процесуальний порядок проведення обшуку житла чи іншого володіння особи (ст.ст. 235-236 КПК України). Під час обшуку, у разі необхідності, за рішенням слідчого чи прокурора може бути проведений обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що дані особи переховують при собі

предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Такий обшук повинен бути здійснений особами тієї ж статі, щодо яких проводиться обшук (ч.5 ст. 236 КПК України) [1]

Під час досудового розслідування злочинів учасниками обшуку, за процесуальним законодавством України, можуть бути: слідчий, прокурор, працівник оперативного підрозділу, який може діяти за дорученням слідчого чи прокурора, поняті, потерпілий, підозрюваний, захисник (адвокат), представник (законний представник) та інші учасники кримінального провадження (наприклад, перекладач, спеціаліст, експерт тощо). Обшук може проводитись слідчим та/ чи прокурором або працівниками оперативних підрозділів, які діють за їх дорученням (ст. 41 КПК України). [4]

На даних учасників покладається обов'язок забезпечення присутності під час обшуку осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Сторона обвинувачення під час обшуку може бути представлена слідчим, прокурором та/чи працівниками оперативних підрозділів. Зазначені учасники кримінального провадження наділені правом залучати до проведення обшуку спеціалістів різних галузей науки і техніки, з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань (ч. 1 ст. 236 КПК України) Відповідно до ч. 2 ст. 236 КПК України обшук на підставі ухвали слідчого судді має бути проведений в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям особи, яка володіє житлом чи іншим володінням в якому має проводитися обшук. У даному випадку особа, яка проводить обшук, зобов'язана перед початком обшуку пред'явити присутній особі ухвалу слідчого судді та надати її копію. Як виняток, КПК України допускає можливість проведення обшуку без наявності ухвали слідчого судді та без 14 урахування умови проведення в зручний для особи час, якщо виконання цих умов може суттєво зашкодити меті обшуку (стст. 233, 236 КПК України) [1].

Під час проведення обшуку особа, яка проводить цю процесуальну дію, наділена правом відкривати закриті приміщення, сховища, речі, якщо особа присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити (ст. 236 КПК України) [1].

Обов'язковими учасниками обшуку є не менше двох понять. Не можуть бути понятими потерпілий, родичі підозрюваного і потерпілого, працівники правоохоронних органів та особи, що заінтересовані в результатах кримінального провадження. Варто відзначити, що в КПК України законодавець не визначає обсяг прав та обов'язків понять, як учасників кримінального провадження та їх відповідальності у разі неналежного виконання їх обов'язків. При проведенні обшуку на сторону обвинувачення покладається обов'язок забезпечення присутності особи, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Така особа

має право ознайомитися з ухвалою слідчого судді та отримати її копію, має право залучати адвоката на будь-якій стадії обшуку, робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу обшуку (ст. 236 КПК України).

У положеннях процесуального законодавства України не надається визначення поняття «обшуку». Таким чином, ми дійшли висновку, що визначення змісту даного поняття не є принциповим для практичного застосування під час проведення цієї процесуальної дії. Значно більшої уваги законодавці приділяють визначенню мети обшуку. Слід відзначити, що українське процесуальне законодавство, не закріплює кожний вид обшуку окремими процесуальними нормами КПК України. Правовою підставою проведення обшуку в Україні виступає рішення судді. Встановлення судового контролю за законністю проведення обшуку викликане тим, що дана слідча (розшукова) дія відноситься до таких, які суттєво обмежують чи порушують права та законні інтереси осіб, у житлі чи іншому володінні яких проводиться обшук. З метою захисту прав учасників досудового розслідування, до КПК України було внесено ряд змін, серед яких право залучення до обшуку адвоката на будь-якій стадії його проведення та право адвоката проводити безперешкодну відеофіксацію обшуку. Законодавець пропонує внести адвоката до переліку учасників обшуку як представника особи, інтереси якої обмежуються або порушуються під час обшуку, висунувши до адвоката такі самі вимоги, як і до захисника (ст. 50 КПК України) (Законі України № 2147-VIII) Поєднаємо думку про те, що адвоката необхідно вважати 20 окремим учасником кримінального провадження, але при цьому, на відміну від захисника, можна зазначити що він має наділятися більш чітко окресленим колом прав та обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та 22 інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування: URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2213-19>
4. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи (витяг).URL: http://sc.gov.ua/uploads/tiny_mce/files/%D0%9E%D0.doc.

РОЛЬ ТАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ РОЗСЛІДУВАННЯ У ПРОТИДІЇ СУЧАСНИМ ПРОЯВАМ ЗЛОЧИННОСТІ

Гришко І.К.,

аспірантка кафедри криміналістики
Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого

У сучасних реаліях завдання криміналістики визначаються її соціальною функцією – сприяти своїми прийомами, методами і засобами у протидії кримінальним явищам. У зв'язку із цим, головним завданням криміналістики є сприяння органам правопорядку у боротьбі із злочинністю, повне і своєчасне криміналістичне забезпечення й супровід розслідування та профілактики злочинів. Це завдання може бути реалізовано на основі всебічного використання досягнень сучасної науки і техніки [1, с. 932–939]. У науковому забезпеченні вирішення криміналістичних завдань і укладений сенс практичної спрямованості наукових розробок криміналістики і на основі таких досліджень розробляються ефективні засоби і методи боротьби з нею [2, с. 159]. Тому розроблення та використання тактичних засобів розслідування є одним із пріоритетних завдань криміналістики на сучасному етапі та нагальною потребою практики у боротьбі та протидії різним проявам злочинності.

У криміналістичній доктрині правильно зазначається, що підвищення ефективності розслідування злочинів полягає в оптимізації використання практичними працівниками розроблюваного криміналістикою арсеналу засобів боротьби зі злочинністю. Однієї з визначальних тенденцій сучасного розвитку криміналістики та практики протидії злочинності є комплексна реалізація слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових, організаційно-технічних та інших заходів з метою вирішення в певній слідчій ситуації окремих тактичних завдань, вирішення яких іншим способом є неефективним або взагалі неможливим [3, с. 59, 4, с. 29–44]. Підвищення ефективності діяльності слідчих органів залежить насамперед від якості розроблених криміналістикою методів, прийомів та засобів здійснення досудового розслідування [5, с. 185].

За останні десятиріччя відбулися суттєві зміни в предметі криміналістичної тактики, виникли нові напрямки, сформувались окремі наукові теорії. Розвиток криміналістичної тактики свідчить про генерацію нових ідей, формування різних напрямків в її структурі. У цьому відношенні важливого значення набуває формування своєрідного інструментарію криміналістичної тактики, її засобів [6, с. 173]. При цьому, слушним є

зауваження, що розроблюючи тактичні засоби (прийоми, способи, методи), криміналістична тактика не механічно використовує положення інших наук, а творчо пристосовує їх у відповідності до специфічних умов пізнання у процесі встановлення істини у кримінальному провадженні [7, с. 35].

В умовах сьогодення актуальною постає проблема розроблення криміналістичних рекомендацій щодо ефективного використання інноваційних досягнень науки і техніки в ході досудового розслідування та судового розгляду та їх адаптації до сучасних умов діяльності професійних учасників кримінального провадження [4, с. 29–44], зокрема, детективів НАБУ, ДБР, слідчих суддів з метою ефективної протидії сучасним викликам злочинності.

Дослідження у галузі криміналістичної тактики сьогодні характеризуються розробкою її теоретичних основ. Предметом цілеспрямованого вивчення є діяльність слідчого та інших суб'єктів кримінального провадження в умовах протидії виконанню кожним з них своєї процесуальної функції. Для цих реальних умов й розробляються відповідні тактичні засоби роботи слідчого, адвоката, прокурора та судді та інших суб'єктів кримінального провадження [8, с. 336–341].

Водночас, більшість проблем формування та застосування на практиці засобів та інструментарію криміналістичної тактики, потребують поглибленого дослідження, що значною мірою обумовлено наявністю спірних та малодосліджених питань, відсутністю спільних поглядів на сутність і структуру її наукових категорій. Вивчення практики показує, що наявні тактичні засоби розслідування злочинів використовуються у практичній діяльності безсистемно. Більше того, загострюється протиріччя між рівнем розвитку криміналістичних знань та досить низьким рівнем їх застосування в практиці боротьби зі злочинністю [9, с. 142–147].

Насьогодні актуальність та значимість вивчення та дослідження тактичних засобів є цілком виправданою, адже вони виступають тим підґрунтям, що дозволяє успішно й ефективно розслідувати злочини. Як зазначається у літературі, успішність розслідування злочинів та судового провадження має безпосередній зв'язок із вмінням слідчого (судді) правильно обрати та використати на практиці наявний тактичний інструментарій. Адже розслідування злочинів – процес, який спрямований на встановлення всіх обставин події злочину. Отримання інформації про злочини залежить від ефективності застосування тактичних засобів [10, с. 166]. Проте, С.Ю. Якушин, вважає, що у сучасній практиці сьогодні тактичних засобів ще недостатньо. Необхідно, щоб суб'єкти у процесі їх застосування вміло оперували такими засобами і мали певні знання та навички [11, с. 204–205].

У зв'язку з цим, однією із визначальних тенденцій розвитку криміналістичної науки в умовах сьогодення є розроблення та формування

ефективної та дієвої системи засобів, методів та технологій протидії викликам сучасній злочинності. Такий процес потребує активізації формування та реалізації тактичного потенціалу та інструментарію, спрямованого на підвищення ефективності та результативності діяльності щодо розслідування та попередження злочинів, яке знаходиться у сфері завдань криміналістичної науки [12, с. 147–150, 13, с. 163–166].

Більше того, в умовах існування організованої та професійної злочинності, виникнення нового типу злочинця, використання новітніх способів та «технологій» вчинення злочинів перед криміналістикою постають важливі завдання, спрямовані на формування і пропонування практиці боротьби зі злочинністю адекватних наукових засобів, прийомів та методів. Тому, засоби криміналістичної тактики є надійним інструментом в роботі працівників органів кримінального переслідування [6, с. 172–173].

Варто зазначити, що розроблені криміналістичною наукою тактичні засоби розслідування мають бути придатними для застосування суб'єктами досудового розслідування у їх практичній діяльності щодо з'ясування обставин злочинних діянь. Крім цього, тактичні засоби розслідування сконструйовані для конкретної ситуації, застосування яких має бути оптимальним і ефективним. Такий тактичний інструментарій слідчого або детектива, має вагоме практичне значення, оскільки спрямований на вирішення тактичних завдань розслідування і є досить вузько спеціалізованим і пов'язаним із розслідуванням конкретних злочинів. Більше того, вони розроблюються та адаптуються під методику розслідування окремого (конкретного) виду злочину, що дозволяє успішно вирішувати тактичні завдання та досягати бажаного кінцевого результату.

Отже, досліджуючи тактичні засоби розслідування потрібно розуміти, що це певні тактичні інструменти, знаряддя, якими користується слідчий або детектив у своїй процесуальній діяльності. Тактичний інструментарій засобів розслідування має на меті слугувати спеціальним арсеналом для успішного вирішення тактичних завдань, що постають у ході розслідування, сприяючи його оптимізації. Оскільки, розслідування злочину – процес, який потребує використання величезної кількості ресурсів різного спрямування, вибір оптимального тактичного засобу у тій чи іншій ситуації виступає важливою умовою успіху та результативності процесу розслідування в цілому. Вище викладене, зумовлює необхідність проведення подальших наукових розробок теоретико-методологічних проблем застосування тактичних засобів розслідування у криміналістиці, які мають важливе теоретичне й практичне значення у боротьбі із різними проявами злочинності.

Список використаних джерел:

1. Shevchuk V. Criminalistic methodology and practical directoin of study. Scientific achievements of modern society: abstracts of the 4th International

scientific and practical conference. Cognum Publishing House (December 4-6, 2019). Liverpool, United Kingdom. 2019. Pp. 932- 939.

2. Белкин Р.С. Курс криминалистики: 3-е изд. М. : ЮНИТИ ДАНА, Закон и право, 2001. 837 с.

3. Шевчук В.М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації: монографія. Харків: Вид. агенція «Апостіль», 2013. 440 с.

4. Shevchuk V. Methodology of criminalistics: discussions, tendencies, prospects. Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika. XV-asis tarptautinis kongresas, Rugsėjo 19-21, 2019 Kaunas, Lietuva, 2019. 1 t. P. 29-44

5. Шепітько В.Ю., Журавель В.А. Організаційно-тактичні засоби: поняття та значення. *Питання боротьби зі злочинністю*. Х., 2009. Вип. 18. С. 185-192.

6. Шепітько В.Ю. Засоби криміналістичної тактики в діяльності органів досудового слідства (проблеми ефективності застосування). *Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні: матеріали наук. конф (м. Харків, 15 трав. 2008 р)*. Харків: Право, 2008. С. 172–174.

7. Шепітько В.Ю. Теория криминалистической тактики: монография. Харьков: Гриф, 2002. 350 с.

8. Когутич І.І. Тенденції пристосування криміналістичних знань у здійсненні судочинства. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2013. Випуск № 57. С. 336–341.

9. Шевчук В. М. Інноваційні напрямки розвитку криміналістики. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків : Право, 2019. С.142–147.

10. Булулуков О.Ю. Оптимізація тактичних рішень: суб'єктивна та об'єктивна обумовленість. *Проблеми законності*. Х., 2016. Вип. 133. С. 166-177.

11. Якушин С.Ю. Тактические задачи при расследовании преступлений: понятие и виды. *Учен. зап. Казан. ун-та*. 2010. Т. 152. Кн 4. С.204-205.

12. Шепітько В.Ю. Інновації в криміналістиці як відзеркалення розвитку науки. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків : Право, 2019. С.147–150.

13. Юсупов В. Сучасні напрями розвитку криміналістики в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 3. С. 163–166.

ПРОБЛЕМИ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ НЕПОВНОЛІТНЬОМУ ПІДОЗРЮВАНОМУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЩОДО НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Дзіковська Н.Р.

курсант 3-го курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування ОДУВС

Науковий керівник:

Федоров Ігор Васильович

К.ю.н., старший викладач кафедри
кримінального процесу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування ОДУВС

Відповідно до принципів і норм міжнародного права показниками демократизації правового режиму в державі виступає ступінь забезпечення національним законодавством особистої недоторканності і свободи громадян. Так, гарантоване Конституцією України [1] право громадян на особисту свободу та недоторканність забезпечується кримінально-процесуальним законодавством, що закріплює в ст. 12 КПК України [2] недопущення взяття під варту підозрюваного в скоєнні злочину до відповідного судового рішення.

Предбачений кримінальним процесуальним законом інститут запобіжних заходів, які застосовуються до неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених, будучи засобом правового регулювання поведінки неповнолітнього, досягає за допомогою свого спеціального впливу певної мети, яка, у свою чергу, обумовлена загальними завданнями кримінального судочинства та служить для їх досягнення.

Під час здійснення кримінального судочинства щодо неповнолітніх законодавство України виділяє таких осіб у окрему категорію суб'єктів, щодо яких діють особливі правила, покликані, насамперед, прагненням законодавця передбачити для неповнолітніх додаткові, порівняно з дорослими, права та гарантії захисту їх інтересів як для найбільш вразливої категорії осіб.

Глава 38 КПК України, передбачає загальні правила кримінального провадження щодо неповнолітніх. Низка процесуальних норм даної глави регулює правила застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх, а саме: у ст. 492 КПК України зазначено, що за наявності підстав,

передбачених КПК України, до неповнолітнього з урахуванням його вікових та психологічних особливостей, роду занять може бути застосовано будь-який із запобіжних заходів, передбачених КПК України. Відповідно до вищевказаної норми різниця між застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх та дорослих підозрюваних чи обвинувачених майже не прослідковується, адже підстави (ч.2 ст. 177) для застосування будь-якого із передбачених КПК України запобіжних заходів загальні для обох категорій. Проте у тій же ч.1 ст. 492 КПК законодавець наголошує на «урахуванні вікових та психологічних особливостей, роду занять неповнолітнього» при застосуванні запобіжного заходу, що, на нашу думку, є першою ознакою процесуальних «особливостей» застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх [3, с.166].

Наступна, тобто друга процесуальна «особливість» закріплена у ч.2 ст.492 КПК України, де вказано, що затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання ризикам, зазначеним у ст. 177 КПК України [2].

Третя особливість полягає у застосуванні до неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого запобіжного заходу, який не передбачено загальною системою запобіжних заходів (ст. 176 КПК України), а закріплений у ст. 493 КПК України - передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд. Даний запобіжний захід може застосовуватися виключно до спеціального суб'єкта кримінального провадження – неповнолітнього [3, с.168].

Аналізуючи проблеми обрання запобіжного заходу неповнолітньому підозрюваному при розслідуванні кримінальних проваджень щодо незаконного обігу наркотичних засобів необхідно звернути увагу на особливостях кваліфікації незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів за наявності кваліфікуючих ознак. Однією із таких ознак є вчинення діяння із залученням неповнолітнього.

Залучення неповнолітнього (малолітнього) – це фактичне його втягнення повнолітньою особою у виробництво, виготовлення перевезення, зберігання з метою збуту (а рівно без мети збуту) або збут наркотичних засобів чи психотропних речовин, відповідальність за вчинення яких передбачена ст. 307 та 309 КК. Малолітній, щодо якого може бути вчинене будь-яке із злочинних діянь – це особа у віці до 14 років, неповнолітній – від 14 до 18 років.

Неповнолітній виступає співучасником злочину в якості співвиконавця або пособника. Його залучення відбувається шляхом

фізичного (погрози, примусу, шантажу) або психічного (переконування, умовляння, обіцянки винагороди) впливу на особу, а також через обман залученого.

Неповнолітній може брати участь у вчиненні як одного з таких злочинних діянь, так і декількох з них (наприклад, у виробництві, перевезенні чи зберіганні наркотичних засобів чи психотропних речовин) як співвиконавець так і як пособник. Склад цього злочину є закінченим за умови, що неповнолітній брав участь у вчиненні цих дій хоча б один раз. Неповнолітній у цьому разі несе відповідальність за вчинення лише тих дій, які охоплювалися його умислом, тобто за ст. ст. 307 або 309 КК [4].

Якщо під втягненням неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність можна розуміти певні дії дорослої особи, пов'язані з безпосереднім впливом на неповнолітнього з метою викликати у нього рішучість взяти участь в одному чи декількох злочинах або займатись іншою антигромадською діяльністю, то вчинення злочину у сфері незаконного обігу наркотичних засобів або психотропних речовин із залученням неповнолітнього можна характеризувати як будь-які умисні дії особи, які здатні викликати у неповнолітнього бажання взяти участь у вчиненні аналізованих злочинів, або створити таку обстановку, коли неповнолітній буде змушений прийняти пропозицію щодо вчинення злочинних діянь; це фактичне втягнення суб'єктом злочину особи у віці від 14-ти до 18-ти років у виконання будь-якої дії, що складає об'єктивну сторону злочину [4].

Таким чином, обираючи запобіжний захід щодо неповнолітнього підозрюваного при розслідуванні кримінальних проваджень щодо незаконного обігу наркотичних засобів, слідчі та судові органи повинні враховувати не лише загальні положення закону, а й норми кримінального та кримінально-процесуального законодавства, які підлягають застосуванню в кожному конкретному випадку – ті, що регулюють умови відповідальності неповнолітніх і порядок здійснення кримінального провадження. Поряд із віковими особливостями слід досліджувати обставини, які стосуються особистості неповнолітнього, а також обставини, що становлять кримінологічну характеристику вчинених ними кримінальних правопорушень. Особливо варто звертати увагу на з'ясування умов життя та виховання неповнолітнього, повних і всебічних відомостей про його особу тощо.

Оцінка слідчим суддею достатності підстав для застосування певного запобіжного заходу як складова пізнання та основа формування процесуальних висновків і прийняття рішень – це логічні операції суб'єктів доказування, спрямовані на встановлення значення для них об'єкта оцінки, змістом яких є визначення за їх внутрішнім переконанням достатності підстав для констатації встановленого чи загальноприйнятого стандарту

об'єкта. Тому під час розгляду клопотання слідчого про застосування щодо неповнолітнього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою має бути ретельно перевірено обґрунтованість викладених у ньому мотивів і неможливість застосування іншого, більш м'якого, запобіжного заходу.

Визначаючись із запобіжним заходом, який на думку слідчого, найдоцільніше застосувати до неповнолітнього підозрюваного, слід ураховувати ознаки запобіжного заходу, який дасть змогу визначити певний підхід до його обрання. Найбільш ефективним запобіжним заходом неповнолітньому підозрюваному при розслідуванні кримінальних проваджень щодо незаконного обігу наркотичних засобів може виступати саме передача неповнолітнього під нагляд батьків, опікунів, піклувальників, адміністрації дитячої установи. Ні особисте зобов'язання, ні особиста порука, ні домашній арешт, ні застава не мають такого стримувального та виховного впливу на неповнолітнього. Під час застосування цього запобіжного заходу між органом досудового розслідування і підозрюваним перебуває посередник, який несе не лише правову, а й моральну відповідальність перед органами слідства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>
3. Губська О. А. До проблеми дотримання прав неповнолітніх при обранні щодо них запобіжних заходів. Вісник Університету «КРОК». 2014. Вип. 20. С. 165–173.
4. Малярова В.О., Лапта С.П., Лозова С.М. та ін. Особливості розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: Методичні рекомендації для практичних підрозділів Національної поліції України. Х. : ХНУВС, 2017. 76 с.

ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ДОКАЗІВ ОПЕРУПОВНОВАЖЕНИМИ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Довгань Анастасія Сергіївна
Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:
Старший викладач кафедри кримінального процесу, к. ю. н.
Федоров Ігор Васильович

Практична діяльність оперативних підрозділів у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів повинна бути спрямована на викриття правопорушень, пов'язаних з їх контрабандою, незаконним вирощуванням, виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням, пересиланням чи збутом. Роботу з виявлення таких правопорушень потрібно розпочинати з вивчення оперативної обстановки в регіоні, під час якої встановлюється злочинний зв'язок між основними споживачами та розповсюджувачами наркотиків. Для того, щоб виявлені докази під час оперативних заходів, були допустимими та належними, оперативні підрозділи мають дотримуватись принципу законності. Але не завжди працівники оперативних підрозділів дотримуються даного принципу, чим і створюють процесуальні «проблеми» для слідчого.

Дослідженню проблем, пов'язаних з виявленням та процесуальним оформленням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, присвячені наукові праці Греня Р. Р., Голубець В. В., Гончарова П. В., Тихоненко В. П., Роганова С. А. та ін.

Виявлення та фіксування оперативно-розшуковими підрозділами злочинів полягає у здійсненні ними діяльності у формі збирання інформації про кримінальні події, які мають латентний характер, але діяння злочинів глибоко замасковані та зовнішньо можуть не мати кримінального вигляду.

Можна сказати, що в процесі проведення оперативно-розшукового виявлення створюються передумови для офіційної реєстрації діяння як злочину та прийняття процесуального рішення про відкриття кримінального провадження і проведення досудового слідства.

На жаль, оперуповноважені не завжди дотримуються кримінального процесуального законодавства, не вчасно фіксують виявлені ними докази, або взагалі не фіксують на матеріальних носіях інформації показників, що б дозволяло характеризувати дії або бездіяльність осіб, які потрапляють під законодавчу модель злочину. Вчені і практики зазначають, що основними напрямками оперативно-розшукового документування є: виявлення осіб, які можуть бути свідками в кримінальному провадженні; виявлення предметів і документів, які мають доказове значення; фіксація дій підозрюваних осіб для подальшого використання отриманих даних у процесі розслідування [1, с. 120; 2, с. 226].

Враховуючи специфічні риси незаконної діяльності у сфері обігу наркотиків, слід зазначити, що переважна частина значущої інформації може бути отримана, як правило, з негласних джерел під час здійснення підрозділами оперативно-розшукової діяльності. Крім цього, необхідну для здійснення аналізу інформацію про стан, структуру та динаміку злочинів,

пов'язаних з обігом наркотичних засобів, можна отримати при вивченні статистичних звітів про стан злочинності у місті (районі), з обліку справ кримінального провадження, узагальнених матеріалів судів та органів прокуратури, нереалізованих повідомлень негласного апарату та громадян, з якими підтримуються довірчі стосунки, а також з інших доступних джерел.

Хочу зазначити, що для того, щоб проводити НСРД, підрозділи оперативно-розшукової діяльності повинні мати на доручення слідчого, без такого рішення вони не мають права здійснювати ніякі слідчі розшукові дії.

Оперативно-розшукова діяльність не зводиться лише до виявлення й отримання первинних фактичних даних про кримінальні факти, події, предмети, осіб, а охоплює порядок перевірки їх достовірності, яка здійснюється в межах оперативної розробки.

Діяльність оперативного співробітника щодо виявлення свідків, з'ясування обсягу й характеру відомостей, якими вони володіють, має вибудовуватися з урахуванням конкретного складу вчиненого злочину й основних способів дії винних, їх хитрощів, вжитих задля приховання своїх злочинних діянь. На хіміко-фармацевтичних заводах свідками можуть бути особи, які за своїми робочими обов'язками знають про створення надлишків наркотиків для подальшого їх розкрадання, неправильного списання наркотичних засобів. Це можуть бути працівники цехів, лабораторій, бухгалтерії, робітники на навантажувально-розвантажувальних роботах, експедитори, працівники охорони тощо.

Свідками у справах про розкрадання наркотиків з лікувальних установ можуть бути особи, які дотичні до приймання, зберігання і витрат наркотиків (завідувачі відділень, лікарі, медсестри). Виявлення фактів присвоєння наркотиків, що виписують хворим, проводиться розвідувальним опитуванням їх самих або родичів. У такому разі з'ясовують: які наркотичні засоби було призначено хворому відповідно до історії хвороби, і що фактично вводилося йому; хто з медперсоналу і коли робив це; як почувався хворий після ін'єкції.

Одним з методів виявлення майбутніх свідків і джерел доказів у справі є розвідувальне опитування осіб, що вживають наркотики. При здійсненні оперативного спостереження за наркоманами оперативний працівник встановлює місця їх зустрічі зі збувальниками наркотиків.

Іншим напрямом у діях оперативного працівника з документування злочинної діяльності осіб є встановлення документів і предметів, які згодом можуть бути залучені до справи кримінального провадження як докази.

При виявленні і дослідженні рецептурних бланків варто аналізувати ознаки й обставини, що підлягають установленню як предмет документування. У цих випадках потрібно звертати увагу на колір паперу бланка, рецепта; стан захисної сітки; наявність типографського тексту на

краю бланка; наявність підпису (заввідділення або головного лікаря); кількість ліків, що містять наркотичні засоби, виписаних на одному бланку; факти реєстрації в спеціальному журналі і скерування в медичну установу, що видала рецепт; сліди підчищення, особливо в місцях, де проставляється дата й розрахунок вартості; стан відбитків печаток і штампів, відповідність позначень телефонів, адрес та найменувань лікувальних установ справжнім; факти виписки рецепта з порушенням правил: не латинською мовою, без обов'язкових реквізитів, з порушенням розміщення тексту на бланку. У процесі документування оперативні працівники мають вживати всі заходи до виявлення і збереження предметів і документів, які після відкриття кримінального провадження можуть стати доказами у справі:

- наркотичні речовини, сировина для їх виготовлення, інструменти і пристосування для виготовлення, вживання, зберігання, перевезення наркотиків; поштові, телеграфні відправлення (листи, телеграми, заповнені бланки на відправлення посилок, бандеролей, грошові перекази);

- грошові внески в банках (пластикові картки); проїзні квитки; підроблені рецепти, документи про списання, прийом, відправлення, перевезення, переробку наркотиків, а також акти документальних ревізій [3, с. 147].

Заповнені бланки грошових переказів, посилок й інших поштових відправлень слід фотографувати для подальшого порівняння зроблених у них записів з почерками осіб, що розробляються. Встановивши адреси, за якими направляються поштові відправлення, оперативні працівники перевіряють осіб, котрі там проживають.

Документування підпільних лабораторій, що спеціалізуються на виготовленні синтетичних наркотиків, здійснюється, як правило, за такими напрямками: за будь-яким з елементів ланцюжка: споживач – збувальник – посередник – організатор – виробник наркотиків. На підставі інформації оперативні працівники опитують продавців компонентів і спеціального устаткування, необхідних для організації роботи лабораторії, негласним оглядом приміщення, де знаходиться лабораторія, переконуються в її діяльності. Після переконання скеровується слідчо-оперативна група, яка затримує фігурантів і здійснює огляд місця виготовлення наркотичних засобів із складанням відповідного протоколу. При проведенні огляду приміщення, де виготовлялися наркотики, потрібно звертати увагу: на обладнання, яке використовується для виготовлення наркотиків та компонентів, що використовуються для синтезування; кількість використання води, електроенергії за певний час; наявність встановленого додаткового обладнання, яке нетипове для конкретного приміщення (вентиляція, перепланування); порядок пропускового режиму у приміщенні (наявність кодових замків, охорони тощо) [4, с. 414–415].

Отже, результати оперативно-розшукового документування повинні мати форму конкретних оперативно-службових документів і матеріальних носіїв інформації, у яких має бути зафіксовано факт незаконного обігу наркотичних засобів (виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання, збут, розкрадання, посів і вирощування наркотичних засобів, а також організація або утримання місць для їх вживання та ін.).

Я вважаю, що документи для підтвердження злочинної діяльності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів повинні формуватися винятково з: пояснень службових, матеріально відповідальних та приватних осіб, котрі мають стосунок до наркотиків (виробників, перевізників, розповсюджувачів та споживачів наркотиків); відповідних бухгалтерсько-фінансових документів державних, підприємницьких структур і банківських установ, що стосуються «відмивання» коштів від наркобізнесу; протоколів, складених за результатами застосування ОРЗ та огляду місця вчинення наркозлочинів; висновків ревізій щодо незаконного списання наркосировини або наркотичних медичних препаратів й експертиз щодо вилучених наркотичних засобів для того, щоб вони мали доказове значення у кримінальній справі.

Список використаних джерел

1. Грень Р. Р. Організаційні основи діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів. *Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 17–18 черв. 2016 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2016.
2. Голубец В. В., Третиних С. И. Проблемы оперативно-розыскных профилактических преступлений в современных условиях Украины. *Проблемы юридической науки и правоохранительной практики*. Киев: КВШ МВД України, 1994. С. 245–250.
3. Предупреждение и раскрытие преступлений уголовным розыском: учеб. для сред. спец. школ милиции МВД СССР / под ред. к. ю. н. П. В. Гончарова и В. П. Тихоненко. Москва: НИиРО МФЮЗО МВД СССР, 1987. 260 с.
4. Роганов С. А. Расследование преступлений в сфере нетрадиционного наркобизнеса. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2005. 549 с.

ОБШУК ЗАСОБІВ СТІЛЬНИКОВОГО ЗВ'ЯЗКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

Заєць Інеса Сергіївна,

науковий співробітник відділу організації
наукової діяльності та захисту прав
інтелектуальної власності
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

Соціально-економічні процеси, що відбуваються в Україні останніми роками, сприяли поліпшенню технічної озброєності злочинців, удосконаленню маханізму і способів учинення кримінальних правопорушень [1, с. 174], а стрімкий розвиток інформаційних технологій кардинально змінив життя суспільства і поставив перед законодавцем, судовими органами та вченими нові завдання, в тому числі пов'язані із забезпеченням недоторканності приватного життя. В даний час в процесі доказування у кримінальному процесі все частіше використовується інформація, отримана з електронних джерел, що спонукало законодавця у КПК України, прийнятому у 2012 році, приділити їм окрему увагу у ст. ст. 84, 99, 103, 107 та ін. [2].

З огляду на «молодість» положень КПК України, які регламентують порядок отримання, зберігання та використання електронних доказів та їх джерел, корисним буде здійснити аналіз досвіду Сполучених Штатів Америки (далі - США) регулювання обшуку стільникових засобів зв'язку. Вихідним для аналізу цього питання є право особи на охорону особи, житла, документів і майна від необґрунтованих обшуків і арештів, закріплене Четвертою поправкою до Конституції США [3, с. 359].

Обшук може бути проведений при наявності ордера, виданого судом, або без нього, в тому числі в ході законного арешту, за згодою на обшук або при надзвичайних обставинах [3, с. 33].

Верховний суд США розмежовує об'єкти, які знаходяться безпосередньо у заарештованого, наприклад, в кишені його сорочки, і об'єкти в зоні його безпосереднього контролю. Так, у справі *United States v. Chadwick* (1977) Суд вказав на неприпустимість обшуку без ордера об'єктів, що знаходяться не на арештованому, а в зоні його безпосереднього контролю (наприклад, замкненого ящика в багажнику автомобіля), при відсутності надзвичайних обставин [4, с. 568].

До того, як Верховний суд США сформулював свою правову позицію, більшість нижчестоящих судів керувалися тим, що мобільний

телефон, що знаходиться при арештованому, необхідно розглядати так само, як будь-який інший об'єкт (контейнер). Багато дослідників звернули увагу на те, що інформація у мобільних телефонах може бути видалена заарештованим або його співучасниками за допомогою віддаленого доступу. Запобігти цьому можна, лише вийнявши батарею або помістивши телефон в сумку Фарадея, яка блокує електромагнітні хвилі. Затримка в отриманні іншої інформації, що міститься в телефоні, еквівалентна її руйнуванню, зокрема співучасники злочину можуть змінити номери. Отже, отримання ордеру здатне істотно відтермінувати обшук мобільного телефону і зробити його результати марними [5, с. 112].

Правова позиція Верховного суду США з питання допустимості обшуку стільникових засобів зв'язку в ході законного арешту полягає в тому, що при відсутності надзвичайних обставин поліція не має права піддавати обшуку мобільний телефон без ордеру, навіть в ході законного арешту [6, с. 41]. Обшук вимагає отримання судового ордеру, крім спеціальних винятків. Обшук в ході законного арешту - і є таким винятком.

Такі обшуки проводяться частіше, ніж за ордером; правила, сформульовані в справі *United States v. Robinson*, не поширюються на мобільні телефони. У цій справі Верховний суд США постановив, що для обшуку предметів, що знаходяться при арештованому в ході законного арешту, не потрібно додаткового обґрунтування. Однак мобільні телефони відрізняються від інших предметів, так як містять безліч персональної інформації в цифровому вигляді, доступ до якої зазвичай вимагає отримання ордеру; суспільство прагне створити чіткі правила для правоохоронних органів, проте захист недоторканності приватного життя вимагає витрат. Сучасні мобільні телефони є невід'ємною частиною повсякденного життя, однак прирівнювати їх до записника було б неправильним.

Верховний Суд США забезпечив більший захист інформації в цифровій формі, ніж речових доказів, хоча їх зміст може бути однаковим. Так, адреса, записана на папірці, може бути отримана співробітниками поліції без ордеру, а що міститься в телефоні - ні; фотографія з гаманця може бути переглянута, а з мобільного телефону - ні [7, с. 110].

Зазначена правова позиція Верховного суду США хоча і внесла необхідну ясність, однак вирішила далеко не всі проблемні питання. У зв'язку з цим в американській літературі позначені межі її можливого застосування нижчими судами. Дана позиція стосується лише обшуку при арешті. Це відкриває можливість для визнання законним обшуку мобільного телефона без ордеру в інших ситуаціях, не пов'язаних з його отриманням [8, с. 120].

Незважаючи на певну аналогію між мобільними телефонами і комп'ютерами, розглянута правова позиція, насамперед, може бути застосована лише до перших. Судді прямо не вказали на її дію щодо iPad або

iPod та інших схожі пристрої [5, с. 180-181]. Такий висновок може здатися вельми нелогічним.

Обшук мобільного телефона без ордеру був визнаний допустимим при наявності надзвичайних обставин. Верховний суд США навів два приклади: а) якщо підозрюваний, з великою долею вірогідності, посилає повідомлення співучаснику про необхідність привести в дію вибуховий пристрій; б) якщо телефон, ймовірно, містить інформацію про місце знаходження викраденої дитини. Ці приклади свідчать про можливість суттєвого розширення випадків обшуку мобільного телефона без ордеру нижчестоящими судами. Однак тепер уже очевидно, що можливість віддаленого знищення або шифрування інформації, що знаходиться в телефоні, не можна відносити до надзвичайних обставин [7, с. 12].

Вважаємо, що вивчений досвід США щодо регулювання обшуку стільникових засобів зв'язку допоможе більш глибоко і всебічно оцінити сучасні потреби вітчизняного кримінального процесу, як з точки зору збирання електронних доказів та їх джерел владними суб'єктами кримінального провадження, так і з точки зору захисту прав особи, і сформулювати науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства і правозастосовної практики.

Література:

1. Климчук М. П., Фурман Я. В. Тактичні особливості допиту підозрюваних-членів організованих злочинних угруповань [Електронний ресурс]. М.П. Климчук, Я.В. Фурман. Юридичний науковий електронний журнал. 1 / 2017. С. 174-177. – Режим доступу до ресурсу: URL: http://www.lsej.org.ua/1_2017/45.pdf
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. №4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (Дата звернення 19.04.2020 р.).
3. Конституции зарубежных государств. Сост. В.В. Маклаков. 3-е изд. М.: БЕК, 2000. 584 с.
4. Brown P. Searches of Cell Phones Incident to Arrest: Overview of the Law As It Stands and a New Path Forward. Harvard Journal of Law & Technology. 2014. Vol. 27. No 2. P. 563-586.
5. Джинджер Энн Ф. Верховный Суд и права человека в США. М.: Юрид. л-ра, 1981. 392 с.
6. Little R.K. Annual Review of the Supreme Court's Term Criminal Cases (2013–2014): Summaries. San Francisco: University of California, Hastings College of the Law, 2014. IV + 41 p.
7. Moore J., Langton J., Pochron J. The Cost of Privacy: Riley v. California's Impact on Cell Phone Searches. Journal of Digital Forensics, Security and Law. 2014. Vol. 9. No 3. P. 7-18.
8. Wong M. United States v. Camou: Warrantless Cell Phone Searches after

Riley v. California. Legal Issues Journal. 2015. Vol. 3. No 2. P. 117-135.

ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ ДОПУСТИМИМИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Ільченко Діана Ігорівна

курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Одеського державного Університету
внутрішніх справ
Науковий керівник:

Федоров Ігор Васильович

К.ю.н., старший викладач кафедри
кримінального процесу

Однією із актуальних проблем, що виникають під час кримінального провадження, є доведення допустимості доказів з точки зору законності джерел, методів і прийомів, за допомогою яких вони були отримані, так як будь-яке порушення під час збирання доказів може призвести до визнання цих доказів недійсними та недопустимими для кримінального провадження.

Чимало науковців займалися дослідженням цієї проблеми, зокрема Р.С. Белкін, О. П. Єндовицька, С. А. Голунський, В. Я. Дорохов, Л. М. Карнеєва, М. М. Кіпніс, Є. Г. Коваленко та інші. Саме їх внески мають вагомe значення для подальшого висвітлення проблеми доведення допустимості доказів.

Взагалі доказами в кримінальній справі є отримані в установленому законом порядку будь-які фактичні дані, на підставі яких, слідчий, прокурор і суд встановлюють наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння, винуватість особи, яка вчинила це діяння, та інші обставини, що мають значення для об'єктивного вирішення справи. Тобто за допомогою доказів можна відновити цілісну картину вчиненого злочину.

Докази поділяються на прямі, непрямі, особисті, первинні, речові тощо. Саме класифікація доказів дозволяє правильно організувати процес їх збирання, дослідження та оцінки, а також визначити їх місце в системі доказів у справі. [4, с. 278]

Проте не будь-який доказ може бути взятий до уваги судом, так як спочатку необхідно довести допустимість та належність цього доказу. Згідно зі ст.ст. 85, 86 КПК України доказ визначається допустимим, якщо

він отриманий у порядку, встановленому діючим кримінальним процесуальним Кодексом (підозра, обвинувачення не можуть ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом), і належним, якщо він прямо чи непрямо підтверджує існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів. [3, с. 90]

Задля спрощення процедури дослідження доказів були вироблені критерії допустимості та недопустимості доказів. До них відносяться:

1) доказ має бути отриманий належним суб'єктом, який наділений повноваженнями проводити процесуальну дію, під час якої отриманий доказ (тобто, неналежною особою може бути слідчий, котрий не включений до слідчої групи, або коли слідчим не ухвалено постанову про прийняття кримінальної справи до свого провадження) ;

2) важливі для справи фактичні дані мають бути одержані з установлених законом джерел, які перераховані у ст. 84 КПК України (показання, речові докази, документи та висновки експертів) ;

3) доказ повинен бути отриманий із дотриманням порядку проведення процесуальної дії;

4) при отриманні доказів мають бути дотримані вимоги закону щодо фіксації перебігу та результатів процесуальної дії. [2]

Але на практиці ці критерії не завжди спрацьовують. Головною причиною є відсутність у КПК України чіткого та обґрунтованого механізму виключення зі справи недопустимих доказів та інших матеріалів.

Питання про належність та допустимість доказів особливо актуальне ще й тому, що воно перебуває у нерозривному зв'язку з проблемою гарантій прав і свобод людини. Тобто, з урахуванням того, що найбільшою цінністю держави є права і свободи людини, перш за все недопустимим має визнаватися доказ, отриманий внаслідок порушення прав, інтересів і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Загальною декларацією прав людини у статтях 3-12 визначені основні принципи дотримання загальновизнаних гарантій правової безпеки людини. А саме: кожна особа має право на особисту недоторканність, всі люди мають право на захист, нікого не може бути піддано свавільному арешту та затриманню тощо. У статтях 3,5,6,7,8,14,17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод йдеться про заборону катування, право на особисту недоторканність, право на повагу до приватного життя.

Також недопустимими доказами слід визнавати не тільки ті докази, які добути внаслідок заподіяння тілесних ушкоджень, побоїв та

інших насильницьких дій та фізичних знущань, а ще такі докази, які здобути внаслідок погроз з боку працівників правоохоронних органів застосуванням насильства, залякуванням у відкритій або завуальованій формі з метою спонукання до дачі показань. Тому КПК України наділяє підозрюваного та обвинуваченого певними правами, реалізуючи які, особа сама здатна захищати себе від кримінального переслідування (ст. 42 КПК України). [1]

Авжеж, остаточною оцінкою доказів є рішення суду, що ґрунтується на повному та всебічному дослідженні доказового матеріалу задля встановлення вірогідності або хибності доказів за внутрішніми переконаннями суду.

Отже, питання належності та допустимості доказів відіграє ключову роль у кримінальному процесі. Посадова особа при розслідуванні кримінальних проваджень і винесенні висновку за їх результатами має керуватися лише перевіреними, правильно оціненими відомостями, які отримані у відповідності до вимог чинного законодавства України. Неналежне отримання і аналіз доказової бази може призвести до неправильного висновку і обвинувачення або виправдання особи. Таким чином, для вирішення питання про усунення із судового процесу недопустимих доказів, а також матеріалів, які не стосуються справи, доцільно доповнити КПК України статтями, які б визначали механізм усунення з процесу таких матеріалів. А також, виникає необхідність застосування практики Європейського суду з прав людини та національних судів щодо охорони прав і свобод людини задля врегулювання діяльності органів кримінального провадження під час дослідження доказів. [5]

Список використаних джерел та літератури:

1. Допустимість доказів [Електронний ресурс] // Ліга.Блоги. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://blog.liga.net/user/amazalov/article/30462>
2. Допустимість доказів, критерії допустимості. [Електронний ресурс] // Національний Університет Одеська юридична академія. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://studfiles.net/preview/5170243/page/4/>
3. Іщенко В.М. Принцип допустимості і достатності засобів кримінально-процесуального доказування / В.М. Іщенко // Право України. – 2003. – № 7. – С. 90–92.
4. Кримінальний процес [текст] : підручник. / За заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. - К. : "Центр учбової літератури", 2013. - 544 с.
5. Про допустимість доказів у кримінальному процесі [Електронний ресурс] // Бібліотека електронних підручників. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://e-pidruchniki.com/content/311_Pro_dopystimist_dokaziv_y_kriminalnomy_procesi.html.

ОПЕРАТИВНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ТА ОПЕРАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Калугін В.Ю. Одеський державний
університет внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінального процесу

Взаємодія слідчих і оперативних підрозділів полягає в їхній погодженій діяльності по забезпеченню успішного розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, здійснюваній кожною зі сторін у рамках своєї компетенції властивими їй силами і методами.

Взаємодія слідчого та оперативного працівника, ґрунтується на загальних положеннях:

а) взаємодія має бути активною, ефективною та здійснюватися доти, доки не буде досягнуто основної мети розслідування;

б) під час взаємодії кожен із учасників розслідування має повною мірою використовувати всі наявні можливості;

в) кожен учасник взаємодії, несе конкретну й повну відповідальність за свої дії в зазначеному напрямку роботи, за їх відповідність загальному плану проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному провадженні [1].

Інструкція, затверджена Наказом МВС України від 07.07.2017 року № 575 «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень», визначає, що слідчий під час досудового розслідування надає відповідним оперативним підрозділам, а в разі створення слідчо-оперативної групи – конкретним співробітникам оперативного підрозділу, включеним до її складу, письмові доручення про проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, які є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.[2]

Разом з тим, суттєве значення для організації такої взаємодії має оперативно-розшукове супроводження, яке застосовується для виконання суб'єктом оперативного супроводження конкретних дій, які характеризуються завершеністю в часі та припиняються у разі виконання завдань, які були поставлені і може здійснюватися як до початку (в рамках оперативно-розшукових справ), так і після відкриття кримінального провадження.

Оперативно-розшукове супроводження розслідування розглядається як окремий напрям ОРД, який здійснюється на етапі кримінального

провадження в обсязі взаємодії зі слідчим, прокурором, судом, а також за власною ініціативою оперативних підрозділів шляхом проведення гласних та негласних заходів, інших процесуальних та непроцесуальних дій, які спрямовані на отримання та фіксацію інформації доказового та недоказового (без ознак допустимості доказів) характеру, з метою забезпечення інтересів (завдань) кримінального провадження.[3]

Обсяг та зміст оперативного супроводження має бути спрямований на виконання завдань щодо: 1) виявлення наміру особи вчинити злочин, який може перешкоджати виконанню завдань кримінального провадження та вжиття заходів, які будуть усувати ці наміри та попереджати ці злочини; 2) пошуку і фіксації фактичних даних про злочини, які готуються особою і вчинення яких буде перешкоджати виконанню завдань кримінального провадження та вжиття заходів щодо припинення цих злочинів; 3) виявлення латентних злочинів, скоєння яких суперечить інтересам кримінального провадження; 4) викриття причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів, що перешкоджають забезпеченню інтересів кримінального провадження; 5) здійснення взаємодії зі слідчим, прокурором, судом та іншими правоохоронними органами, зокрема виконання доручень щодо проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, вжиття заходів, спрямованих на отримання доказів за існуючим кримінальним провадженням; 6) супроводження заходів, які забезпечують безпеку працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу та сприяють ОРД, осіб, які є учасниками кримінального провадження, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб.

Оперативно-розшукове забезпечення розслідування належить до організаційно-тактичного рівня оперативно-розшукової діяльності і являє собою специфічний комплекс оперативно-розшукових заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для вирішення завдань кримінального судочинства в умовах існуючої або очікуваної протидії.[4]

В оперативно-розшуковому забезпеченні розслідування злочинів можуть бути виділені такі типові завдання:

- створення оптимальних умов повного та об'єктивного процесу розслідування;
- припинення або нейтралізація протидії з боку підозрюваних виконанню правоохоронної функції держави та правосуддя;
- забезпечення безпеки учасників кримінального провадження;
- отримання інформації, яка має орієнтуюче значення у кримінальному провадженні;
- установлення всіх осіб, що причетні до вчинення злочину і підлягають притягненню до кримінальної відповідальності;
- виявлення інформації про злочинну діяльність та трансформація її у докази.[5]

Таким чином, ефективність боротьби зі злочинністю значною мірою залежить від згуртованості правоохоронних органів та зближення різних напрямів їх функціонування.

Список використаних джерел

- 1- Юхно О. О. Окремі аспекти взаємодії слідчих та інших підрозділів органів внутрішніх справ під час розслідування злочинів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnucs/2012_57/57/29.pdf.
2. Наказ МВС України № 575 від 07.07.2017 «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень».
3. Погорецький М. А. Оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження : проблемні питання / М. А. Погорецький, Г. С. Берест // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Вип. № 945. – 2011. – С. 256 – 260.
4. Лукашов В.А. Введение в курс “Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел”. - К.: НИИРИО КВШ МВД СССР. 1976. - 127 с.
5. Подобний О.О. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження про корисливо-насильницьку організовану злочинну діяльність / О.О. Подобний // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 300–305 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_52.pdf

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ, ЯКІ МІСТЯТЬСЯ НА ЕЛЕКТРОННИХ НОСІЯХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Климчук Михайло Павлович,

Старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2

Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Розвиток інфраструктури інформаційного суспільства, підвищення

рівня проникнення інформаційних і комунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності є ключовим фактором соціально-економічного розвитку. Водночас зазначене явище має й зворотну сторону, яка проявляється у формуванні та зміцненні чітко окреслених тенденцій «інформатизації» сучасної злочинності: вчиненні кримінальних правопорушень дистанційними способами, що виключають безпосередній контакт між суб'єктами і потерпілими, використанні інформаційних сервісів і ресурсів мережі Інтернет, включаючи соціальні мережі, електронну пошту, сервіси миттєвих повідомлень тощо.

Вказані обставини є одним із ключових викликів, що стоять перед правоохоронною системою. Адекватна відповідь на такий виклик бачиться, насамперед, у підвищенні ефективності організаційно-методичного та правового забезпечення діяльності в усіх напрямках впливу на злочинність, в тому числі при розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. При цьому якщо в частині вдосконалення організаційно-методичного забезпечення виявлення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень спостерігається очевидний прогрес, то в частині кримінальної процесуальної регламентації порядку роботи з інформацією на електронних носіях законодавство усе ще залишається консервативним.

Інформатизація суспільного життя об'єктивно позначається на особливостях кримінального процесу. Зокрема, це стосується такої важливої категорії, як джерела доказів [1, с. 13]. Так, відповідно до ст. 84 КПК України доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів чинне законодавство визнає показання, речові докази, документи та висновки експертів [2].

Використання у доктрині терміну «електронні носії інформації» викликано практичною потребою у визнанні цих об'єктів джерелом доказів у кримінальному провадженні. Буквальне тлумачення тексту ст. 99 КПК України дозволяє зробити висновок, що під «електронними носіями інформації» слід розуміти будь-які електронні носії, зокрема ті, що є вбудованими в комп'ютерні пристрої, підключені до інформаційної мережі. Такі носії можуть містити матеріали в будь-якій формі (письмовій, графічній, фотографічній, відео-, звукозапис тощо). У ч. 3 ст. 99 КПК України законодавець застосовує термін «електронний документ», очевидно, розуміючи під ним електронний носій інформації із зафіксованими на ньому відомостями. При цьому, кримінальне процесуальне законодавство не дає визначення електронного документа. Логічним буде зробити припущення, що запропонований в КПК України

термін «електронний документ» слід розуміти як різновид, одну з форм існування іншого джерела доказів – документа.

Таким чином, процесуальні гарантії при збиранні доказів, що мають в своїй інформаційній основі відомості, які містяться на електронних носіях. Розвивати їх необхідно хоча б через особливу фізичну форму такої інформації, яку, як відомо, завжди необхідно враховувати при формуванні та застосуванні процесуальних пізнавальних прийомів [3, с. 38]. Вона ж характеризується неочевидністю при виявленні, високою ймовірністю зміни, знищення, втрати.

Безсумнівним є твердження, що головна роль у розслідуванні кримінальних правопорушень належить слідчому [4, с. 258]. Пріоритетним способом вилучення слідчим інформації на електронних носіях при проведенні слідчих (розшукових) дій є її копіювання (для використання в кримінальному процесуальному доказуванні саме копії). З цією метою слід передбачити вичерпний перелік випадків вилучення інформації разом з носіями: якщо використання інформації її власниками може перешкодити розслідуванню кримінального правопорушення; є підстави вважати, що подальше використання інформації і (або) її носіїв буде використане у протиправній діяльності; копіювання інформації може спричинити її втрату, зміну або неможливість подальшого використання; обсяг інформації не дозволяє здійснити її копіювання без істотного збільшення тривалості слідчої (розшукової) дії; в ході проведення слідчої (розшукової) дії не представляється можливим визначити значення інформації для кримінального провадження.

Також варто передбачити, що якщо в ході слідчої (розшукової) дії здійснюється копіювання інформації з електронних носіїв без вилучення останніх, то в цьому випадку в протоколі слідчої (розшукової) дії або додатку до нього підлягають відображенню ознаки, що свідчать про автентичність скопійованої інформації. Законодавча вимога зазначення таких ознак буде додатковою правовою гарантією, що виключає можливість у подальшому будь-якої модифікації скопійованої інформації. До таких ознак можна віднести загальну кількість скопійованих файлів, кількість файлів відповідного типу, їх загальний розмір, а також контрольну суму - цифрове значення, розраховане за особливим алгоритмом і програмним забезпеченням, що використовується для копіювання інформації, і призначене для перевірки цілісності і незмінності скопійованої інформації. Звісно ж, що саме таким чином можливо підтвердити еквівалентність скопійованої інформації і «оригінальної» інформації на електронних носіях [5, с. 109].

На наше переконання, підставою застосування певних дій з електронною інформацією може бути наявність достатніх підстав вважати, що така інформація, яка має значення для кримінального провадження,

може перебувати на електронних носіях, що належать підозрюваному, обвинуваченому, свідку або потерпілому. Як уявляється, зміст заборон може бути різним: заборона на знищення інформації і (або) її носіїв, заборона на модифікацію інформації та (або) її носіїв, заборона на використання інформації та (або) її носіїв, або заборона на усі перераховані вище дії.

Висловлені нами рекомендації організаційного та нормативного характеру дозволять звести до мінімуму наявні у практиці діяльності уповноважених суб'єктів випадки вилучення електронних носіїв інформації «про всяк випадок» в розрахунок на те, що на них може виявитися інформація, яка має значення для кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Орлов Ю. Ю. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. Ю. Ю. Орлов, С. С. Чернявський. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 12-24.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-17. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Шейфер С. А. Следственные действия. Система и процессуальная форма. М., 2001. 208 с.

4. Цуцкірідзе М.С. Правові та організаційні засади вдосконалення процесуальної діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України. М.С. Цуцкірідзе, М.П. Климчук. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ . 2016. № 2. С. 255-263.

Гаврилин Ю. В., Победкин А.Б. Собирание доказательств в виде сведений на электронных носителях в уголовном судопроизводстве России: необходимо совершенствование процессуальной формы. Труды Академии управления МВД России. 2018. № 3 (47). С. 106

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ УЧАСТІ ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ

Кобзар А. Ю.

Курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
304 взводу

Науковий керівник:

доцент кафедри, кандидат юридичних наук
Мудрецька Г.В.

У відповідності із КПК доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ч. 2 ст. 91).

Визначення поняття «збирання доказів» як елемента кримінального процесуального доказування чинний кримінальний закон не надає.

У ч. 1 ст. 93 КПК сказано лише: «збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому КПК». Дана обставина значно ускладнює процес доказування та участі у ньому потерпілого, а в додаток – пунктом 3 ч. 1 ст. 56 КПК закріплено право цього учасника кримінального провадження не на збирання доказів, а на подання до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду.

Саме ж визначення «подання доказів» в законі також відсутнє. В теорії кримінального процесу доволі сталою є думка про те, що поняттям збирання доказів охоплюється пошук, виявлення, одержання, закріплення інформації, що має значення для встановлення обставин вчинення правопорушення уповноваженою службовою особою у порядку, встановленому законом [1, с. 211]. Саме з моменту залучення до 89 кримінального провадження (закріплення) інформації, належність якої встановлена особою, що веде процес, одержані відомості вважаються зібраними (сформованими) і називаються доказами. Словосполучення ж «подання доказів», яке використовує законодавець у ст. 56 КПК є некоректним, оскільки не відбиває суті процесів, в яких приймає участь потерпілий, учасники на стороні захисту, тощо. Подаються не докази, а інформація, яка, на думку учасників, є доказом. Однак, доказом вона стає лише після того, як відповідна посадова особа, визнавши її належною, залучає способом, встановленим законом, до кримінального провадження (ч. 1 ст. 84 КПК).

З огляду на зазначені розбіжності, обумовлені використанням законодавцем різних термінів при визначенні правового статусу потерпілого в доказуванні, залишається відкритим питання, яким саме правом чинний

Якщо виходити із змісту ч. 1 ст. 93 КПК, по потерпілий має право збирати докази, а отже, й визначати «юридичну долю» одержаної інформації. Іншими словами, слідчий, прокурор мають долучити надану потерпілим інформацію як доказову, не вдаючись до оцінки її з точки зору належності, до кримінального провадження. Однак, такий підхід не відповідає ст. 94 КПК, у відповідності з якою суб'єктами оцінки доказів є не потерпілий, а слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд.

Потерпілий також не є суб'єктом, що зобов'язується відкрити матеріали стороні захисту, обвинувачення. Законом вказується лише на обов'язок потерпілого письмово підтвердити прокурору факт надання йому

доступу до відповідних матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів (ч. 9 ст. 290 КПК).

У ч. 3 ст. 93 КПК перелічені способи збирання доказів стороною захисту, потерпілим: витребування та отримання від органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів.

Слід зазначити, що право потерпілого на здійснення вказаних дій у цілому має декларативний характер, оскільки закон не передбачає конкретних процедур його реалізації. Якщо адвокат-захисник (сторона захисту) у ході збирання доказів має змогу скористатись своїм правом на адвокатський запит, то потерпілий за законом не має жодного засобу впливу на осіб, винних у ненаданні відповідної доказової інформації.

Крім того, невизначеним у КПК є поняття «інші процесуальні дії, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів», оскільки його нормативний зміст в ч. 3 ст. 93 КПК не розкривається. Залишається без відповіді також питання, чому право потерпілого на одержання висновку експерта, заявлене у цій же статті КПК, не підтверджується змістом ст. 243 КПК, яка надає право самостійно залучати експерта тільки сторонам обвинувачення і захисту.

Нажаль, ні КПК 1960 р., ні чинним КПК не передбачені процедури збирання доказів способами, передбаченими цими законами (відповідно ст. ст. 66, 93), за виключенням слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, доручення про проведення експертизи. Недостатньо визначений стан регулювання процесу доказування обумовлює відповідні проблеми практичного характеру не тільки щодо потерпілого, а й для сторін кримінального провадження і тому потребує законодавчого втручання.

Наявність питань щодо реальної участі потерпілого у доказуванні обумовлена також проблемами нормативного регулювання перевірки доказів. На жаль, ні визначення поняття «перевірка доказів», ні розкриття його конкретного нормативного змісту новий кримінальний процесуальний закон, як і попередній, не надає. У юридичній літературі термін «перевірка доказів» розглядається, як тотожний «дослідженню» [3, с. 127].

Метою перевірки доказів є визначення придатності зібраних доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи [4, с. 57]. Стосовно потерпілого термін «перевірка» використовується в редакції п. 3 ч. 3 ст. 56 КПК, де сказано: «під час судового провадження в будь-якій

інстанції потерпілий має право брати участь у безпосередній перевірці доказів».

Думається, навряд чи можна у повній мірі зазначати про можливість «безпосередньої участі» потерпілого у перевірці (дослідженні) доказів у випадках, коли він позбавлений законом права ставити запитання свідку, щодо спроможності сприймати факти, про які той дає показання, а також інших обставин, які можуть мати значення для провадження, на відміну від сторін, яким таке право надане ч. 1 ст. 96 КПК. Позбавлений потерпілий також права заявляти клопотання суду про проведення слідчих (розшукових) дій для перевірки обставин, що мають істотне значення для кримінального провадження. Таке право мають сторони кримінального провадження (ч. 3 ст. 333 КПК).

Важко зрозуміти логіку законодавця у випадку, коли в п. 11 ч. 1 ст. 56 КПК він надає право потерпілому знайомитись з матеріалами кримінального провадження, які безпосередньо стосуються вчинення щодо нього кримінального правопорушення, в тому числі і після відкриття матеріалів» згідно зі ст. 290 КПК, а в тексті ч. 1 цієї статті не називає потерпілого серед учасників, яким повідомляється про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового провадження.

Думається, не сприяють участі у доказуванні потерпілого також і положення ст. 221 КПК щодо заборони відмови стороні захисту, потерпілому у наданні для ознайомлення із «загальнодоступними документами», оскільки зміст останнього поняття в законі не розкривається, а оскарження такої відмови під час досудового розслідування законом не передбачено.

Ці та деякі інші питання правового регулювання участі потерпілого у доказуванні можуть свідчити про порушення в процесі нормотворчості вимоги правової визначеності, яка є однією зі складових верховенства права. Сприйняття верховенства права як конституційного принципу «вимагає того, аби будь-який громадянин, перед тим як вдатися до певних дій, мав змогу знати заздалегідь, які правові наслідки настануть» [5, с. 729]. Отже, законодавство щодо участі потерпілого у кримінальному процесуальному доказуванні потребує подальшого реформування з метою вдосконалення процесуальної форми збирання, перевірки і оцінки доказів.

Список використаних джерел

1. Горский Г.Ф., Кокорев Л.Д., Элькинд П.С. Проблемы доказательств в советском уголовном процессе. Воронеж:Изд-во Воронеж. ун-та, 1978. 302 с.
2. Белкин Р.С. Собирание, исследование и оценка доказательств. Сущность и методы. М.: Юрид. лит., 1966. 281 с.

3. Фаткуллин Ф.Н. Общие проблемы процессуального доказывания. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1973. 207 с.
4. Грошевий Ю.М., Стахівський С.М. Докази і доказування у кримінальному процесі. К.: КНТ, 2006. 268 с.
5. Шевчук С. Судовий захист прав людини. Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції. К.: Реферат, 2007. 831 с.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПО ЯКИМ ДОЗВОЛЕНО ПРОВОДИТИ СПЕЦІАЛЬНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

Коперсак Дмитро Віталійович,
Слідчий СВ Суворовського ВП в м. Одесі
ГУНП в Одеській обл.,
ад'юнт кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Інститут заочного засудження використовувався понад дві тисячі років тому.

Однак, застосування спеціального досудового (заочного) розслідування кримінальних правопорушень у сучасних умовах правової системи України є дискусійним.

Заочний розгляд кримінальних правопорушень досліджували представники вітчизняної юридичної науки кримінального процесу: Кучинська О.П., Шаренко, С.Л., Шило О.Г., Л.М. Лобойко, Матвієвська Г.В., Головатий С., Маляренко В., Трофименко В., Тукієв А. та інші.

В Україні спеціальне кримінальне провадження, складовими якого є спеціальне досудове слідство і спеціальний судовий розгляд, виступають способом прискорення кримінального судочинства за відсутності підозрюваного та обвинуваченого, що зменшує зловживання підозрюваними і обвинуваченими своїми процесуальними правами. Спеціальне кримінальне провадження є одним із важливих засобів забезпечення розумності строків кримінального провадження, підвищення ефективності кримінальної юстиції, реалізації принципу невідворотності відповідальності і покарання правопорушника, дієвої охорони прав потерпілого, належного захисту державних, публічних і приватних інтересів, та свідчить про подальшу

інтеграцію України до європейських та міжнародних стандартів. Прискорення судочинства забезпечує ефективне правосуддя, де перш за все буде захист інтересів суспільства, держави і потерпілих від кримінальних правопорушень та зменшення зловживання підозрюваними та обвинуваченими своїми процесуальними правами.

Спеціальне досудове розслідування це винятковий порядок проведення розслідування, а за загальним правилом у кримінальному провадженні повинен приймати участь підозрюваний (обвинувачений).

Поширення застосування інституту спеціального досудового розслідування обумовлено значним поширенням випадків ухилення підозрюваними та обвинуваченими, які перебувають за межами України і оголошені в міждержавний та/або міжнародний розшук, від явки на виклики слідчого, прокурора, слідчого судді, суду.

Частина 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – КЗПЛЮС) передбачає, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом. Це свідчить про велику значимість особистої присутності підозрюваного, обвинувачуваного при проведенні слідчих дій (отримання особою повідомлення про підозру, допиту, проведення слідчого експерименту, пред’явлення особи для впізнання, отримання зразків для експертизи), позбавлення чи обмеження цього можливо лише у виняткових випадках, обумовлене перш за все волевиявленням самого підозрюваного, обвинуваченого. [2]

Правова регламентація діючого інституту «*in absentia*» передбачена главою 24-1 КПК України «особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень». У вказаній главі не визначено поняття спеціального досудового розслідування. У частині 1 статті 297¹ КПК зазначено, що спеціальне досудове розслідування «*in absentia*» здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК, з урахуванням положень цієї глави. У частині 2 тієї ж статті вказано, що спеціальне досудове розслідування здійснюється стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Учасниками досудового розслідування є:

- слідчий суддя;
- сторона обвинувачення: прокурор, слідчий, детектив, керівник органу досудового слідства, оперативний співробітник за дорученням;
- сторона захисту: підозрюваний, обвинувачуваний, виправданий, засуджений, законний представник підозрюваного, обвинуваченого, захисник;
- потерпілий.

Одна при проведенні спеціального досудового розслідування підозрюваний відсутній, його права захищає обов'язково захисник.

Обов'язкові ознаки спеціального досудового розслідування законодавець визначив такі: 1) наявність у особи статусу підозрюваного у вчиненні злочину; 2) вказана особа має переховуватися від органів слідства та суду; 3) мати мету ухилення від кримінальної відповідальності за вчинений нею злочин; 4) бути оголошена у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні, що зазначено у частині 2 статті 297¹ КПК.

Спеціальне досудове розслідування це винятковий порядок проведення розслідування, а за загальним правилом у кримінальному провадженні повинен приймати участь підозрюваний (обвинувачений).

Після винесення слідчим суддею ухвали про проведення у досудовому розслідуванні кримінального провадження розпочинається спеціальне досудове розслідування.

Розпочати спеціальне досудове розслідування можливо відносно осіб, які визнані підозрюваними, тобто мають процесуальний статус підозрюваного (вручено у передбаченому порядку КПК повідомлення про підозру), що передбачено частиною 1 статтею 297¹ КПК України.

Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК, участь захисника, особи щодо якої проводиться спеціальне досудове розслідування є обов'язкова з моменту прийняття рішення про проведення спеціального досудового розслідування.

Відповідно до ст. 297⁴ КПК України слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, якщо прокурор, слідчий не доведе, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук. Під час вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування слідчий суддя зобов'язаний врахувати наявність достатніх доказів для підозри особи щодо якої подано клопотання у вчиненні кримінального правопорушення.

За наслідками розгляду клопотання слідчий суддя постановляє ухвалу, в якій зазначає мотиви задоволення або відмови у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування.

До гарантій забезпечення прав особи відносять: 1) наявність згоди підозрюваного, обвинуваченого на застосування заочного процесу, якщо санкція інкримінованого підозрюваному, обвинуваченому кримінального правопорушення не передбачає покарання у вигляді позбавлення волі; 2) участь захисника у процесі; 3) належне повідомлення підозрюваного,

обвинуваченого про місце і час проведення процесуальної дії по кримінальному провадженню відносно нього та за його участі слідчим, прокурором, судом; 4) заборона застосування заочного процесу щодо неповнолітніх; 5) право засудженої особи у заочному процесі на оскарження такого вироку та перегляд провадження за його участі тощо.

При недотриманні таких гарантій використання спеціального кримінального провадження може призвести до протиправного позбавлення майна обвинуваченого без його відома, порушення права на справедливий суд та інших прав. [4]

Позитивним моментом здійснення заочного кримінального розслідування є процесуальна економія, що виражається у спрощенні та прискоренні процесуального судочинства. Здійснення такого провадження з дотриманням гарантій забезпечення прав особи, передбачених ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, позитивно сприймається Європейським судом з прав людини. [5] Тому його прихильники аргументовано доводять, що в Україні заочне кримінальне провадження не лише повинно існувати, а й має перспективи свого розвитку, оскільки є практична необхідність у його поширенні за певних умов на більш значну кількість осіб [6] і кримінальних правопорушень. [7]

У спеціальному досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень можуть бути прийняті рішення судом по провадженню: 1) обвинувальний вирок, тобто доведено, що: - вчинено кримінальне правопорушення, в якому обвинувачується особа; - кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим; - в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення; - виправдувальний вирок, тобто не доведено вищезазначені обставини, також при встановленні судом підстав для закриття кримінального провадження, а саме - встановлена відсутність події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК); - встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК).

Органи досудового розслідування та суд отримали можливість застосовувати заочне провадження до: 1) осіб, які переховуються від органів слідства та суду, та які оголошені у міждержавний та/або міжнародний розшук; 2) осіб, які понад шість місяців переховуються від органів слідства та суду; 3) осіб, стосовно яких наявні фактичні дані, що вони перебувають за межами України, на тимчасово окупованій території України, або в районі проведення антитерористичної операції.

Запроваджено порядок спеціального розслідування до осіб, які переховуються від органів слідства та суду, з метою ухилення від кримінальної відповідальності, якщо вказана особа перебуває поза межами України

Формулювання «перебуває поза межами України» викликало

критику у суспільстві через формальну визначеність, поняття перебування за межами України не є чітким та не передбачало правових механізмів реалізації. Факт знаходження особи за межами України у більшості випадків не можливо було підтвердити. У зв'язку з появою тимчасово окупованої території України (АР Крим, частини Луганської та Донецької областей), особи які перебувають на вказаній території не підпадають під дію визначення «перебуває поза межами України», та тому не можливо застосувати спеціального досудового розслідування до вказаних осіб.

Гарантії судового контролю та забезпечення прав осіб, які притягуються до відповідальності залишаються не змінними, та обов'язковий для виконання навіть при спеціальному досудовому розслідуванні.

Існують ризики порушення прав підозрюваного. Так відповідно до ст. 297-5 КПК України повістка про виклик підозрюваного у разі здійснення спеціального досудового розслідування надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язково публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб-сайтах органів, які здійснюють досудове розслідування. Але якщо у цей час з особою стався нещасний випадок і їй завдано тяжкої травми (яка позбавляє її можливості спілкуватись), а у членів сім'ї цієї особи чи інших осіб, які з нею проживають, а тим паче у житлово-експлуатаційної організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи відсутні відомості про це, або у особи відсутній доступ до мережі «Internet», то в разі прийняття рішення про здійснення спеціального досудового розслідування стає очевидним порушення прав такої особи.

Стаття 29 ЄКпМДКВ Якщо особа, засуджена вироком, винесеним у відсутність обвинуваченого, чи постановою у кримінальній справі, не подає заперечення, рішення, для цілей цієї Конвенції вважається таким, що було винесено після слухання обвинуваченого. [8]

Спеціальне досудове розслідування кримінальних правопорушень можливо визначити як додаткову стадію досудового розслідування, яка передбачає проведення досудового розслідування по окремих категоріях кримінальних правопорушень за умисної відсутності підозрюваного з дотриманням прав останнього та передбачених законом процесуальних гарантій, та виконанням завдання кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР\ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр;>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950\

[Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004;

3. Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні, РНБО; Рішення від 06.05.2015\\ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0011525-15>;

4. Умови спеціального судового провадження в кримінальному процесі України\ О.О. Нагорнюк-Данилюк\\ Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – Вип. 3 (9). – С. 308.

5. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес/ Джеремі МакБрайд; 2-ге вид. – К.: К.І.С., 2013. – С. 421 – 430;

6. Реформування кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: Теорія, історія і практика: моногр./ В.Т. Маляренко. – К.: Ін Юре, 2004. – С. 432 – 433;

7. Заочне провадження у кримінальному судочинстві України: проблеми та перспективи реалізації/ О.Ю. Татаров// Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – Серія «Право». – Вип. 29. – Ч. 2 – Т. 2. – С. 128 – 129;

Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків, Рада Європи; Конвенція, Перелік, Міжнародний документ від 28.05.1970 № ETS-70\\ [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_341;

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИТУ ПРАВ І СВОБОД УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Лебідь Я.А.

Курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
304 взводу

Науковий керівник:

доцент кафедри, кандидат юридичних наук
Мудрецька Г.В.

У правовій державі людини, її життя, здоров'я, честь, гідність, права і безпеки є найвищою цінністю. Забезпечення Захисту цих цінностей має стати головною метою юридичної науки й практики. Прийняття 13 квітня 2012 року нового КПК стало однією із важливих подій для України. Новий КПК України значно відрізнявся від сталих уявлень про кримінальний процес загалом. КПК України містить низку сучасних положень, спрямованих на забезпечення прав людини в кримінальному судочинстві, реалізацію демократичних засад кримінального провадження удосконалення

та розширення меж судового контролю за дотриманням прав людини, створення такого порядку судового розгляду, який забезпечує можливість прийняття судом законного, обґрунтованого та справедливого рішення. У зв'язку з цим набуває певної актуальності питання про закріплені новим актом процесуальні гарантії захисту прав та охоронюваних законом інтересів учасників кримінального провадження.

Для того, щоб розпочати дослідження гарантій захисту прав і свобод учасників кримінального судочинства, треба визначити саме поняття « процесуальні гарантії». Слово «гарантії» походить від французького «garantie», означає порука, умова, яка що-небудь забезпечує.

Визначаючи поняття гарантії, В.М. Курноков писав: « все те, що тією чи іншою мірою сприяє досягненню певних результатів або забезпечує певний стан, може бути розцінене як гарантія відповідної діяльності абр стану, тому що сприяє діяльності, захищає стан, тобто гарантує їх». Загальними формами гарантій, проголошених Конституцією України, визначають: політично-правовий режим, у якому реалізуються основні права, свободи і обов'язки людини і громадянина.; матеріальні джерела – економічні, політичні та соціально-моральні гарантії; юридичні гарантії.

Юридичні гарантії визначаються як законодавчо закріплені засоби охорони прав і свобод громадянина, способи їх реалізації, а також засоби охорони правопорядку, інтересів суспільства і держави. Юридичні гарантії – це ті встановлені законом та нормами права засоби і способи, якими охороняються та захищаються права громадян, припиняються та усуваються порушені права. Під процесуальними гарантіями також розуміють наявні в нормах права правові засоби, що забезпечують усіма суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності можливість виконувати зобов'язання та використовувати надані права.

Отже, поняття «гарантії» охоплює всю сукупність об'єктивних та суб'єктивних чинників, спрямованих на реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення.

Як основні види гарантій виділяють:

- процесуальні норми, закріплені у них права та обов'язки учасників кримінального провадження.
- принципи судочинства, які закріплені в правових нормах.
- кримінально-процесуальна форма, під нею розуміється « сукупність процесуальних умов провадження щодо кримінальної справи загалом і кожної слідчої або судової дії»

Саме кримінально-процесуальна форма регламентує належний порядок діяльності органів досудового слідства, прокурора, суду та інших учасників кримінально провадження, залучених до процесу; вона завжди повинна бути врегульована кримінально-процесуальним законодавством. Вона також забезпечує необхідні умови щодо встановлення істини,

вирішення всіх завдань правосуддя, найповнішого здійснення прав і законних інтересів особи. Результатом порушення кримінально-процесуальної форми є визначення процесуальних дій незаконними і скасування процесуальних рішень у кримінальному провадженні. У судовій практиці склався підхід, за яким не будь-яке порушення вимог кримінально-процесуального закону, а лише істотне, спричинення скасування процесуального рішення:

- діяльність учасників кримінального судочинства.

Зарахування до основних гарантій кримінального процесу діяльність учасників кримінального судочинства здається також обумовленим, оскільки такі процесуальні гарантії, як норми і принципи, лише своїм існуванням не зможуть забезпечити реальне здійснення прав і свобод особи в кримінальному судочинстві. Здійснення під час судочинства забезпечення прав і законних інтересів особи залежить від процесуальної діяльності захисту, слідчого, прокурора і суду. Гарантії кримінального процесу безпосередньо пов'язані з діяльністю органів кримінального переслідування з розкриття злочинів, викриття винних у їх вчиненні осіб, притягнення їх до кримінальної відповідальності, суду для визнання особи винною у вчиненні злочину та призначенні йому покарання.

- систему перевірки обґрунтованості прийнятих рішень. Оскільки кримінальний процес, як і інший вид людської діяльності, не є досконалим і, в принципі, допускає можливість помилок, як вагома процесуальна гарантія законодавцем передбачена незалежна система перевірки законності і обґрунтованості рішень, що приймаються в межах кримінального судочинства.

На кожній стадії кримінального процесу всебічно з'ясовують, чи не було допущено порушення прав та інтересів особи на попередніх стадіях процесу. Її елементами стають визначені кримінально-процесуальним законом можливості щодо оскарження будь-якої незаконної або необґрунтованої дії слідчого, прокурора як у позасудовому, так і в судовому порядку.

У цьому аспекті важливим є наголошення на явності в національному кримінальному процесі системи контролю за законністю та обґрунтованістю судових рішень, що охоплює як можливість апеляційного та касаційного перегляду судових рішень тощо, так і систему судового контролю за законністю й обґрунтованістю окремих рішень суду, а також процесуальних дій органів досудового слідства, прокурора і суду, що здійснюється в межах кримінального провадження:

- система заходів забезпечення кримінального провадження, процесуальні санкції. Використання системи заходів забезпечення кримінального провадження та процесуальних санкцій, без сумніву, сприяє охороні суб'єктивних прав та інтересів особи.

- процесуальні строки. Процесуальні строки встановлюються законом саме і в інтересах швидшого забезпечення прав і обов'язків учасників кримінального провадження.

Під кримінально-процесуальними гарантіями розуміють ті засоби, що встановлені кримінально-процесуальними нормами для здійснення завдань кримінального судочинства, насамперед захисту прав і законних інтересів осіб, що притягуються до кримінальної відповідальності.

Я вважаю, що кримінально-процесуальні гарантії є складовою частиною правового статусу особи, оскільки лише за допомогою системи гарантій можна реалізувати права, свободи й обов'язки людини та громадянина. Вони покликані забезпечувати, гарантувати нормальне, тобто встановлене законом, функціонування того чи іншого суспільного і правового інституту.

Отже, можемо зробити такий висновок, що для досягнення цілей та бездоганного вирішення завдань кримінального процесу необхідні ефективні заходи та засоби їх забезпечення. Роль таких методів покладена на певну систему гарантій, які спрямовані, з одного боку, на досягнення цілей та інтересів правосуддя, а з іншого – на охорону та захист прав та законних інтересів особи у кримінальному провадженні.

Все вищесказане дає підставу для висновку про те, що прийняття нового КПК України стало черговим кроком на шляху становлення та забезпечення системи процесуальних гарантій прав та законних інтересів учасників кримінального провадження. У ньому враховано загально визначені міжнародні стандарти захисту прав людини і основоположних свобод, перевірені багатолітньою практикою, які давали свою ефективність і спроможні забезпечити баланс публічних та приватних інтересів, адже кримінальне судочинство здійснюється в інтересах всього суспільства загалом і зокрема людини зокрема, забезпечує реалізацію їх законних інтересів, а також досягнення мети та виконання завдань кримінального судочинства.

Список використаних джерел:

1. Молдован В.В., Кацавець Р. С. Кримінальний процес України. Практикум: навч. посіб. К.: Алерта, 2006. 297 с.
2. Ніковенко М. Я. Кримінально-процесуальні гарантії прав і законних інтересів особи, яка підозрюється у вчиненні злочину : дис.. ... канд. юр. наук: спец. 12.00.09. К., 2007. 261с.
3. Шпанівська О. В. Процесуальні гарантії прав і законних інтересів особи в кримінальному судочинстві // Захист прав, свобод і законних інтересів громадян України в процесі правоохоронної діяльності : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. Донецьк, 27 квітня 2001 р. 2001. С. 585-587.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Мельник Наталія Сергіївна

курсант другого курсу факультету
підготовки фахівців для органів досудового
розслідування –

Науковий керівник - доцент кафедри
кримінального процесу доцент
Володимир Калугін

Законом України від 20.12.2019р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», введено поняття кримінального правопорушення та кримінального проступку, суттєво змінено класифікацію злочинів і одночасно визначено основні положення проведення досудового розслідування в формі дізнання, у якому містяться досить суттєві зміни щодо порядку проведення досудового розслідування. [1]

Особливої уваги заслуговують положення стосовно початкового етапу проведення дізнання.

Так, першим відмінним положенням щодо проведення досудове розслідування у формі дізнання є те що воно може бути здійснено як до внесення відомостей до ЄРДР, так і після.

До внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР в ході проведення дізнання допускається проведення окремих дій.

Так, спеціальна норма – ст. 298-1 КПК України – визначає, що процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки є:

- пояснення осіб;
- результати медичного освідування;
- висновок спеціаліста;
- показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функцію фото- та кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. [2]

Отже, дізнавач, який має справу із цими носіями фактичних даних, має усвідомлювати важливість отримання їх у визначеній законом формі, адже надалі їх використовуватимуть як джерела доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Проведення зазначених дій, на нашу думку, може бути зумовлена тим, що час, місце, обставини вчинення, виявлення кримінального проступку не дають змоги дізнавачу одразу внести відомості до ЄРДР з технічних причин або через відсутність фізичної можливості. Зволікання з проведенням окремих дій, визначених ч. 3 ст. 214 КПК України, може призвести до втрати доказів у кримінальному провадженні. За наявності достатніх підстав вважати, що особа вчинила кримінальний проступок, передбачений ст. 286-1 КК України (Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів), виявлення водія в стані алкогольного, наркотичного сп'яніння, потребує, крім фіксації технічними приладами, медичного освідчування. [3] У разі виявлення такого факту не завжди наявна технічна можливість з'єднатися з мережею Інтернет для внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР. [4]

Дізнання має проводитися згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України, на підставі положень глави 25 КПК України.

На початку досудового розслідування у формі дізнання до ЄРДР серед іншого може бути внесено відомості про: час і дату надходження заяви, повідомлення про кримінальний проступок або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення; прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника; інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку; стислий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, повідомлені потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела; попередню правову кваліфікацію кримінального проступку із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; передання матеріалів і відомостей іншому органу досудового розслідування або за місцем проведення досудового розслідування (ч. 5 ст. 36, ч. 7 ст. 214, ст. 216, 218 КПК України); прізвище, ім'я, по батькові керівника прокуратури, органу досудового розслідування, слідчого (дізнавача), прокурора, який вніс відомості до Реєстру та/або розпочав досудове розслідування у формі дізнання; дату затримання особи.

Відповідно до наказу МВС України від 8 лютого 2019 року № 100 «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події», [5] джерелом інформації про кримінальні правопорушення та інші події (зокрема про кримінальні проступки) є:

Приводами до початку кримінального провадження у формі дізнання є:

1) заяви про вчинений кримінальний проступок, які можуть бути усними або письмовими (заяви можуть надійти від фізичних чи юридичних осіб);

2) повідомленнями про вчинений кримінальний проступок є:

а) повідомлення підприємств, установ, організацій і посадових осіб;

б) повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу, відповідно до ч. 2 ст. 207 КПК України;

в) повідомлення в засобах масової інформації;

3) самостійне виявлення слідчим, дізнавачем із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, зокрема під час досудового розслідування;

4) самостійне виявлення прокурором із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, а саме за результатами перевірки в порядку нагляду, зокрема під час здійснення нагляду за додержанням і застосуванням законів;

5) самостійно виявлені посадовою особою правоохоронних і контролюючих державних органів факти вчинення чи підготовки до вчинення кримінальних проступків.

І ще одна особливість яка передбачена законодавством. Дізнавача, який здійснюватиме досудове розслідування у формі дізнання, визначає керівник органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівник органу досудового розслідування. Для цього готують відповідне доручення.

Можливо зробити висновок що, зміни у Кримінально процесуальному кодексі які відбудуться 1 липня 2020 року мають як і свої плюси, так і свої недоліки. Головною позитивною рисою є те, що полегшиться робота слідчих, оскільки проводити розслідування кримінальних проступків будуть дізнавачі (службові особи підрозділу дізнання органу Національної поліції). Також у невідкладних випадках дізнавач до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань матиме право провести дії, які в подальшому можуть бути використані як докази.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Законом України від 20.12.2019р. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 17, ст.71)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page>.

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

4. Досудове розслідування кримінальних проступків [Текст] : метод. рек. / [С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. – 160 с.

5. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 8 лют. 2019 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У ГАЛУЗІ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Михайлов Павло Сергійович,

Слідчий Другого слідчого відділу слідчого управління Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Хмельницькому;
Науковий керівник:

Климчук Михайло Павлович,

Старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності є різноманітними та складними за механізмом їх учинення. В законі про кримінальну відповідальність вони не зосереджені в одному розділі, оскільки можуть вчинятися в різних сферах життєдіяльності нашої держави й одночасно посягати на низку суспільних відносин [1, с. 177]. Для вказаних кримінальних правопорушень характерними слідами, з-поміж інших, є електронні документи, комп'ютерно-технічні засоби, за допомогою яких виготовлялися чи змінювалися такі документи, інша електронна слідова інформація.

Для виявлення, фіксації, збереження та подальшого використання у кримінальному провадженні необхідним є застосування спеціальних знань у

сфері комп'ютерних технологій. Тільки судова експертиза, як найбільш кваліфікована форма використання спеціальних знань у процесі доказування обставин кримінального правопорушення, спроможна, забезпечивши отримання органами досудового розслідування унікальної розшукової інформації, створити визначене ч. 2 ст. 84 КПК України процесуальне джерело доказів – висновок експерта [2].

При розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності найчастіше проводять криміналістичні експертизи, експертизи матеріалів, речовин і виробів, фоноскопичні, відео-фоноскопичні, різноманітні товарознавчі, будівельно-технічні та оцінно-будівельні експертизи, експертизи вартості нерухомого майна та майнових прав на це майно, оцінно-земельні, судово-бухгалтерські та біологічні експертизи [3, с. 141]. Окрім зазначених традиційних: експертиз, важливе значення має СКТЕ, яка сприяє встановленню факту знаходження пошукової інформації на технічних носіях, які представлені на експертизу, отриманню розшукової інформації про професійні якості злочинця та ін. [4, с. 3].

Під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності СКТЕ здатна забезпечити вирішення таких основних експертних завдань: установлення обставин, пов'язаних з використанням комп'ютерно-технічних засобів, інформації та програмного забезпечення; виявлення інформації та програмного забезпечення, що містяться на комп'ютерних носіях; отримання доступу до інформації на носіях; дослідження інформації, створеної користувачем або програмою для реалізації інформаційних процесів; виявлення причин блокування сайтів (віруси, мережеві атаки), а також несанкціонованого втручання в роботу сайту, сервера, комп'ютера, електронної пошти тощо [5; 6, с. 141; 7, с. 136-137].

Під час досудового розслідування у слідчих часто виникають труднощі, при призначенні СКТЕ, а успіх розслідування вказаних кримінальних правопорушень багато в чому залежить не тільки від правильного призначення експертизи та професійних якостей експерта, а й стану наданих на експертизу об'єктів, від того, наскільки професійно вони були вилучені, упаковані, зберігалися і транспортувалися. Це пов'язано з тим, що електронно-цифрові сліди, які містяться на комп'ютерних носіях, можуть бути знищені, наприклад, в результаті електромагнітного впливу, вологості або некваліфікованого поводження з ними [8, с. 473].

Для забезпечення результативності експертного дослідження під час розслідування вказаних кримінальних правопорушень можливе, подекуди необхідне, проведення огляду, обшуку та вилучення комп'ютерних систем чи носіїв інформації із застосуванням методів і засобів її збереження. З метою підвищення ефективності проведення таких слідчих (розшукових) дій слід залучати спеціаліста, який є фахівцем з комп'ютерної техніки та

програмного забезпечення. Зокрема, спільні, погоджені дії слідчого і спеціаліста при огляді і вилученні речових доказів з місця події дозволять уникнути незворотних втрат інформації, що міститься на носіях цифрової інформації. Крім того, на нашу думку, перед призначенням СКТЕ необхідним є звернення до відповідного фахівця з приводу уточнення, складання коректного переліку питань, які можуть бути вирішені при проведенні вказаної експертизи.

Відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України № 53/Від 8 жовтня 1998 р., для встановлення відповідності програмних продуктів певним параметрам, експерту надається носій з копією досліджуваного програмного продукту або програмного коду. Для дослідження робочого стану комп'ютерно-технічних засобів експерту надаються ці комп'ютерно-технічні засоби, а також технічна документація до них. З метою визначення, які саме об'єкти слід надати експерту в кожному конкретному випадку, а також як їх відбирати для дослідження, доцільно отримати консультацію експерта (спеціаліста) в галузі комп'ютерної техніки [5].

Варто також зазначити, що для отримання максимально достовірної інформації про обставини, що становлять предмет доказування у таких кримінальних провадженнях, СКТЕ може проводитися в комплексі з іншими видами експертиз, наприклад відеофоноскопичною, державною експертизою в сфері криптографічного захисту інформації та ін., що дозволяє за результатами таких досліджень, зробити об'єктивні ґрунтовні висновки у кримінальному провадженні.

Приходимо до висновку, що використання спеціальних знань у галузі комп'ютерних технологій у формі залучення спеціаліста до проведення окремих слідчих (розшукових) дій, проведення СКТЕ, допомоги у визначенні та коректній постановці запитань перед відповідним експертом, сприятиме підвищенню результативності розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Пчеліна О.В. Криміналістична характеристика злочинів у сфері службової діяльності. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 9. С. 176-182.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. *Голос України*. 2012. № 90–91. 19 трав.
3. Пілюков Ю., Шрамко О. Судова експертиза як форма використання спеціальних знань при розслідуванні корупційних злочинів. *Актуальні проблеми правознавства*. Вип. 4 (16). 2018. С. 139-143.
4. Мотлях О.І. Питання методики розслідування злочинів у сфері

- інформаційних комп'ютерних технологій. – Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 23 с.
5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України № 53/5від 8 жовтня 1998 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0087720-97> (Дата звернення 19.04.2020)
 6. Поляков В.В. Судебная компьютерно-техническая экспертиза средств мобильной радиосвязи. *Право*. С. 140-143. DOI 10.14258/izvasu(2014)2.2-26
 7. Сабадаш Р.В. Судова комп'ютерно-технічна експертиза: правові підстави й особливості призначення. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. Випуск 660. С. 134-138.
 8. Гавло В.К., Поляков В.В. Следовая картина преступлений, связанных с неправомерным доступом к компьютерной информации с помощью удаленно расположенной ЭВМ, и ее значение для производства судебных компьютерно-технических экспертиз. *Теория и практика судебных экспертиз в современных условиях*: сб. матер. Междунар. науч.-практ. конф. М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. С. 471-475.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ТА СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НА ДОСУДОВОМУ СЛІДСТВІ

Мудрецька Ганна Володимирівна

к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу, Одеський державний університет внутрішніх справ,

Проблеми організації і тактики взаємодії суб'єктів виявлення, розкриття та розслідування злочинів дуже тісно пов'язані між собою. По суті організація і тактика взаємодії є одним з елементів забезпечення розслідування, його важливою складовою частиною.

Досліджуючи організацію взаємодії слідчих та оперативних підрозділів, варто враховувати наявність двох управлінських рівнів такої організації: 1) на рівні діяльності служб і підрозділів; 2) на рівні розслідування конкретного кримінального провадження. Кожному із цих

рівнів властиві свої форми організації взаємодії, та і суб'єкти - організатори взаємодії - не завжди збігаються.

На першому рівні – це, насамперед, підготовка і розподіл висококваліфікованих кадрів слідчих і оперативних працівників, здатних успішно виявляти, розкривати і розслідувати злочини, вчинені з використанням різних способів, в умовах активної, у тому числі організованої, протидії з боку злочинців і пов'язаних з ними осіб. І якщо кадри слідчих і оперативних підрозділів зараз можна в основному вважати укомплектованими, то з якістю, і в першу чергу – з рівнем професійної (спеціалізованої) підготовки зазначених кадрів ситуація є трохи інакша.

На другому рівні організації взаємодії першочергове значення має така форма діяльності розглянутих нами суб'єктів взаємодії як планування розкриття і розслідування злочинів.

Організаційна функція планування полягає саме в постановці завдання, визначенні шляхів і способів його вирішення, послідовності необхідних дій, розподілу сил і засобів тощо. На жаль, доводиться констатувати, що сьогодні (у більшій частині це стосується слідчих і оперативних працівників з невеликим досвідом роботи) нерідко виникають труднощі, поєднані з погодженою оцінкою майбутніх заходів учасників процесу, призначенням експертиз, проведенням окремих слідчих (розшукових) дій.

Досліджуючи процесуальну форму взаємодії в кримінальному провадженні під час розслідування кримінальних правопорушень, уважаємо за доцільне звернути увагу на обов'язок підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність виконувати письмові доручення слідчого передбачені п. 2 ст. У Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ч. 3 ст. 41 КПК України. Як впливає із зазначених норм, це можуть бути доручення лише про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Інакше кажучи доручати проведення інших процесуальних дій КПК України слідчого не уповноважує. Головне правило – зазначити у дорученні саме те, що повинен встановити в інтересах кримінального провадження оперативний підрозділ, а не які заходи він повинен для цього здійснити.

Окремі аспекти організаційної форми взаємодії регулюються відомчими нормативними актами, зокрема в наказах МВС України: Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575 [1]; Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570 [2]; Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та

використання їх результатів у кримінальному провадженні від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [3] тощо.

Найбільш типовими недоліками в організації й здійсненні взаємодії слідчих, оперативних працівників при вирішенні проблемних конфліктних слідчих ситуацій у кримінальних провадженнях, є:

- Несвоєчасний, із запізненням початок взаємодії.
- Підпорядкування початкових слідчих дій і оперативно-розшукових заходів «головній» меті – виконання завдань кримінального провадження.

- Припинення взаємодії (особливо оперативного супроводу розслідування) після завершення початкового етапу досудового слідства.

До прийнятих на практиці заходів з усунення вказаних вище недоліків можна віднести:

- заходи щодо вдосконалювання нормативної і методичної бази взаємодії зазначених вище суб'єктів;

- перевірки дотримання діючих наказів і інструкцій з організації взаємодії на місцях, з виїздом керівників органів і служб у підлеглі підрозділи;

- заслуховування слідчо-оперативних груп, що працюють по конкретних кримінальних провадженнях, на оперативних нарадах у керівників управлінь і відділів;

- контрольне вивчення розслідуваних кримінальних проваджень начальниками слідчих підрозділів;

- вивчення справ прокурором у порядку процесуального керівництва;

Вищевказані і деякі інші заходи, що здійснюються в комплексі, дають певний позитивний ефект.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>

2. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>

3. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>

ОПЕРАТИВНА ЗАКУПКА НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ЯК НЕГЛАСНА СЛІДЧА(РОЗШУКОВА) ДІЯ

Паламарчук І.С. Курсант 4-го курсу
факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Одеського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Федоров І.В
Старший викладач кафедри кримінального
процесу

Боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів давно переросла компетенцію тільки правоохоронних органів окремих держав і стала проблемою загальносвітового масштабу. Як свідчить практика, злочинна діяльність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, являє собою ряд розгалужених організованих злочинних груп, які багато в чому забезпечені великими силами і засобами для протидії правоохоронним органам, що вимагає від останніх дієвих методів боротьби.

З урахуванням глибокої законспірованості і організованості такої злочинної діяльності, найбільш ефективними засобами боротьби з нею, є грамотно вибудовані за своїм змістом та формою проведення негласні слідчі (розшукові) заходи. Успішне проведення розглянутих заходів дозволяє збирати і фіксувати докази винуватості злочинців. Необхідність в розширенні можливостей використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій в доведенні в кримінальному процесі, у кримінальних провадженнях, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, носить об'єктивний характер. Значною мірою ця потреба зумовлена тим, що забезпечення успішного розкриття, розслідування, розгляду і вирішення таких кримінальних проваджень, які, як правило, є тяжкими і особливо тяжкими злочинами, тільки гласними кримінально-процесуальними засобами і методами в сучасних умовах часто виявляється просто неможливим.

За наявності відомостей про факти вчинення протиправних дій, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, а також з метою виявлення таких дій, осіб і злочинних груп, які в них беруть участь, можливо здійснювати цілий комплекс негласних слідчих (розшукових) дій.

З метою виявлення, документування та розкриття злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків також використовується і така негласна слідча (розшукова) дія як контроль за вчиненням злочину, а саме контрольована поставка, контрольована та оперативна закупка.

Слід зазначити, що контрольована та оперативна закупка є формами контролю за вчиненням злочину, що може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин [1]. Виключно прокурор приймає рішення про проведення контрольованої поставки і контрольованої та оперативної закупки товарів, предметів і речовин у межах кримінального провадження, відповідно до вимог статті 271 КПК України.

Оперативна закупка наркотичних засобів та психотропних речовин є однією із форм контролю за вчиненням злочину, яка полягає у придбанні наркотичних засобів (речовин, предметів, послуг, продукції в незаконному обороті наркотиків) з метою виявлення, попередження, припинення та документування злочинних дій, затримання по «гарячому» осіб, причетних до вчинення наркозлочинів, а також встановлення інших обставин, що мають значення для кримінального провадження. Суть даного заходу полягає у вчиненні мнимої угоди купівлі-продажу між оперативним працівником і особою, підозрюваною у скоєнні злочину з метою підтвердження факту конкретного правопорушення [2].

Важливо звернути увагу на обов'язкових умовах, які необхідні для здійснення оперативної закупки. По-перше, це достовірність інформації про факти незаконного збуту наркотичних засобів. Така інформація повинна бути отримана з достовірних джерел, а такими є оперативні матеріали. При наявності фінансового та технічного забезпечення для проведення оперативної закупки, необхідно забезпечити конспірацію, не допустити розголошення інформації і зберегти весь підготовчий процес в таємниці. Всі учасники операції і особливо так званий покупець повинні бути повністю в безпеці.

Введення «покупця» в злочинне середовище може бути зроблено за допомогою довірених осіб, агента або ж оперативного працівника, а також самостійно. При останньому підході «покупець» повинен використовувати всі свої навички відповідно, з якими він був залучений до виконання зазначеної ролі: знання звичок і схильностей, правил спілкування з особами, які займаються злочинною діяльністю. У тому числі необхідно володіти знаннями фармакологічних властивостей наркотичного засобу, його вартості на так званому «чорному ринку» і все це в сукупності з акторськими здібностями і умінням входити в колектив.

Особливе значення проведення оперативної закупки наркотичних засобів полягає в тому, що вона може проводитись лише у разі внесення відомостей про злочин до ЄРДР при наявності доручення на це слідчого

(ВССУ від 12 травня 2016р. у справі № 553/1018/15-к)[3]. На підтвердження цієї тези необхідно проаналізувати рішення судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України, по справі № 5-310кс(15)16 від 19 січня 2017 р. [4], яка встановила неоднакове застосування судом касаційної інстанції норм матеріального права щодо (не) можливості правоохоронними органами організовувати та проводити «оперативну закупку» наркотичних засобів у разі (не) внесення відомостей про злочин до ЄРДР, але чіткої відповіді не надала, у зв'язку із закінченням строків давності на перегляд вироку суду.

Відповідно до ст. 271 КПК України, контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин та проводиться у тому числі у формі оперативної закупки. Якщо при проведенні контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді згідно з вимогами цього Кодексу.

Згідно з ч. 4 ст. 246 КПК України виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину.

Таке рішення відповідно до вимог ст. 251 КПК України приймається у формі постанови. Одним з обов'язкових реквізитів постанови про проведення негласної слідчої (розшукової) дії є найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер, як це передбачено п. 1 ч. 1 ст. 251 КПК України.

Водночас ч. 6 ст. 246 КПК України визначено, що проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням - уповноважені оперативні підрозділи органів внутрішніх справ.

Таким чином, оперативна закупка наркотичних засобів може проводитись лише у разі внесення відомостей про злочин до Єдиного реєстру досудових розслідувань, за постановою прокурора, уповноваженою на те особою слідчим або оперативним працівником лише при наявності відповідного доручення на це слідчого.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page8>
2. Басиста І.В. Невідкриття матеріалів досудового розслідування іншій стороні як імовірна підстава визнання недопустимими доказами у кримінальному провадженні відомостей, що містяться у

відкритих процесуальних документах. Соціально-правові студії. 2019. Випуск 1 (3). С. 69-80

3. Постанова Верховного Суду України від 12.05.2016 р., справа № 553/1018/15-к
URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS170012.html

Постанова Верховного Суду України від 19.01.2017 р., справа № 5-310к(15)16. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS17001

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДІЇ СЛІДЧОГО ПІД ЧАС ВИЯВЛЕНІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Ребрик О.О. курсант 3-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Федоров Ігор Васильович
К.ю.н., старший викладач кафедри кримінального процесу

Незаконний обіг наркотичних засобів та сильнодіючих речовин збільшується з кожним роком, трансформуючись під впливом новітніх технологій та пов'язаних з ними соціальних явищ. Широкого застосування для розповсюдження речовин, обмежених у цивільному обігу набула глобальна мережа Інтернет, і для того, щоб випередити поширення наркотичної залежності громадян, боротьба зі злочинами у сфері незаконного обігу наркотичних засобів сьогодні повинна набирати неймовірних обертів.

Реалізація наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів є злочином підвищеної небезпеки, оскільки порушується встановлений законодавством порядок їх обліку, внаслідок чого задовольняється незаконний попит на наркотики чи психотропи, їх аналоги та прекурсори. Діяльність зі збуту цих речовин є джерелом незаконного збагачення і, одночасно, джерелом їх розповсюдження серед різних верств населення[1].

Окремі питання використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів викладені у працях: О.А. Вовчанської, Н.А. Запорощенко, О.В. Іванової, Н.М. Косміної, Н.М. Прокопенко, А.П. Сакаля, Д.Ю. Стригуна, Л.Є. Чистової та інших[2].

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України, слідчий або прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язані внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) та розпочати розслідування. Поряд із цим особливістю кримінальних проваджень щодо цієї категорії є те, що вони мають судову перспективу лише у разі виявлення речовини, яка за своїми ознаками є предметом злочинів, передбачених ст. 305–322 КК України. З огляду на це та виходячи з положень ст. 214 КПК, перевірка достовірності заяв і повідомлень за часом є вкрай обмеженою й допускається тільки на протязі 24 годин, під час яких фактично можна лише провести огляд місця події й опитування, після чого треба внести відповідні відомості до ЄРДР.

Чіткої послідовності під час виявлення та розслідування злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення не має, так як є чинники, які впливають на ситуацію. Однією з яких є орган досудового розслідування (прокурор) отримує повідомлення від оперативного підрозділу про виявлені ним ознаки злочину (ст. 305–322 КК), але оперативно-розшукові заходи ще тривають, і їх 15 припинення може негативно вплинути на результати кримінального провадження (ст. 7 п. 7 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). Такій ситуації притаманне створення слідчо-оперативної групи або включення слідчого до вже створеної, в якій оперативно-розшукові заходи (ОРЗ) доводяться до логічного завершення (зазвичай до затримання підозрюваного безпосередньо з предметом злочину) [3]

Наступною є ситуація, коли підозрюваного затримано під час або відразу після вчинення ним протиправних дій з наркотиками:

- а) виявлені наркотичні засоби придбано підозрюваним у невідомого йому іншого продавця наркотиків;
- б) підозрюваний – постійний клієнт у знайомого йому збувача;
- в) підозрюваний виготовляє наркотики з метою збуту із придбанної, добутої або самостійно вирощеної ним наркосировини;
- г) затримана особа є членом злочинного угруповання, що займається наркобізнесом; д) виявлені у підозрюваного наркотичні засоби

викрадено з лікувального закладу, аптеки, іншої медичної установи ним самим або іншою особою. Для ситуації типовими є такі слідчі дії:

- затримання та особистий обшук підозрюваного;
- огляд (обшук) місця затримання; місцевості, де вирощувалось наркотиковмісна культура; приміщень, де зберігались наркотики, сировина для їх виготовлення;
- огляд наркотиковмісних засобів, документів, предметів, одягу затриманого;
- медичне освідчування затриманого з метою встановлення його стану, при необхідності відібрання для подальшого дослідження зразків крові, сечі, змивів з рук тощо;
- призначення судово-медичної, наркологічної, психіатричної та інших експертиз, в яких виникає потреба;
- обшук або виїмка за місцем проживання, роботи підозрюваного;
- допит підозрюваного;
- допит свідків; – надання доручення оперативному підрозділу щодо встановлення всіх злочинних зв'язків, місць зберігання, каналів збуту тощо.

Ще одна ситуація, коли кримінальне провадження розпочато за фактом повідомлення про викрадення партії нарковмісних препаратів з приміщення установи (лікарня, поліклініка, аптека, підприємство тощо).

Типовими є версії, які висувуються за такими питаннями і обставинами:

- чи було викрадення, хто його вчинив; – про спосіб, час і систему вчинення розкрадань;
- кількість викрадених наркотиків і місце їх схову;
- канали і шляхи збуту; – наявність злочинних формувань при розкраданні;
- обставини, що сприяли викраденню;
- мета викрадення. Під час розкриття розглядуваних злочинів здійснюються такі дії і заходи:

- а) огляд місця події;
- б) допити працівників об'єкта, звідки викрадено наркотики;
- в) оперативно-розшукові заходи, спрямовані на перевірку запідозрених у викраденні осіб, а також раніше засуджених за незаконний обіг наркотиків, наркоманів, токсикоманів і місць, де вони можуть перебувати;
- г) оперативно-розшукові заходи в районі, що прилягає до місця злочину, для виявлення кубел або місць, де проживають особи, що займаються наркобізнесом; організації засідок у місцях збереження наркотиковмісних препаратів (якщо є дані про можливий напад на ці об'єкти);

- д) використання обліків Національної поліції;
- е) проведення оперативно-розшукових заходів для виявлення фактів збуту наркотиків;
- ж) здійснення перевірок за фактами доставляння в лікарні і медичні установи осіб з ознаками наркотичного сп'яніння чи отруєння (направлення подібних орієнтувань в інші підрозділи Національної поліції);
- з) вивчення матеріалів аналогічних кримінальних проваджень, оперативних матеріалів;
- і) призначення експертиз[4]

Крім того, що потрібно аби були проведені всі потрібні слідчі (розшукові) дії, ще й не мало важливим є їх процес доказування під час судового розгляду.

Отже, Проблема протидії наркозлочинності є однією з найгостріших соціальних і правових проблем України на початку XXI століття. За даними кримінальної статистики, питома вага наркозлочинів протягом останніх п'яти років коливається у межах 13,4–15,4% від загальної кількості злочинів. Органами Національної поліції зареєстровано понад 14 тис. злочинів, вчинених наркоманами, та зареєстровано майже 170 тис. споживачів наркотиків.

Список використаних джерел:

1. Сорока С. О. Особливості виявлення та проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування контрабанди наркотичних засобів / С. О. Сорока // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2014. – № 801 : Юридичні науки. – С. 212–217. – Бібліографія: 6 назв.
2. Кривонос М.В. Теорія та практика використання спеціальних знань в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: автореф. дис.: 12.00.09.- К., 2016. - 20 С.
3. Особливості розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: Методичні рекомендації для практичних підрозділів Національної поліції України. – Х.: ХНУВС, 2017
4. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: тактика проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій: методичні рекомендації / С.В. Албул, С.В. Андрусенко. – Одеса : ОДУВС, 2018. – 100 с.

ЗМІСТ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ВІДПОВІДНО ДО ЄКПЛ

Рогальська Вікторія Вікторівна

доцент кафедри

кримінального процесу

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

В 1950 році, Уряди держав – членів Ради Європи, взявши за основу Загальну декларацію прав людини, підписали Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) та домовилися про зобов'язання поважати та гарантувати права і свободи, серед яких і право на справедливий судовий розгляд [1].

Особливість та значущість права на справедливий судовий розгляд констатується в рішеннях Європейського суду з прав людини (далі-ЄСПЛ), зокрема в рішенні «*Delcourt v. Belgium*» [2] та не заперечується серед вчених [3], проте попри детальну регламентацію в окремій статті, серед науковців досі не існує єдності щодо розуміння змісту вищезазначеного права, в першу чергу - через те, що стаття 6 ЄКПЛ характеризується наявністю в ній відносно автономних, але нерозривно пов'язаних одна з одною трьох складових частин, які суттєво різняться за своєю функціональною роллю та містять велику кількість оціночних понять, що конкретизуються лише в окремих рішеннях ЄСПЛ.

Так, частина перша надає загальне розуміння права на справедливий судовий розгляд та визначає, що «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або - тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, - коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя». Частина друга передбачає, що «кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному

порядку». А частина третя закріплює мінімальні процесуальні гарантії для усіх обвинувачених у вчиненні кримінального правопорушення [1].

Аналізуючи вищезазначену статтю ЄКПЛ, більшість науковців дійшли до висновку що основними змістовними елементами вищезазначеного права є: 1) право на розгляд справи; 2) справедливість розгляду справи; 3) публічність судового розгляду і проголошення рішення; 4) розумний строк розгляду справи; 5) незалежність і безсторонність суду 6) розгляд справи судом, встановленим законом [4; 5]. Н.М. Грень розширює перелік вищезазначених ознак за рахунок рівності учасників [6]. Про рівність учасників серед ознак права на справедливий судовий розгляд йдеться і в працях Н. Моул, проте додатково автором виокремлюються змагальний характер судового розгляду справи, а також обґрунтованість судового розгляду [7]. М. Сальвіа в своїх працях доповнює зміст права на справедливий судовий розгляд додатково ще такими елементами як належна організація судових інстанцій та вимога вмотивованості судових рішень [8]. Ю.А. Тобота розширює перелік змістовних ознак за рахунок деталізації гарантій права на захист, які передбачено в ст. 6, а саме: гарантування права обвинуваченому у вчиненні кримінального правопорушення бути детально повідомленим про характер і мотиви висунутого проти нього обвинувачення; необхідності надання йому достатнього часу та можливостей для підготовки свого захисту, можливості захищати себе особисто або обрати для цього захисника, у тому числі безкоштовно, допитувати свідків обвинувачення й захисту [9]. У.З Коруц, у своїй праці доходить до висновку, що ст. 6 ЄКПЛ фактично містить *minimum minimum* права на справедливий судовий розгляд, реальне наповнення якого відбувається завдяки практичній діяльності ЄСПЛ та розширює перелік основних елементів права на справедливий судовий розгляд до дванадцяти складових, а саме: право на виконання рішення суду протягом розумного строку; право на досудове слідство та судовий розгляд протягом розумного строку; право на доступ до суду; право на безсторонній та незалежний суд; право на справедливий судовий розгляд; право на перегляду (скасування) остаточного судового рішення; право на суд, встановлений законом; презумпція невинуватості; право на обґрунтованість судових рішень; право на допит свідків у кримінальному провадженні; право на юридичну допомогу в кримінальному провадженні; право на публічний судовий розгляд тощо [10].

Враховуючи положення ст. 32 ЄКПЛ, про те, що зміст положень Конвенції тлумачаться і конкретизуються в рішеннях ЄСПЛ [1], ми є прихильниками позиції, що перелік основних елементів права на справедливий судовий розгляд не може бути вичерпним, оскільки на його зміст суттєво впливає практика ЄСПЛ, яка є доволі динамічною та постійно змінюється. Про сталий перелік змістовних елементів можна вести мову

лише щодо тих, які регламентовані безпосередньо в ст.6 ЄКПЛ, а саме: 1) право на судовий розгляд; 2) публічний розгляд справи та проголошення судового рішення; 3) справедливість судового розгляду; 4) розумність строку розгляду справи; 5) незалежність і безсторонність суду; 6) розгляд справи судом, встановленим законом; 7) презумпція невинуватості; 8) право на захист.

Саме через те, що неможливо визначити сталий перелік усіх змістовних елементів права на справедливий судовий розгляд, ряд науковців у своїх роботах говорять лише про їх систему. Найчастіше в наукових працях згадується система, що запропонована М. Ентіном, який усі структурні елементи права на справедливий судовий розгляд поділив на: органічні (ті, що забезпечують ефективне користування зазначеним правом) інституційні (критерії, яким повинна відповідати як судова система держави загалом, так і кожен національний судовий орган зокрема), процесуальні (ті, що стосуються процедури судового розгляду) та спеціальні (додаткові гарантії, визначені в пунктах 2 і 3 Конвенції, що забезпечують додержання універсальних вимог справедливого правосуддя з урахуванням особливостей саме кримінального процесу [11]. Цю систему взяли за основу і інші вчені [12; 13; 14], проте ними не були враховані ті змістовні елементи права на справедливий судовий розгляд які окремо визначено в чисельних рішеннях ЄСПЛ. Системний аналіз ст. 6 ЄКПЛ та рішень ЄСПЛ, в яких конкретизується та надається тлумачення права на справедливий судовий розгляд [15] дозволив зробити висновок про те, що усі його змістовні елементи залежно від його передумов можна умовно поділити на дві групи: 1) ті, що стосуються діяльності суду (розгляд справи незалежним та неупередженим судом, створеним на підставі закону; дотримання розумних строків; гласність судового розгляду та ін.) 2) ті, що стосуються діяльності сторін (процесуальна рівність сторін; переваги захисту; переваги обвинувачення та ін.).

Також заслуговує на увагу система складових права на справедливий судовий розгляд, що була розроблена О.І.Рабцевич, яка класифікує представлені у ст. 6 ЄКПЛ процесуальні права залежно від стадії їхньої реалізації на три групи прав: перша група – права, які реалізуються до початку самого судового розгляду; друга група – права, які реалізуються безпосередньо на стадії судового розгляду справи; третя група – права, які можуть бути реалізовані після розгляду справи по суті й винесення рішення або постановлення вироку судом першої інстанції [16].

Розглянуті нами вище змістовні елементи права на справедливий судовий розгляд дійсно мають певні особливості реалізації залежно від етапу кримінального провадження, проте, використовуючи термін «судове провадження», який вживається в п. 24 ч.1 ст. 3 КПК України пропонуємо об'єднати перераховані вище другу та третю групи в одну, а першу групу

6. Н. М. Грень Право на справедливий суд: проблеми доступності та публічності. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository URL: <http://ena.lp.edu.ua>

7. Моул Н. Харби К., Алексеева Л.Б. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Статья 6. Право на справедливое судебное разбирательство. Прецеденты и комментарии. М. : Российская академия правосудия, 2001. 139 с.

8. Сальвиа М., де. Прецеденты Европейского Суда по правам человека. СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. 1072 с., с. 275–482

9. Ю.А. Тобота Поняття та критерії «справедливого судового розгляду» у рішеннях Європейського суду з прав людини. Вісник Харківського Національного Університету імені В. Н. Каразіна № 1086, 2013 с.65-68

10.Коруц У.З Міжнародно-правовий захист права на справедливий судовий розгляд в практиці Європейського суду з прав людини та правозастосовна практика України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. К., 2015. 23 с.

11.Энтин М. Справедливое судебное разбирательство по праву Совета Европы и Европейского Союза. Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. 2003. № 3(44). С. 85–97

12.Погорецький М.М, Гриценко І.С. Право на справедливий суд. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2012. Вип. 91. С. 4–8.

13.Городовенко В. Забезпечення права на справедливий судовий розгляд. Слово Національної школи суддів України. 2013. № 4. С. 60–62.

14.Прокопенко О.Б. Право на справедливий суд: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. К., 2011. 22 с.

15.Посібник із застосування статті 6 Конвенції – Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект) 2014 р. українською мовою. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf

16.Рабцевич О.И. Право на справедливое судебное разбирательство: международное и внутригосударственное правовое регулирование. М.: Лекс-Книга, 2005. 318с.

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Савчук І.П.

Курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
304 взводу

Науковий керівник:

доцент кафедри, кандидат юридичних наук
Мудрецька Г.В.

Оскарження рішень – це дії чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого є одним із засобів забезпечення досягнення завдань кримінального судочинства й охорони прав і законних інтересів суб'єктів, які беруть у ньому участь.

Конфлікти, що виникають між людьми та пошук виходу з цих ситуацій, прагнення будь-якими правовими методами та засобами врегулювати суперечку мирним шляхом заохочується державою.

Такою процедурою в кримінальному провадженні є оскарження рішень, дій чи бездіяльності осіб, які ведуть процес.

Оскарження в праві розуміється офіційно встановлений порядок дій під процедурою при формуванні матеріалів. Розглядаючи теоретичні положення процедури, зазначимо, що сама вона є системою контролю, яка включає: досягнення конкретного результату; порядок реалізації правовідносин, що знаходяться в певній динаміці. В юридичній літературі оскарження розглядається з різних позицій: 1) як право людини; 2) як інститут кримінального процесуального права; 3) кримінально-процесуальна гарантія.

Також на мою думку важливим є те, що правова процедура володіє всіма перерахованими ознаками, а її особливість полягає у тому, що вона діє в правовому полі. Різновид юридичної процедури, направлений на виявлення й реалізацію матеріальних правовідносин, входить до юридичного процесу.[1]

На досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора: бездіяльність слідчого; прокурора; рішення слідчого; прокурора про зупинення досудового розслідування; рішення слідчого про закриття кримінального провадження; рішення прокурора про закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи; рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим; рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки; рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження; скарги на інші рішення.[2]

Новелою КПК є чітке визначення кола рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, що можуть бути оскаржені під час провадження досудового розслідування, а також надання вичерпного переліку осіб, що мають право оскаржити те чи інше рішення, дію чи бездіяльність слідчого

або прокурора. На наш погляд, обмеження права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, що зачіпають права та законні інтереси громадян, лише на тій підставі, що ці особи не визнані в належному порядку учасниками провадження або не віднесені коментованою статтею КПК до осіб, котрі мають право оскаржувати те чи інше рішення, дію чи бездіяльність слідчого або прокурора, не відповідає основним положенням Конституції України. Адже єдиним критерієм, що дозволяє визначити, які дії чи бездіяльність органу дізнання, слідчого, прокурора, які рішення цих органів та осіб можуть бути оскаржені до суду та хто саме має право на таке оскарження, є обмеженням конституційних прав і свобод громадян, а також перепорою для доступу до правосуддя.[4]

Відповідно до ст. 304 Кримінально процесуального кодексу Строком подання скарги на рішення є: 1. Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, передбачені частиною першою статті 303 Кримінально процесуального кодексу, можуть бути подані особою протягом десяти днів з моменту прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності. Якщо рішення слідчого чи прокурора оформлюється постановою, строк подання скарги починається з дня отримання особою її копії.

Відповідно до пункту 2-го цієї статті скарга може повертається, якщо: скаргу подала особа, яка не має права подавати скаргу; скарга не підлягає розгляду в цьому суді; скарга подана після закінчення строку, передбаченого частиною першою цієї статті, а саме протягом десяти днів і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або слідчий суддя за заявою особи не знайде підстав для його поновлення.[3]

Отже, в даному тезису розглянуто проблематику оскарження рішень, новелу Кримінально процесуального кодексу України, також хто здатен розглядати дані оскарження та вносити зміни до них та розглянули строки розгляду оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Шило, О. Г. Теоретичні основи та практики реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України: автореф. дис..... док. юрид. наук: 12,00.09- кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність. Харків, 2011. 38с.
2. Кримінальний процес : підруч. / за ред. В Я Тація, Ю М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х. : Право, 2013. 824 с.
3. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» від 09.11 2012 р: <http://www.NAU.KIEV.UA>.

4. Шаренко, С. Л. Актуальні питання застосування окремих норм КПК України під час досудового розслідування. Право України. 2013. № 11. С. 95- 103

ЦИФРОВИЙ ОРИГІНАЛ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ: БУТИ ЧИ НЕ БУТИ?

Скрипник Андрій Володимирович,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

Тітко Іван Андрійович,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри
кримінального права та кримінально-
правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
м. Полтава

Недостовірна інформація не може бути використана як доказ. Якщо ж у кримінальному процесуальному законі окремо закріплено правило, призначене для забезпечення правдивості фактичних даних, то остання починає визначати ще й допустимість інформації як доказу. У контексті традиційних документів згадані правила формалізовані у приписах про оригінали і дублікати документів, а практика їхнього застосування характеризується усталеністю. Щодо ж цифрових об'єктів ситуація інша: нормативне регулювання і практика реалізації не виглядають такими ж однозначними. Чому саме – про це далі.

Основу терміновжитку у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) складають дві пари термінів: а) «оригінал документа»/«оригінал електронного документа» (ч.3 ст.99 КПК); б) «дублікат документа»/«копії інформації, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, телекомунікаційних системах, інформаційно-телекомунікаційних системах, їх невід'ємних частинах» (ч.4 ст.99 КПК). Одразу привертає увагу використання різнопорядкових категорій. Не викликає сумніву те, що документ й електронний документ – це носії інформації, адже саме для її передачі у просторі і часі їх і створили. Копії ж інформації порушують логіку врегулювання процесуального обороту носіїв.

Зрозуміло, що інформація не може бути власним носієм. Через це постає щонайменше два питання: а) що є носієм «інформації, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, телекомунікаційних системах, інформаційно-телекомунікаційних системах, їх невід'ємних частинах»; б) чим її копія відрізняється від того, що законодавець прямо не назвав оригіналом.

Варіантів відповіді на перше питання щонайменше два: 1) накопичувач даних – технічний пристрій, спеціально призначений для зберігання інформації (наприклад, жорсткий чи оптичний диск, USB-флеш-накопичувач); 2) файл. Підтримка першої опції неминуче призводить до такого: а) інформаційну цінність мають конкретні фізичні властивості об'єкта, які під час обробки апаратними і програмними засобами отримують доступну для сприйняття людиною форму; б) кожен носій інформації є унікальним. За такої логіки: 1) відповідні технічні засоби мають кваліфікуватися як речові докази з усіма процесуальними наслідками, що з цього випливають; 2) оригінальність властива лише першому пристрою, усі інші, не будучи ані копіями, ані дублікатами (не про документ же йде мова), варто вважати похідними від нього (на кшталт зліпків аналогових слідів).

Вибір другої зі згаданих опцій виглядає вже більш цікаво. По-перше, логічність структури файлу наближає збережені у ньому дані до інформації, на відміну від технічних пристроїв, саме фізичні властивості яких радше іменувати даними. По-друге, не вимагається без потреби для цього у кожному випадку отримувати фізичний доступ до технічного пристрою, який першим зафіксував цифрову інформацію, намагаючись долучити його до матеріалів відповідно до правил, розроблених для речових доказів: цікавить же не він і не його фізичні властивості, а зміст того, що зберігається на ньому. По-третє, до файлу вже можна застосувати категорії «оригінал», «дублікат» і «копія». Останні є відносними категоріями, тому що визначаються у порівнянні з наявним або уявним образом оригіналу. Через це оригіналом носія цифрової інформації можна вважати файл, час створення якого є найбільш раннім⁵, а для підтвердження автентичності можна звернутися, наприклад, до контрольної суми файлу (хешу, хеш-коду, хеш-суми). Якщо остання в обох файлах співпадає, то більш пізно створений файл – дублікат першого. Якщо ні – файли відрізняються більше, ніж згаданими атрибутами, тобто це різні файли.

Відповідь на друге із зазначених вище запитань вже була частково надана у примітці. Зазначимо лише, що змістовна частина файлу здатна бути тиражованою нескінченну кількість разів без зміни жодного біту інформації.

⁵ Як відомо, копіювання файлу само по собі призводить до зміни деяких його атрибутів, як-от: 1) дата і час створення файлу (на відміну від не змінюваних від цього дати і часу: а) внесення змін; б) створення змісту файлу, зйомки або що); 2) розташування файлу.

У цьому власне і полягає одна з особливостей цифрової інформації як втілення кінцевої множини елементарних одиниць коду. Не послуговуватися нею у кримінальному провадженні було б щонайменше нераціонально.

Отже, цифровий оригінал можливий у кримінальному провадженні, проте найбільшу ефективність він матиме у разі, якщо носієм цифрової інформації вважати файл. Відповіді на низку інших питань, пов'язаних з особливостями «процесуального життя» останнього, варто шукати під час іншого дослідження, результати якого тісні рядки тез вмістити не зможуть.

ПРОБЛЕМА ПОРУШЕННЯ ПРАВ НА НЕДОТОРКАНІСТЬ ЖИТЛА ОСОБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ

Смірнов О.С., аспірант Донецького
юридичного інституту МВС України

Обшук є процесуальною дією, що проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Обшук житла чи іншого володіння особи є однією з найефективніших слідчих (розшукових) дій при формуванні доказової бази в кримінальному провадженні.

Стаття 30 Конституції України одним з основних прав людини закріплює право на недоторканність житла чи іншого володіння. Згідно до положень якої не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше, ніж за вмотивованим рішенням суду. І це положення означає, що держава уповноважена на обґрунтоване обмеження вищевказаного права. Зокрема, відповідно до положень ст. 234 КПК слідчий за погодженням із прокурором звертається з клопотанням до слідчого судді за місцем проведення досудового розслідування, до якого додаються необхідні докази, якими прокурор чи слідчий обґрунтовують клопотання, а також витяг із Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий суддя розглядає клопотання щодо проведення обшуку у день його надходження за обов'язкової участі слідчого чи прокурора. За результатами розгляду клопотання слідчий суддя, у разі наявності підстав, виносить ухвалу про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи або ухвалу про відмову в задоволенні клопотання про обшук.

Однак на практиці порушення прав громадян найчастіше відбувається під час їх залучення до сфери кримінального процесу, адже

правоохоронним органам не завжди вдається зберегти баланс між дотриманням цих прав та їх обґрунтованим обмеженням. У зв'язку з чим виникає низка проблем при застосуванні даних норм КПК, адже практика їх застосування правоохоронними органами протягом останніх років є суперечливою.

Однією з проблем є обшук житла під виглядом проведення огляду місця події. Судова практика з цього питання зазначає, що неможливо визнати допустимими докази, отримані з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, а тому суд першої інстанції дійшов правильного висновку, що слідчий, всупереч вимогам закону, провівши обшук ОСОБИ_1, під час якого в неї вилучено порошкоподібну речовину білого кольору — амфетамін, та для надання надалі такій дії законного вигляду оформив її протоколом огляду місця події [1]. В іншому рішенні вказано, що 23.11.2015 у скоєнні зазначеного злочину були викриті Особа 2, Особа 3, Особа 5 та Особа 4, і того самого дня з 17:11 до 17:47 у квартирі за Адресою_3, що належить останній, було проведено огляд, під час якого виявлено маску, пістолет, газові балончики та гроші (22000 іракських динарів), котрі вилучено. Зазначену слідчу дію, незважаючи на наведене вище, також було процесуально оформлено відповідним протоколом, як огляд місця події. Як вбачається з вказаного протоколу, єдиною метою цієї слідчої дії було виявлення знаряддя та засобів скоєння злочину, оскільки при огляді відкривалися шухляди столу та комоду, тобто проведення органами досудового розслідування 23.11.2015 огляд місця події фактично був обшуком, який згідно з вимогами ч. 2 ст. 234 КПК проводиться лише на підставі ухвали слідчого судді. З клопотанням про проведення обшуку прокурор і слідчий до слідчого судді не зверталися, тому відповідно до згаданих положень отримані внаслідок такої слідчої дії докази є недопустимими й не можуть бути використані судом при прийнятті рішення [2].

Отже, наявність добровільної згоди власника на проведення огляду не виключає обов'язковості отримання ухвали слідчого судді. Проте, як зазначено в постанові ККС ВС, згідно зі ст. 233 КПК України право слідчого, прокурора на проникнення до житла і проведення в ньому обшуку може виникати у трьох випадках, а саме за ухвалою слідчого судді, без постановлення такої ухвали на підставі згоди власника житла чи іншого володіння особи й до постановлення ухвали слідчого судді лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину [3].

Аналогічний висновок міститься й у рішеннях ККС ВС від 26.02.2019 р. у справі № 266/4000/14-к та від 12.02.2019 р. у справі № 159/451/16-к, де зазначено, що для з'ясування допустимості доказів,

отриманих під час огляду в житлі чи іншому володінні особи, якщо наявність та/або добровільність згоди володільця ставиться стороною під сумнів, суд має виходити із сукупності всіх обставин, що супроводжували цю слідчу дію, не обмежуючись наявністю письмового підтвердження такої [4;5]. З цього приводу Європейський суд із прав людини в рішенні від 07.11.2013 р. у справі «Белоусов проти України» зазначив, що будь-яке втручання згідно п. 1 ст. 8 Конвенції повинне бути виправданим у розумінні п. 2, як таке, що здійснюється «згідно із законом» і є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення однієї або більше законних цілей, що в ньому наводяться.

Таким чином, правові наслідки отримання слідчим згоди від власника житла чи іншого володіння особи є рівноцінними з ухвалою слідчого судді та правовою підставою для проникнення до житла, іншого володіння особи і здійснення в ньому огляду. У свою чергу, звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку (огляду) постфактум передбачено лише у випадках, про які йдеться у ч. 3 ст. 233 КПК України. Положення, викладені у ч. 1 цієї статті, є абсолютно визначеними і не пов'язані з положеннями ч. 3 ст. 233 КПК України

Список використаних джерел:

1. Судова справа № № 755/6685/17-к: Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 13.02.2020 р. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87760561>.
2. Судова справа № 640/2449/16-к: Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 22.05.2019 р. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/82001802>.
3. Судова справа № 753/24114/16-к: Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21.05.2019 р. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81908571>.
4. Судова справа № 266/4000/14-к: Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 26.02.2019 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Ogljad_KKS_04_2020.pdf.
5. Судова справа № 159/451/16-к: Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12.02.2019 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Ogljad_KKS_04_2020.pdf.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ІМІДЖУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Суркова Т.М. студентка 3 курсу 3 групи
факультету №1 НнПК ОДУВС

Мудрецька Г.В. к.ю.н. доцент кафедри
Кримінального процесу ОДУВС

Імідж (від англ. Image - «образ», «зображення», «відображення») - сукупність уявлень, що склалися в громадській думці про те, як повинен вести себе людина відповідно до свого статусу [1, с. 2].

Необхідно відзначити, що уявлення про працівника поліції стійко пов'язано зі стереотипами масової свідомості про негативних соціальних якостях поліцейського. Даний стереотип підтримується сформованими в суспільстві історичними установками, засобами масової інформації, художніми образами і традиціями. Тому, основне завдання зводиться до того, щоб формувалися самі благодатні обставини для ефективного створення соціального замовлення на певні позитивні характеристики співробітників Національної поліції, такі як висока ступінь культури, чесності, освіченості, порядності, правової та професійної підготовленості. Важливість розвитку зазначених положень представляє особливого значення для поліпшення існуючого законодавства в нашій країні і діючої політики, які спрямовані на розвиток демократії в державі з усіма атрибутами, а так само будуть сприяти формуванню необхідного рівня правової свідомості громадян, їх грамотності і активності у зазначеній сфері.

Джерелом правової основи іміджу в органах Національної поліції, є відомчі нормативно-правові акти МВС України, що є органом виконавчої влади, які здійснюють функції з вироблення і реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері діяльності Національної поліції. Правомочність МВС України та Національної поліції з видання нормативно-правових актів встановлена Законом України «Про центральні органи виконавчої влади» та Положенням про Міністерство внутрішніх справ України [4].

Дисципліна у праці співробітника поліції є візитною карточкою іміджу Поліції, тому серед наказів МВС України, які регулюють питання дисциплінарного провадження, є накази МВС України від 07.11.2018 р. № 893 «Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України» [5]. Цим наказом затверджено порядок організації роботи з проведення службових розслідувань. Разом з тим, його дія не поширюється на державних службовців і працівників органів, організацій і підрозділів Національної поліції України.

Друга група - це накази МВС України, які регулюють питання проходження служби в органах Національної поліції і не зачіпають сферу дисциплінарного провадження, але передбачають правила його здійснення. Для прикладу, наказ МВС України від 17.11.2015 р. № 1465 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських», та від 28.04.2016 р. №326 « Про затвердження Правил

етичної поведінки працівників апарату Міністерства внутрішніх справ України, територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС », також наказ МВС України від 07.11.2018 р. № 893 « Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України».

Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ містить вичерпний перелік посадових осіб системи органів Національної поліції, повноважних призначати на посаду, звільняти з органів Національної поліції, а також затверджує порядок здійснення цих повноважень. У випадках призначення на нижчу посаду і звільнення з органів Національної поліції в дисциплінарному порядку зазначені норми слугують правилами дисциплінарного провадження, саме цим статутом керуються співробітники національної поліції у своїй діяльності для формування позитивного іміджу Національної поліції України.

Аналогічно в межах дисциплінарного провадження в органах Національної поліції застосовується наказ МВС України від 17.11.2015 р. № 1465 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських», який встановлює процедуру її підготовки, проведення, повноваження посадових осіб. У разі прийняття рішення про проведення позачергової атестації під час реалізації дисциплінарних стягнень у вигляді переведення на нижчу посаду та звільнення з органів Національної поліції зазначені норми також є правилами дисциплінарного провадження.

Наказ закріплює основні завдання попереджувально-профілактичної роботи, спрямовані на формування у працівників вірності своїй державі - Україні, Присязі поліцейського Національної поліції України та професійному обов'язку, вироблення та розвиток у поліцейських комплексу морально-психологічних якостей патріота, громадянина та професіонала, культури поведінки в поєднанні з високим рівнем правової свідомості, для досягнення яких повинні використовуватися такі методи виховання, як переконання, приклад, змагання, заохочення, примус, критика дій і вчинків.

У контексті реформи системи роботи з персоналом регіонального підрозділу МВС України, зміцнення авторитету органів Національної поліції серед населення та підвищення престижу служби на основі ефективного виконання оперативно-службових завдань дотримання прав людини та громадянина, норм службової дисципліни, законності та професійної етики є основним пріоритетом кадрової політики

Соціально-економічні та політичні зміни, які відбулися в країні, викликали необхідність реформування існуючих штампів, проблем суспільного життя, а так само формування позитивного іміджу, образу і стилю поведінки співробітників поліції.

Це може втілитися в практичній реалізації і закріпитися в регулюванні відносин в державі. Дуже значущим в даному контексті стає питання, пов'язане з нормами права, які створюються виключно для того, щоб закріпити ціннісні рамки змін. Через такі норми право досягає своєї мети, яка має відношення до вираження домінуючих цінностей на конкретному історичному етапі. Також воно сприяє формуванню нових соціальних цінностей. У суспільства взагалі, і у кожного громадянина зокрема формується почуття нетерпимості до порушень з боку правоохоронних органів. Контроль суспільства з соціальної точки зору над владними інститутами можливий тільки в тих випадках, коли сформовано правосвідомість. Він виступає в якості стимулу для прийняття різних правових рішень, робить учасників законотворчого процесу більш дисциплінованими. Все це закладає фундамент розвитку демократичного суспільства. Так, для прикладу дуже резонансні не стандартні справи, пов'язані із хабарництвом, спотворюють імідж усією системи МВС [2, с. 1].

Сформований образ співробітника поліції має свої історичні особливості. У ньому відбилися існуючі традиції, звичаї, культура та уклад життя, а так само думки населення про роботу поліції. Недостатній рівень правової свідомості співробітників Національної поліції призводить до того, що вони починають використовувати службове становище в особистих цілях, а іноді можуть порушувати чинне законодавство. Жоден з існуючих інститутів не несе такої негативної забарвлення, як поліція, тому населення висуває підвищені вимоги до співробітників правоохоронних органів. Відхилення від еталонних уявлень викликає негативну оцінку населення. Це пов'язано з тим, що співробітники поліції в очах суспільства є представниками закону, а значить, зобов'язані поважати і захищати права і свободи людини і громадянина. У масовій свідомості склався стереотипний образ співробітника поліції, який, у разі його негативної спрямованості, необхідно міняти.

Важливим фактом формування іміджу поліцейського є формування відповідно до законодавства керівного апарату поліції, так відповідно, Керівник органу (підрозділу) поліції повинен: 1) бути прикладом дотримання Конституції та законів України, професійно-етичних вимог, основних принципів професійної діяльності та правил поведінки поліцейських, визначених цими правилами, а також вимагати їх дотримання від підлеглих; 2) відповідати за віддані (видані) розпорядження (доручення) і накази, наслідки їх реалізації, відповідність їх законодавству України; 3) об'єктивно оцінювати виконання службових обов'язків підлеглими; 4) заохочувати етичну поведінку; 5) запобігати виникненню конфлікту інтересів у діяльності підлеглих, сприяти його оперативному вирішенню[3, с. 1].

Треба виокремити такі фактори, із яких формується імідж поліцейського, а саме шість складових:

1) «Комунікативні здібності» включають наступні характеристики: тактовність; доброзичливість; повага до людей; ввічливість; багатство словникового запасу; щирість; акуратність; уважність до людей; прагнення надати допомогу людям; толерантність; культуру мови; привітність; самокритичність; ерудицію; милосердя; прагнення до особистого росту; чуйність; вимогливість до себе; юридичну підготовку; контактність; впевненість в собі; врівноваженість. 2) «Вольові характеристики» включає наступні характеристики: працездатність; відповідальність; звичку доводити розпочату справу до кінця; сміливість; дисциплінованість; витримку; активність; впевненість; рішучість; оперативність; працездатність; компетентність; самодисципліну; принциповість; уважність; послідовність; сумлінність. 3) «Емоційна компетентність» включає в себе такі характеристики, як чуйність, емпатія, розсудливість, інтуїція, чарівність, прагнення до успіху. 4) «Правова компетентність» включає в себе знання матеріального та процесуального законодавства. 5) «Загальнознавча компетентність» включає в себе загальні знання про науки і загальну обізнаність у діяльності в державі.

Проблема професійної деформації діючих співробітників стала особливо значима в період реформування правоохоронних органів. Дії щодо поліпшення існуючого образу поліції, формування довіри громадян до органів внутрішніх справ, не матимуть позитивних результатів, поки ця проблема існує. Значення взаємодії суспільства і поліції підвищується в зв'язку з тим, що в існуючих умовах суспільство є структурованим організмом, що охоплює всі області життєзабезпечення і життєдіяльності людини. Трансформації в державі, що відбуваються останнім часом, безсумнівно, відбиваються на свідомості співробітників поліції. В умовах мінливої дійсності відбувається зміна правової свідомості, яке безпосередньо проектується на діяльність співробітників Національної поліції. Необхідно визнати, що схвальний образ поліції дозволить їй краще вирішувати наявні проблеми в області боротьби зі злочинністю, більш ефективно здійснювати основні функції. І навпаки, негативна оцінка їх діяльності применшує авторитет влади. Дії поліції повинні полягати у виявленні випадків, моніторингу суспільних процесів, які перешкоджають цивілізованого і динамічному розвитку суспільних інститутів і відносин. Поліція повинна бути відкритою у своїй діяльності і доступною для населення, відгукуватися на їхні потреби, прислухатися до проблем громадян. У зв'язку з цим, формування гарного образу співробітника поліції є одним з головних завдань всієї правоохоронної системи в сучасних умовах розвитку суспільства України.

На закінчення хотілося б резюмувати, що соціальні, політичні та економічні перетворення, що відбуваються в Україні в останні роки, оновлення і вдосконалення чинного законодавства, яке склалося на

напрямок зміцнення основ громадянського суспільства, ставлять складні завдання перед органами внутрішніх справ, як одним з найважливіших інститутів державної влади, покликаним забезпечити правопорядок в країні. Підвищення ролі «людського фактора» в Міністерстві внутрішніх справ України, безпосередньо пов'язане з формуванням якісного образу людини, що носить форму поліції, безсумнівно, забезпечить безпеку і громадський порядок на вулицях, буде сприяти вирішенню проблеми злочинності, що поліпшить ефективність службової діяльності працівників Національної поліції.

Список використаних джерел:

1. Панасюк А.Ю. Имя. Энциклопедический словарь. М.: РИПОЛ классик, 2007. 768 с.
2. Поліцейський з'їв 200 гривень. Politeka. 2019. URL: <https://politeka.net/ua/news/society/967973-policejskij-sel-200-griven-i-sprjataljsja-ot-kamery-ne-begal-tak-dazhe-na-jekzamene/>.
3. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських. МВС України. 2016. Національної поліції URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>.
4. ЗУ Про центральні органи виконавчої влади. ВРУ. 2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.
5. Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України: Наказ МВС 07.11.18 р. №893 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-18#n17>.

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ОРД У КРИМІНАЛЬНОМУ-ПРОЦЕСІ: РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЇ ОБВИНУВАЧЕННЯ

Сухачова І. О.,

кандидат юридичних наук,

докторант Національної академії
внутрішніх справ

Успішне розкриття й розслідування одержання неправомірної вигоди при реалізації прокурором функції обвинувачення можливо лише із застосуванням негласних форм та методів, оскільки цей злочин здійснюється у більшості випадків в умовах неочевидності із застосування корумпованих зв'язків у правоохоронних, судових органах та інших органах влади.

Введенням до чинного КПК України інституту негласних слідчих (розшукових) дій (далі НСРД) законодавець змінив взаємозв'язок ОРД і кримінального процесу. Відповідно до ч. 1 ст. 146 КПК України НСРД є різновидом слідчих (розшукових) дій, дані про факт і методи проведення

яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України. Суб'єктами їх проведення є слідчий або за його дорученням уповноважений оперативний підрозділ (ч. 6 ст. 246 КПК України). Однак під час виконання доручень слідчого або прокурора про проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії оперативний працівник користується повноваженнями слідчого.

Введення до чинного КПК України інституту НСРД (гл. 21) призвело до того, що на практиці необґрунтовано знизилася використання матеріалів ОРД як для початку досудового розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів (до – 52,2% у 2018 р., у порівнянні з 2011 р. – 88,6 %), так і для прийняття процесуальних рішень на подальшому його етапі та для одержання окремих видів доказів (до – 12,4% у 2018 р., у порівнянні з 2011 р. – 84,8 %), що є однією з причин зниження розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів, у тому числі й одержання неправомірної вигоди, а також ефективності досудового розслідування. Окрім того, внаслідок недостатньої компетентності окремих слідчих та працівників оперативних підрозділів національної поліції України, СБУ України та інших уповноважених правоохоронних відомств, продовжуються допускати порушення законності використання матеріалів ОРД у досудовому розслідуванні, що призводить до порушення прав і законних інтересів учасників кримінального процесу, скасування процесуальних рішень слідчого, прийнятих на підставі матеріалів ОРД, а в окремих випадках й до винесення судом виправдувальних вироків.

Враховуючи те, що матеріали ОРД можуть відігравати як ключову роль для прийняття процесуальних та організаційно-тактичних рішень у досудовому розслідуванні одержання неправомірної вигоди, так і бути одним із основних чинників порушень законодавства, гарантією ефективності їх використання у досудовому розслідуванні та дієвим запобіжником порушення законодавства при їх використанні у досудовому розслідуванні законодавством України передбачений інститут прокурорського нагляду.

Докладно повноваження прокурора при використанні матеріалів ОРД у досудовому розслідуванні визначені ст. 36 КПК України, Наказами Генерального прокурора України та іншими нормативно-правовими актами.

Водночас результати аналізу матеріалів практики з часу набуття чинності нового кримінального процесуального законодавства свідчать про те, що нагляд прокурора за законністю використання матеріалів ОРД у досудовому розслідуванні не є належним засобом забезпечення законності й ефективності досудового розслідування та не відповідає сучасним вимогам, які ставляться до нього суспільством.

Результати аналізу сучасних наукових та навчальних джерел з кримінального процесу дають підстави для висновку, що у більшості з них

кримінальними процесуальними функціями традиційно продовжують вважатися основні напрями кримінальної процесуальної діяльності.

Виходячи із етимологічного значення слова "функція", а також результатів аналізу норм чинного КПК України та інших правових актів, терміном "функція" позначається коло повноважень суб'єктів кримінального процесу. Тому враховуючи те, що чинним КПК України запроваджена змагальна модель кримінального судочинства, в якому визначені суд (гл. 3 § 1 КПК) та сторона обвинувачення (гл. 3 § 2 КПК), сторона захисту (гл. 3 § 3 КПК), кримінальними процесуальними функціями, на наш погляд, слід вважати коло повноважень, якими наділені суд та сторони кримінального провадження.

Виходячи із результатів аналізу чинного законодавства та матеріалів практики, вважаємо, що прокурор у кримінальному процесі здійснює єдину функцію – функцію обвинувачення, яка полягає у встановленні події кримінального правопорушення, викриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (її встановлення, повідомлення їй про підозру), складанні обвинувального акту, пред'явлення обвинувачення, підтримання його в суді, застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Процесуальне керівництво прокурора досудовим розслідуванням є однією із форм його нагляду за додержанням законів уповноваженими суб'єктами кримінального процесу під час досудового розслідування.

Здійснення прокурорського нагляду за використанням матеріалів ОРД у досудовому розслідуванні одержання неправомірної вигоди є не що інше, як одним із повноважень прокурора щодо реалізації функції обвинувачення.

З урахуванням зазначеного вважаємо доцільним терміном "функція обвинувачення" слід доповнити ч. 1 ст. 3 КПК України такого змісту: "п. 27) функція обвинувачення – це діяльність сторони обвинувачення, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і полягає у встановленні події кримінального правопорушення, викриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (її встановлення, повідомлення їй про підозру), складанні обвинувального акту, пред'явлення обвинувачення, підтримання його в суді, застосування заходів забезпечення кримінального провадження".

У ст. 10 Закону України про ОРД зазначено, що матеріали ОРД використовуються як приводи і підстави для початку досудового розслідування (п. 1); для одержання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні (п. 2); для попередження, виявлення, припинення та розслідування злочинів, розвідувально-підривних посягань проти України, розшуку злочинців та осіб, які безвісти зникли (п.

3); для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, а також співробітників розвідувальних органів України та їх близьких родичів, осіб, які конфіденційно співробітничали або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей (п. 4).

При цьому слід звернути увагу на те, що сучасна редакція ст. 10 Закону про ОРД відрізняється від попередньої лише тим, що з п. 1 зазначеного Закону видалено словосполучення «невідкладних слідчих дій».

Таким чином, виходячи з результатів аналізу норм КПК України 2012 року, а також норм Закону України про ОРД в редакції 2012 року, можна зробити висновок, що матеріали ОРД у досудовому розслідуванні можуть бути використані для одержання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні, як приводи та підстави для проведення будь-яких слідчих (розшукових) дій, зокрема й негласних, а також для прийняття відповідних рішень слідчим суддею, прокурором та слідчим у межах їх компетенції, застосування відповідних заходів забезпечення кримінального провадження, для вжиття заходів безпеки щодо учасників кримінального провадження та прийняття інших рішень на стадії досудового розслідування.

У ст. 10 Закону України про ОРД зазначено, що матеріали ОРД використовуються як приводи і підстави для початку досудового розслідування (п. 1); для одержання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні (п. 2); для попередження, виявлення, припинення та розслідування злочинів, розвідувально-підривних посягань проти України, розшуку злочинців та осіб, які безвісти зникли (п. 3); для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, а також співробітників розвідувальних органів України та їх близьких родичів, осіб, які конфіденційно співробітничали або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей (п. 4).

При цьому слід звернути увагу на те, що сучасна редакція ст. 10 Закону про ОРД відрізняється від попередньої лише тим, що з п. 1 зазначеного Закону видалено словосполучення «невідкладних слідчих дій».

Таким чином, виходячи з результатів аналізу норм КПК України 2012 року, а також норм Закону України про ОРД в редакції 2012 року, можна зробити висновок, що матеріали ОРД у досудовому розслідуванні можуть бути використані для одержання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні, як приводи та підстави для проведення будь-яких слідчих (розшукових) дій, зокрема й негласних, а також для прийняття відповідних рішень слідчим суддею, прокурором та

слідчим у межах їх компетенції, застосування відповідних заходів забезпечення кримінального провадження, для вжиття заходів безпеки щодо учасників кримінального провадження та прийняття інших рішень на стадії досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: Наказ Генерального прокурора України від 19.12.2012 р. № 4гн: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&t=rec&id=94102; Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність: Наказ Генерального прокурора України від 03.12.2012 р. № 4/1гн: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&t=rec&id=94102; Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів спеціальними підрозділами та іншими органами, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю: Наказ Генерального прокурора України від 21.03.2013 р. № 4/2гн: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&t=rec&id=94102 та ін.

2. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. – Х.: Арсіс ЛТД, 2007. – 576 с.

3. Погорецький М. Прокурор у кримінальному процесі: щодо визначення функцій // Право України. – 2015. – № 6. – С. 86-95.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОД В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Таус Максим Марович

аспірант кафедри

кримінального процесу ДДУВС,

суддя Ленінського районного суду м. Дніпропетровська

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) [1] розроблявся у 2010-2012 роках з огляду на існуючий на той час стан суспільних відносин та проблем у сфері кримінального судочинства, вирішення яких не видавалося можливим через недоліки Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року та практики його застосування [2]. З його прийняттям було значно удосконалене правове регулювання кримінального судочинства, запровадженні нові інститути, зокрема кримінальне провадження на підставі угод.

Водночас, практичне застосування окремих положень КПК, якими унормовується судове провадження на підставі угод, ускладнюється через недоліки та прогалини в законодавстві. Отже, очевидним видається той факт, що порядок судового провадження на підставі угод підлягає удосконаленню.

Аналіз судової практики та наукових досліджень, проведених щодо тематики функціонування інституту угоди у кримінальному провадженні, дозволили визначити коло основних проблем судового провадження в суді першої інстанції, до яких слід віднести: 1) невизначеність місця судового провадження на підставі угоди та відсутність чітко регламентованої процедури його здійснення; 2) недоліки процесуального законодавства щодо встановлення форми укладання угоди; 3) відсутність вимог до форми та змісту письмової згоди потерпілого на укладання прокурором угоди про визнання винуватості, тощо.

Отже, достатньо важливою та обґрунтованою видається необхідність запровадження окремої процесуальної форми судового провадження на підставі угоди, яка має забезпечити виконання його функціональних завдань і передбачати чітку послідовність процесуальних дій, які мають бути вчинені судом під час розгляду щодо угоди з дотриманням загальних засад судового розгляду.

Про доцільність розгляду угоди у судовому провадженні за спеціальною процедурою неодноразово згадували ряд науковців в межах своїх досліджень щодо окремих питань кримінального судочинства [4, 5]

Чинні норми КПК визначають підготовче судове засідання як процесуальну форму судового провадження на підставі угоди, при цьому передбачають негайний перехід до розгляду угоди, у разі її укладання в ході судового провадження. Отже, місце судового провадження на підставі угоди у системі судового провадження у КПК не визначено, отже, на нашу думку, слід запровадити окрему процесуальну форму судового розгляду щодо угоди, яка не має відноситися ані до підготовчого судового провадження, ані до судового розгляду.

Разом з цим, слід передбачити процесуальні механізми судового контролю за дотриманням вимог до форми та змісту угоди. Зокрема, ми вважаємо за доцільне наділити суд повноваженнями залишати угоду у кримінальному провадженні без руху з наданням сторонам строку для усунення її недоліків, а у разі не усунення цих недоліків у встановлені судом строки, - надати суду право повернути угоду сторонам без розгляду.

Наступним напрямком удосконалення процесуального порядку судового провадження на підставі угод, на нашу думку, слід визначити запровадження окремої процесуальної форми судового провадження на підставі угоди, з визначенням основних його етапів, таких як: 1) підготовчі дії: відкриття судового засідання, перевірка явки учасників судового

провадження, оголошення складу суду, вирішення відводів тощо; 2) судовий розгляд угоди: оголошення обвинувального акту та основних положень угоди, з'ясування правильного розуміння сторонами істотних умов угоди, наслідків її укладення та затвердження, добровільності її укладання тощо; 3) перевірка угоди на відповідність вимогам закону; 4) прийняття відповідного судового рішення.

Одночасно слід звернути увагу на необхідність законодавчого забезпечення процесу перемовин сторін для укладання ними угоди.

Положення ч. 1 ст. 469 КПК передбачають можливість проведення між сторонами домовленостей стосовно угоди про примирення.

В. М. Федченко зазначає, що поява у КПК положень щодо можливості укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим послужило підґрунтям для застосування медіації в кримінальному судочинстві, про передумови до формування якої йдеться у ч. 1 ст. 469 КПК [5].

Натомість, вважаємо, що перемовини можуть здійснюватися не лише щодо угоди про примирення, тобто між потерпілим з обвинуваченим. Цілком виправданим видається забезпечення можливості перемовин між прокурором та обвинуваченим щодо укладання між ними угоди про визнання винуватості.

На нашу думку, процесуальним законодавством така можливість має бути забезпечена шляхом переривання судового провадження з наданням сторонам строку, проведення перемовин, підготовки та підписання угоди і подання її до суду для розгляду та прийняття відповідного судового рішення.

Задля реалізації означених вище шляхів вдосконалення судового провадження на підстав угоди, вважаємо доцільним запропоновувати зміни до глави 35 КПК, де передбачити процесуальний порядок та особливості: 1) спрямування до суду кримінального провадження з угодою, укладеною на стадії досудового розслідування; 2) ініціювання сторонами на стадії судового провадження питання про укладання угоди; 3) забезпечення сприятливих умов та необхідних строків для здійснення перемовин щодо угоди, підготовки та підписання її сторонами; 4) подання угоди до суду для розгляду та порядок дій суду з призначення судового засідання з розгляду угоди; 5) процесуальні наслідки недотримання вимог щодо форми та змісту угоди.

Одним з істотних недоліків чинного КПК є відсутність у його нормах вимог щодо форми угоди у кримінальному провадженні. З аналізу положень ст.ст. 471 та 472 КПК вбачається, що угоди у кримінальному провадженні мають бути укладені саме у письмовій формі, разом з цим, питання щодо оформлення угоди у кримінальному провадженні в електронному вигляді. законодавцем не врегульовано [6].

Із наведеного витікає висновок про необхідність запровадження у КПК норми, яка передбачатиме вимогу до письмової форми угоди та одночасної можливості її укладання в електронній формі із дотриманням законодавства про електронний документообіг та електронно-цифровий підпис.

Розвиваючи інститут угоди у кримінальному провадженні, законодавець розширив межі його застосування, надавши можливість укласти угоди про визнання винуватості у кримінальних провадженнях, в яких беруть участь потерпілі, за умови надання всіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладання такої угоди.

Разом з цим, законодавцем не передбачені вимоги до змісту письмової згоди потерпілого на укладання прокурором угоди про визнання винуватості, що у свою чергу, призвело до проблем у застосуванні вказаних положень КПК.

Дослідивши вказану проблематику, ми дійшли висновку, що письмова згода потерпілого на укладання прокурором угоди про визнання винуватості має відображати основні умови надання такої згоди та одночасно засвідчувати усвідомлення потерпілим істотних обставини кримінального провадження, при яких потерпілим надається така згода.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що за результатами пошуків напрямків вдосконалення процесуального законодавства, котре регулює порядок здійснення судового провадження на підставі угод мають бути напрацьовані зміни до відповідних норм КПК, у разі прийняття яких, на наш погляд, стан законодавчого забезпечення судового провадження на підставі угоди істотно покращиться.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітн. 2012 р. № 4651- VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 20.05.2019).
2. Пояснювальна записка до проекту Кримінального процесуального кодексу України [електронний документ] URL :http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GF7HG00A.html (дата звернення 02.05.2020).
3. Замкова Я. В. Законність та обґрунтованість рішень судді у стадії підготовчого провадження в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Замкова Я. В. ; Одеський державний університет внутрішніх справ. – Одеса, 2020. – 240 с. С. 110
4. Шминдрук О. Ф. Підготовче провадження в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Острог, 2016. 221 с.
5. Федченко В. М., Проценко Д. О. Медіація в кримінальному процесі. The 5th International scientific and practical conference “Scientific achievements of modern society” (January 8-10, 2020) Cognum Publishing

House, Liverpool, United Kingdom. 2020. 1177 p. С. 1010-1020. [електронний документ] URL: <https://scholar.google.ru/citations?user=f9Sc6DYAAAAJ&hl=ru&oi=ao> (дата звернення 09.02.2020р.).

6. Таус М.М. Окремі аспекти регламентації вимог щодо форми угод у кримінальному провадженні. Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування: матер. Всеукр. науково-практична конференції (м.Дніпро, 07 червня 2019 р.). Дніпро, ДДУВС. 2019. С.193-197.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Тетерятник Г.К. завідувач кафедри
кримінального процесу ОДУВС, к.ю.н.,
доцент

Найпоширенішим заходом забезпечення кримінального провадження є виклик, який здійснюється відповідно до ст. 135 КПК України. Привертає увагу той факт, що переміщення осіб з тимчасово окупованих територій України супроводжується складністю процедури, яка регулюється спеціальними нормативно-правовими актами. Черги на КПВВ є багатогодинними, а пандемія створила додаткові перешкоди, які пов'язані не тільки з необхідністю проходити ізоляцію після в'їзду-виїзду з окупованих територій, здавати тести і т.ін., а взагалі унеможливив внаслідок розпоряджень так званого керівництва «ДНР» та «ЛНР» щодо закриття блокпостів, через які можливим був виїзд на територію України внаслідок епідеміологічної ситуації. З 21 березня 2020 року виїзд з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей є можливим (не враховуючи певних виключень, наприклад, виїзд для поховання) тільки через територію РФ. Не маючи належного процесуального інструментарію, слідчі, дізнавачі, прокурори, публікують повістки для виклику, у т.ч. для вручення особам, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, повістки для вручення їм повідомлення про підозру. З одного боку, офіційна публікація таких у встановленому законом порядку, з наступним неприбуттям підозрюваних є одним із доказів, який може бути поданий слідчому судді для вирішення питання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та винесення ухвали про затримання з метою приводу. З іншого, створює передумови для того, щоби особа, будучи поінформованою про наявність щодо неї кримінального провадження, продовжувала переховуватися на тимчасово окупованих

територіях. При цьому, зауважимо, що такі заходи забезпечення кримінального провадження, як привід та накладення грошового стягнення, застосування яких є можливим, у випадках передбачених ст. ст. 139, 140 КПК України фактично не можуть бути застосовані в описаних нами надзвичайних обставинах.

У випадках надзвичайних ситуацій, здійснення провадження в умовах надзвичайних правових режимів особи можуть бути позбавлені можливості не тільки прибуття за викликом, а взагалі непоінформованістю внаслідок перебоїв з електроенергією, інтернетом, можливістю користування засобами зв'язку.

Неможливість викликати учасників кримінального провадження для проведення процесуальних дій в умовах надзвичайних правових режимів істотно впливає на дотримання формалізованих строків досудового розслідування, натомість на сьогодні можливість їх зупинення за таких обставин не передбачена.

Ще одним актуальним питанням є застосування запобіжних заходів в умовах надзвичайних правових режимів. Особливо – найбільш правообмежуючого – тримання під вартою. Слід зазначити, що з початком тимчасової окупації території України, проведення АТО законодавець, поставши перед новими викликами ЗУ «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» вніс зміни до ч. 5 ст. 176 КПК України, визначивши, що запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання, особистої поруки, домашнього арешту, застави не можуть бути застосовані до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109 – 114-1, 258 – 258-3, 260, 261 КК України [1]. Відповідно до рішення КСУ від 25 червня 2019 року № 7-р/2019 у справі № 3-68/2018(3846/17, 2452/18, 3657/18, 347/19) зазначена норма була визнана неконституційною [2].

І. А. Тітко справедливо вказує на те, що визнання ч. 5 ст. 176 КПК України неконституційною нормою призводить до ситуації, коли особи, причетні до злочинів проти національної і громадської безпеки, навіть при обранні до них запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, матимуть право на звільнення під заставу. І хоча суди можуть вдатися до встановлення досить значного розміру застави, може постати питання про непомірність застави для підозрюваного (ч. 4 ст. 182 КПК), у разі, якщо у звільненні особи, яка причетна до злочинів, вчинених в межах воєнного конфлікту, зацікавлена, наприклад, країна-агресор, то сума застави навряд чи буде перепоною до звільнення з під варти. Учений справедливо вказує, що можливість суду скористатися дискрецією щодо не визначення розміру застави, у випадках, передбачених ч. 4 ст. 183 КПК України обмежена тим,

що об'єктивна сторона деяких складів злочинів, особливе значення яких в умовах воєнного конфлікту складно переоцінити, може не мати таких ознак, як насильство або загибель людини (наприклад, ст.ст. 110, 110-2, 258-5 КК та ін.) [3, с. 63-64].

В якості іще одного із аргументів щодо необхідності переосмислення питань співвідношення особистої свободи та суспільної небезпеки внаслідок вчинення терористичних злочинів можна навести «сходження України» у щорічному рейтингу 163 країн світу за рівнем тероризму у світі The Global Terrorism Index в основі якого середній показник за 10-бальною шкалою за чотирма основними критеріями: кількість терористичних інцидентів, кількість загиблих, кількість постраждалих, рівень майнової шкоди, крім того при складанні індексу враховуються й інші фактори, які хоча й непрямо, але пов'язані із тероризмом: 2010 рік – 72 місце (індекс 1,5); 2011 рік – 53 (індекс 2,19); 2012 рік – 56 (2,16); 2013 рік – 51 місце (індекс 2,99); 2014 рік – 54 місце (індекс 2,95); 2015 рік – 12 місце (індекс 7,2); 2016 рік – 11 місце (індекс 7,13); 2017 рік – 17 місце (індекс 6,56); 2018 рік – 21 місце (6,05); 2019 рік – 24 місце (5,55) (індекс 4,69) [4].

Слід оцінювати, що саме злочини, вчинені проти інтересів держави, людства, а також злочини контекстуально пов'язані із умовами надзвичайних правових режимів, тобто у період, коли держава та суспільство перебувають у вразливому стані самі по собі свідчать про неприйняття та зневагу до суспільних і державних цінностей. Про підвищену суспільну небезпечність кримінальних правопорушень, які вчиняються в умовах надзвичайних правових режимів свідчить і той факт, що відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій є обставиною, що обтяжує покарання.

Хоча запобіжні заходи і не є заходами покарання та переслідують іншу мету, водночас під час вирішення питання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд оцінюють відповідні ризики, до яких відносяться передбачені ч. 1 ст. 177 КПК України спроби, а також обставини, визначені ч. 1 ст. 178 КПК України. Вважаємо за необхідне у подальшому дослідити та внести зміни до КПК України щодо встановлення контекстуальних обставин при здійсненні кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів, з урахуванням яких у локальному предметі доказування при вирішенні питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, приймати відповідні рішення.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та

корупційні злочини» : Закон України від 7 жовтня 2014 р. № 1689-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-18>.

2. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційними скаргами Ковтун Марини Анатоліївни, Савченко Надії Вікторівни, Костоглодова Ігоря Дмитровича, Чорнобука Валерія Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України від 25 червня 2019 р. №7-п/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-19>

3. Тітко І.А. Тримання під вартою як безальтернативний запобіжний захід: еволюція сприйняття від місцевого до конституційного суду. Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції: П Харківський кримінальний процесуальний полілог. https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18217/3/Titko_Trymannia.pdf. 2019. №2 С. 61 – 65.

4. Global terrorism index. URL: <https://knoema.ru/atlas/topics/%d0%9c%d0%b8%d1%80%d0%be%d0%b2%d1%8b%d0%b5-%d1%80%d0%b5%d0%b9%d1%82%d0%b8%d0%bd%d0%b3%d0%b8/%d0%9c%d0%b8%d1%80%d0%be%d0%b2%d1%8b%d0%b5-%d1%80%d0%b5%d0%b9%d1%82%d0%b8%d0%bd%d0%b3%d0%b8/Global-terrorism-index?baseRegion=UA>.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПО'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН

Ткаченко Анна Сергіївна,
курсант 3-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Федоров Ігор Васильович
К.ю.н., старший викладач кафедри кримінального процесу

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів завдає значної шкоди здоров'ю населення, генофонду нації, але разом з тим це явище несе в собі серйозну загрозу національній безпеці будь-якої держави нашого світу.

Проблема незаконного обігу наркотиків в нашій країні швидко зростає і охоплює все більше різних соціальних сфер та прошарків суспільства. Вона істотно впливає на моральну і психологічну атмосферу соціуму, негативно впливає на економіку та політику. Разом зі зростанням наркоманії, як соціального явища, зростає і злочинність пов'язана з наркотичними засобами та психотропними речовинами. Нині цей вид злочинності тісно зв'язав себе з організованою злочинністю та здобув собі статусу глобальності [1].

Такий швидкий ріст злочинності стимулює правоохоронні органи покращувати тактику своєї роботи задля швидкого, неупередженого розслідування, а також задля запобігання злочинності.

Розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, є надзвичайно складним процесом. Це, насамперед, стосується виявлення та встановлення усього руху наркотичних засобів (від постачальника до споживача), розкриття особистостей усіх членів злочинного ланцюга, та встановлення їх причетності до вчинення злочину. Цей процес ускладнюється тим, що рівень підготовки та конспірації злочинців зростає разом з масштабами злочинності. Інформацію про злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів отримують як із гласних, так і з негласних джерел. Таким чином обшук постає важливим елементом розслідування злочинів пов'язаних з порушенням встановленого обігу наркотичних засобів та психотропних речовин [2].

Метою обшуку є виявлення та фіксація відомостей щодо обставин вчинення злочинів пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів. Обшук житла чи іншого володіння особи проводиться на підставі ухвали слідчого судді, до якого звертається слідчий з клопотанням, яке попередньо погоджено прокурором. Слідчий суддя виносить ухвалу лише за умови, що слідчий у клопотанні зазначив достатні підстави для проведення обшуку, в іншому випадку слідчий суддя має право відмовити у задоволенні клопотання. Виконання такої ухвали слідчий може доручити оперативним підрозділам НПУ. Якщо слідчий вважає, що при проведенні обшуку можуть виникнути питання, що потребують спеціальних знань, до обшуку може бути залучений спеціаліст [3].

Виконання такої слідчої (розшукової) дії як обшук житла чи іншого володіння особи вимагає залучення не менше двох понять, незалежно від того, чи застосовуються технічні засоби фіксування. Обшук проводиться в час, коли він найменше завдає шкоди звичайним заняттям особи, за винятком випадків коли особа, що проводить обшук вважає, що виконання цієї умови може суттєво вплинути на хід обраної слідчої (розшукової) дії.

Перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка має житло чи інше володіння, а за її відсутності – іншій присутній особі

повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія. Уповноважена особа, яка проводить обшук має право заборонити будь-якій особі залишати місце обшуку до його закінчення [4][3].

У разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи. При цьому уповноважена службова особа, яка проводить обшук зобов'язана забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб.

В ході проведення обшуку у кримінальному провадженні зв'язаним зі злочинами у сфері незаконної реалізації та виготовлення наркотичних засобів доцільним є звернути увагу на пошук окремих предметів:

- у першу чергу, безпосередньо наркотичних засобів;
- рослин які можуть виступати за основу для виготовлення наркотиків та відходів від виготовлення;
- предметів та засобів, які служать для виготовлення наркотичних засобів, а також для передання матеріалу певної форми;
- ємностей для зберігання та матеріали для упаковки, що попереджають поширенню специфічного запаху;
- хімічних реактивів;
- грошей та цінностей, які могли бути отриманні в результатів незаконних дій пов'язаних з наркотичними засобами;
- документів, які можуть вказувати на зв'язок підозрюваного з іншими особами, що беруть участь у незаконному обігу наркотиків[5].

Окрім цього, при проведенні обшуку у рамках кримінального провадження за фактом порушення правил обігу наркотичних засобів за допомогою мережі Інтернет, увагу треба звертати на:

- комп'ютери та інші засоби комунікації;
- комплектуючі деталі до вищевказаного;
- цифрові модеми провідного та безпроводного Інтернет-зв'язку;
- телефонні SIM-картки операторів стільникового телефонного зв'язку;
- банківські чеки про отримання грошових коштів;
- банківські карти[6].

Якщо під час обшуку особа, яка присутня при обшуку відмовляється відкривати закриття приміщення чи схованки або обшук проводиться за відсутністю власника житла слідчий або прокурор має право відкривати такі приміщення та схованки.

Задля можливості фіксування безпосереднього факту виявлення предметів, дотримання всіх процесуальних правил, дотримання яких є обов'язковим при виконанні обшуку необхідно здійснювати фотографування та відеозапис[7].

Обшук, як і будь-яка інша слідча (розшукова) дія фіксується у протоколі. Складання протоколу при проведенні обшуку є важливим етапом.

До основних ознак, які потрібно задокументувати в протоколі є: місцезнаходження певного об'єкта та конкретного місця проведення обшуку, розміщення предметів, які було виявлено на місці події під час проведення слідчої (розшукової) дії. Також до протоколу вноситься характеристика предметів, тобто визначення ознак, які виділяють певний предмет з-поміж інших та за якими можливо ототожнити з предметами які пов'язані з кримінальним провадженням. Підсумком у протоколі можна зазначити: «Під час обшуку спеціаліст надав пояснення до фармацевтичних та технічних термінів»[5].

У разі виявлення слідів пальців рук обов'язково описують у протоколі слідчої (розшукової) дії, в якому зазначають: кількість слідів, місце їх виявлення та розміщення, опис поверхні на якій їх було виявлено, її стан, вид слідів, тип узору, форму та розмір виявлених слідів, а також спосіб у який виявлені, вилучені та запаковані сліди[6].

У протоколі обов'язково зазначається місце вилучення предмета, його докладний опис, порядок пакування та опечатування, скріплення підписами понятих. За необхідністю може бути складена схема розміщення слідів із зазначенням розмірів. Схема виступає додатком до протоколу обшуку, також можуть додаватися фотознімки, відеозапис плани місця події. Усі вилучені предмети перелічуються у протоколі обшуку[8].

Отже, обшук є важливою слідчою (розшуковою) дією, яка може допомогти про розслідуванні злочинів пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Але для того, щоб докази отримані у результаті обшуку були визнані допустимими особа, яка його проводить повинна добре орієнтуватися в кримінально-процесуальних нормах та діяти в рамках Кримінального процесуального кодексу. Крім того, особа яка проводить обшук повинна чітко розуміти мету обраної слідчої (розшукової) дії та проводити її відповідно до цієї мети.

Список використаних джерел:

1. О. В. Рубежанська. Правові підстави проведення обшуку при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням обладнання для виготовлення наркотичних засобів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/Andrey/Downloads/Chkup_2014_1_72%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Andrey/Downloads/Chkup_2014_1_72%20(1).pdf)
2. С. О. Сорока. Особливості виявлення та проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування контрабанди наркотичних засобів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2175/vnulpurn201480138.pdf>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Грень Р.Р. Організаційно-правові основи діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів України у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://lpnu.ua/sites/default/files/dissertation/2018/7859/dus_gren.pdf
5. Римарчук Г.С. Особливості організації взаємодії при розслідуванні кримінальних проваджень пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Журнал східноєвропейського права. – 2015. – № 14. С. 172-179
6. Саковський А.А., Климчук М.П. Особливості документування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та їх аналогів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/14764/1/8.pdf>
7. С.В. Албул, С.В. Андрусенко. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: тактика проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Методичні рекомендації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/429/1/2018.pdf>
8. Кікінчук В.В. Особливості розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Методичні рекомендації. Харків. 2017 рік. С. 20-39

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ВИРОБНИЦТВА, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ

Узюм Поліна Андріївна

курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Одеського державного
Університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Федоров Ігор Васильович

К.ю.н., старший викладач кафедри кримінального процесу

Наркотичні засоби законодавець визначає як речовини природного чи синтетичного походження, препарати, рослини, які становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними. Такими речовинами визнаються ті, що мають здатність впливати на центральну нервову систему, призводять до стану особливого сп'яніння, до звикання і наркотичної залежності (медична ознака), перелік яких закріплений у спеціальних нормативних актах (юридична ознака), а зловживання ними ставить під загрозу народне здоров'я (соціальна ознака). Для України "традиційними" наркотичними засобами є макова солома, опій та екстракційний опій, героїн, марихуана, гашиш (анаша), кокаїн [1].

Початковий етап розслідування злочинів у сфері незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів характеризується виявленням, фіксацією і вилученням слідів, знайдених під час проведення невідкладних слідчих дій.

Такий вчений як А.М. Щукін виділяє наступні групи слідів, найбільш часто зустрічаються і характерних для злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів: 1) сліди вирощування наркомісткої сировини (земельні ділянки зі зростаючими на них рослинами, що містять наркотики, залишки рослинної сировини - стебла, листя, головки маку і т.д.); 2) сліди виготовлення наркотичних засобів (технологічні матеріали та відходи, використані розчинники, побічні продукти стадії виготовлення, готові наркотичні засоби, ацетон, укус, рецепти приготування наркотичних засобів); 3) сліди транспортування, пересилки, зберігання та збуту наркотичних засобів; 4) сліди споживання наркотичних речовин; 5) сліди розкрадання наркотичних засобів [2].

Серед первинних слідчих дій, що проводяться в ході розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів чи психотропних речовин, насамперед, виноситься огляд місця події, який одночасно є початковою і невідкладною дією. Дана слідча дія спрямована на дослідження матеріальної обстановки за допомогою особистого сприйняття її слідчим або іншими учасниками огляду з метою виявлення слідів злочину та з'ясування інших обставин, які так чи інакше, можуть мати значення для кримінального провадження[3].

Успішне здійснення слідчих дій по огляду місця події залежить від організаційно підготовчих заходів і якості їх проведення. До виїзду безпосередньо на місце скоєння злочину необхідно вже знати відомості

про час і місце скоєння злочину, очевидців і їх місцезнаходження, склад осіб, які братимуть участь в огляді, а також визначитися з використанням техніко криміналістичних засобів, в тому числі фото та відеозаписи.

З метою збереження слідів, залишених на місці події, для подальшого їх вилучення і дослідження, необхідно захистити його і видалити сторонніх осіб, запросити понятих і роз'яснити права та обов'язки учасникам слідчої дії, а також повідомити про використання техніко криміналістичних засобів. Також слідчий вправі залучити до участі в слідчій дії фахівця, оцінивши при цьому його компетентність і незацікавленість в результаті справи [4].

Наступна слідча дія, яка може здійснюватися у рамках початкового типу розслідування і необхідно при розслідуванні практично всіх злочинів у сфері незаконного обороту наркотичних засобів і психотропних речовин - це обшук. При проведенні обшуку одним з головних методичних правил його проведення - це мінімізація шкоди, яка завдається приміщенням і будівлям. Разом з тим нанесення обґрунтованої шкоди, при проведенні оперативно розшукових заходів і слідчих дій в окремих випадках є необхідним.

При проведенні обшуку слідчий зобов'язаний після прибуття на об'єкт, що піддається обшуку, пред'явити службове посвідчення, ознайомити з постановою про обшук (якщо мова йде про обшук в житлі, то це робиться на підставі судового рішення, яке дозволяє його провадження), доручити оперативним працівникам, які взаємодіють зі слідчим, оглянути приміщення або ділянку місцевості.

В ході розслідування сучасних видів злочинів в сфері незаконного обігу наркотиків, необхідні ретельна підготовка і виробництво слідчих дій, пов'язаних із збиранням доказів безконтактного спілкування і використання мережі Інтернет, як засобу скоєння злочину. Крім типових слідчих дій, виробництво яких необхідно при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків (допит, очна ставка, особистий обшук, обшук житла, огляд, судова експертиза), доведення безконтактного способу участі в скоєнні злочину можливо шляхом виробництва окремих слідчих дій [5]:

1) це аналіз інформації про взаємодію електронних пристроїв збувальників, посередника і покупця наркотиків;

2) отримання інформації від банків про фінансові розрахунки з рахунків покупців наркотичних речовин;

3) вилучення з участю фахівця в ході обшуку або виїмки інформації з електронних носіїв, тобто інформації про Інтернет спілкування;

4) проведення судової інформаційно комп'ютерної експертизи, яка дозволяє завершити формування доказової бази за допомогою

експертного висновку з питань, пов'язаних з комп'ютерною інформацією, підготовленою користувачем.

До обставин, що підлягають встановленню, пов'язаних з наркотиками, відносяться: чи мав місце факт незаконного виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, збуту, розкрадання, посіву і вирощування наркотичних засобів, а також організації або утримання притонів для їх споживання; під дію якої статті КК підпадають діяння підозрюваних осіб; де, коли і за яких обставин було скоєно злочин, пов'язаний з наркотиками; ким скоєно злочин; залучалося чи раніше ця особа до кримінальну або адміністративну відповідальність за аналогічні діяння; наявність обставин, що обтяжують і пом'якшують провину; чи вчинено злочин однією особою або групою, яка роль кожного і хто організатор злочину; яка кількість наркотичних засобів вилучено і до якого виду наркотиків вони відносяться; яке джерело придбання наркотиків; яким способом виготовлені наркотичні речовини і яке обладнання застосовувалося; що служило сировиною для приготування наркотичних засобів, звідки його поставляли; цілі й мотиви вчинення злочину; розмір наживи, отриманий від незаконних операцій з наркотиками; чи сприяв хто-небудь в незаконних операціях з наркотиками і в чому воно виразилося; причини і умови, що сприяють вчиненню даного злочину.

Кожна із зазначених обставин має суттєвий вплив на методику розслідування незаконного обігу наркотичних засобів і містить криміналістично значиму інформацію, що служить основою для здійснення розслідування даного виду злочинів.

Список використаних джерел:

1. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: Закон України від 01.09.2001 № 2341-III : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/863-14>
2. Щукін А.М. Характерні групи слідів, виявлені при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів / А.М. Щукін- 2011 - С. 115
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2013, №9-10, №11-12, №13, ст. 88
4. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : Затверджено 141 наказом МВС України від 3 листоп. 2015 р. № 1339 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/1378204>.

5. Кобзар О.Ф. Кримінальний процес: досудове провадження. Підручник/ О.Ф. Кобзар – Дніпро: Ліра ЛТД – 2017 – 337 с.

6. Басиста І.В. Правові основи прийняття і виконання рішень слідчого на стадії досудового розслідування: Автореф. дис.док. юрид. наук (12.00.09)/ Класичний приватний ун-т.- Запоріжжя, 2014.- 40 с.

7. Практикум з кримінального процесу. Загальна та особлива частини: навч. посіб./ Л.Д.Удалова, В.В.Рожнова, Д.О.Савицький, К.Г.Горелкіна; МВС України, НАВС.- Київ: КНТ, 2014.- 283 с.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПРАВОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НПУ.

Федоров Ігор Васильович,
к.ю.н., Старший викладач
кафедри кримінального процесу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ

Події 2020 року: пандемія коронавірусу, введений у зв'язку із цим карантин, стали випробуванням не тільки для українського суспільства, а і правоохоронної системи Держави в цілому.

В цих умовах загострюються проблеми правового та організаційного забезпечення належного функціонування Національної поліції, її спроможності проведення належного проведення досудового розслідування.

Проблеми організації взаємодії органів досудового розслідування та оперативно-розшукових підрозділів є однією з причин неналежного виявлення, розкриття та подальшого розслідування кримінальних правопорушень.

Діючий процесуальний кримінальний кодекс України не містить в собі визначення терміна «взаємодія» як взагалі так і під час розкриття та розслідування кримінальних правопорушень у відношенні органів розслідування та оперативного підрозділу.

У відповідності до положень п.3 ч.2 ст.40 КПК України:

«2. Слідчий уповноважений:

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;»[2]

Натомість Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами і підрозділами Національної поліції

України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, яка була затверджена Наказом МВС України №575 від 07.07.2017, не даючи визначення терміну «взаємодія» зазначає наступне:

«1. Основним завданням взаємодії слідчих підрозділів органів Національної поліції України з іншими структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліцією, міжрегіональними територіальними органами Національної поліції та їх територіальними (відокремленими) підрозділами, територіальними органами поліції та їх територіальними (відокремленими) підрозділами (далі - органи та підрозділи поліції) є запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб.

2. Взаємодія органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами поліції відбувається на основі Конституції України, Кримінального кодексу (далі - КК) України, Кримінального процесуального кодексу (далі - КПК) України, Закону України «Про Національну поліцію», інших актів законодавства України з питань організації взаємодії між органами та підрозділами поліції в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні.»[3]

Таким чином, можна визначити дві форми взаємодії:

1. Процесуальна, тобто така, що відбувається на підставі чинного законодавства України, зокрема кримінального процесуального і спрямована на реалізацію процесуальних взаємовідносин між слідством та оперативними підрозділами.

2. Непроцесуальна, яка базується переважно на внутрішніх актах і ніяким образом не регламентується КПК (оперативні наради у керівника територіального підрозділу та інше)

На даний час, приділяється багато уваги науковим напрацюванням для того, щоб відшукати такий алгоритм здійснення взаємодії, який би забезпечував найбільш оптимальний розподіл обов'язків між органами, що ведуть боротьбу зі злочинністю, погодженість у плануванні й проведенні слідчих та оперативних заходів щодо запобігання злочинам, розслідування кримінальних правопорушень.

І все ж таки сказати, що існуючі системи взаємодії є до кінця досконалими, ми не можемо, тому, що в них, як показує практика, ще багато недоліків і невирішених питань.

До прийняття нового Кримінального процесуального кодексу оперативні співробітники мали можливість проводити самостійний вибір засобів та методів проведення оперативно-розшукових заходів при виконанні доручень слідчого.

Згідно положеннями ст. 41 діючого КПК України, оперативні підрозділи мають лише одне зобов'язання: брати участь у слідчих (розшукових) діях та негласних слідчих (розшукових) діях у кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора.

Також, оперативним підрозділам заборонено звертатись з клопотаннями до слідчого судді та прокурора.

В той же час, випадки коли слідчий безпосередньо приймає участь у проведенні НС(Р)Д є нехарактерними для сьогодення.

Причини цьому декілька: завантаженість слідчого по розслідуванню значної кількості кримінальних проваджень, відсутність спеціальних навичок або практики.

Таким чином, при проведенні досудового розслідування слідчий витрачає час на вирішення питання з оперативними співробітниками щодо доцільності проведення того чи іншого виду НС(Р)Д, складання відповідного клопотання, узгодження його з процесуальним керівником, отримання ухвали у слідчого судді, яку, разом зі своїм дорученням передає керівництву оперативного підрозділу для організації виконання.

Зрозуміло, що таким чином витрачається час, яке слідчий міг використати з більшою користю для розслідування кримінального провадження.

На нашу думку, з метою оптимізації взаємодії слідства та оперативних підрозділів необхідно внести зміни до «Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» затвердженої Наказом МВС №575 від 07.07.2017 доповнивши її таким визначенням: «Взаємодія органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України - спільні дії засновані на Конституції України, її законах та підзаконних актах, узгодженні за своїми цілями і спрямовані на розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, а також встановлення місцезнаходження підозрюваних, які оголошені у розшук».

Також до частини 2 статті 41 Кримінального процесуального кодексу України «Оперативні підрозділи» внести наступні зміни:

«2. Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою.»

«2¹ Під час виконання доручення слідчого щодо необхідності проведення негласних слідчих (розшукових) дій співробітник оперативного

підрозділу має право звертатися з відповідним клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, поточна редакція від 01.01.2020 [Електронний ресурс], <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>;
2. Кримінальний процесуальний кодекс України, редакція від 02.04.2020, [Електронний ресурс], <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України 07.07.2017 № 575 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ України № 564 від 11.07.2019), [Електронний ресурс], <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ НЕДОПУСТИМИМИ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Федоряєва К.О.

слухач магістратури Факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ

Федоров І.В.

старший викладач кафедри Кримінального процесу, кандидат юридичних наук Одеського державного університету внутрішніх справ

Частина 3 статті 62 Конституції України говорить про те, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь, що виступає процесуальною конституційною гарантією дотримання законності у кримінальному провадженні [1].

Проблемою недопустимості доказів вже давно займаються такі вчені, як: Г.А. Станковська, Я.П. Зейкан, О.С. Осетрова, Н.М. Басай, В.М. Тертишник, М.М. Михеєнко, В.Т. Нора, Ю.К. Орлова, М.А. Погорєцький, С.М. Смоков, Т.В. Волошанівська та багато інших.

Саме поняття «недопустимість доказів» уже доволі тривалий час досліджується як в науковій так і в правовій літературі. Свое законодавче закріплення воно знайшло в главі 4 Кримінального процесуального кодексу (Далі – КПК) України, яка надає чіткий перелік, коли доказ визнається недопустимим. Однак судова практика показує, що кількість таких доказів постійно збільшується і виникає потреба в детальному дослідженні причин і умов визнання доказів недопустимими. Так розглянемо декілька з них.

Першим істотним порушенням, яке дає підстави визнати доказ недопустимим згідно п. 1 ч. 2 ст. 87 КПК України є здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов [2].

Наприклад, місцевий районний суд, розглянувши в судовому засіданні кримінальне провадження визнав недопустимим доказом протокол про результати негласної слідчої (розшукової) дії – зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж абонентського номера та оптичний диск DVD-R №04 з аудіозаписом. Підставою такого рішення стало те, що в матеріалах досудового розслідування відсутня постанова слідчого судді про надання дозволу на проведення негласної слідчої дії – зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, абонентського номера [3].

Отже, на сторону обвинувачення покладається обов'язок доказування законності умов проведення процесуальних дій, що в свою чергу потребує попереднього дозволу суду.

Звідси випливає ще одне порушення, яке призводить до недопустимості доказів. По-перше, сторони повинні надати доступ до матеріалів досудового розслідування, а також доступ до матеріалів за результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій одразу після завершення досудового розслідування, але до моменту передачі матеріалів на розгляд до суду. Те ж саме стосується і підстав для проведення НС(Р)Д (ухвали, постанови, клопотання). Ненадання цих матеріалів завчасно слугує причиною недопустимості доказів.

Наприклад, за рішення постанови ВСУ було ухвалено наступне «невідкриття матеріалів сторонами одна одній в порядку ст.290 КПК після закінчення досудового розслідування, а також додаткових матеріалів, отриманих до або під час судового розгляду, є підставою для визнання судом відомостей, що містяться в них, недопустимими як докази» та «за наявності відповідного клопотання процесуальні документи, які стали підставою для проведення НС(Р)Д (ухвали, постанови, клопотання) і яких не було відкрито стороні захисту в порядку, передбаченому ст.290 КПК, оскільки їх тоді не було в розпорядженні сторони обвинувачення (процесуальні документи не було розсекречено на момент відкриття стороною обвинувачення матеріалів кримінального провадження), можуть

бути відкриті іншій стороні, але суд не має допустити відомості, що містяться в цих матеріалах кримінального провадження, як докази» [9].

Крім того, якщо сторона обвинувачення не вжила необхідних та своєчасних заходів, що спрямовані на розсекречення процесуальних документів, які стали процесуальною підставою для проведення НСРД і яких немає в її розпорядженні, то в такому випадку має місце порушення норм статті 290 КПК України [10].

Другим істотним порушенням є порушення процесуальної форми, яке призводить до втрати юридичної сили доказу. Однак потрібно зазначити, що ст. 87 КПК України не передбачає процесуальну форму як недопустимість доказу. Проте практика свідчить і про такі випадки, наприклад, місцевий районний суд розглянув кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінальних правопорушень. Зі змісту вироку вбачається, що суд вважає неналежними та недопустимими доказами протоколи слідчих експериментів, оскільки ці документи не відповідають вимогам ст.ст.104, 240 КПК України та не підписані підозрюваним [4].

Відсутність підпису в протоколі є порушенням процесуальної форми, передбаченої ч. 5 ст. 104 КПК України. Слідчий позбавив учасника кримінального провадження права ознайомлюватися з протоколом, заявляти заяви та зауваження. Недотримання цих прав створює умови для фальсифікації результатів слідчих дій, спрямування слідства у «потрібному» напрямку. Не підписання протоколу, а насамперед, обвинуваченням, є істотним порушенням процесуальної форми, викликає сумніви в юридичній силі доказів, а тому є підставою для визнання їх недопустимими. У разі встановлення такого порушення суд має визнати докази недопустимими.

Третім порушенням, яке заслуговує на нашу увагу і є надто важливим питанням, це проведення обшуку, оскільки обшук – це один із найпоширеніших видів слідчих дій, який проводиться в межах кримінального провадження.

Зокрема, найпоширенішими помилками під час проведення обшуку є:

- ненадання особам, чиє житло чи інше володіння обшукується, а також їх адвокату, ухвали про дозвіл на обшук для ознайомлення;
- надання ухвали, термін дії якої давно сплив (згідно п. 1 ч. 2 ст. 235 КПК України строк дії ухвали не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали) [2];
- надання ухвали про дозвіл на обшук з іншими адресами житла чи володіння особи (коли не відповідають номери будинків, квартир, назви вулиць), часто трапляються помилки в написанні прізвищ осіб, житло яких підлягає обшуку;

- недопущення до участі в слідчій дії для надання правової допомоги особі, житло якої обшукується, адвоката; іноді застосування до нього фізичного примусу (аж до тілесних ушкоджень);

- обшук проводять особи, які не наділені відповідними повноваженнями;

- обшук проводиться в нічний час (за винятком умов невідкладності);

- під час проведення обшуку офісного приміщення чи обшуку громадянина не залучаються поняті (участь не менше ніж двох таких осіб є обов'язковою);

- дуже часто при складанні протоколу обшуку не зазначаються відомості, номери телефонів, адреси мешкання понятих, або взагалі фіксуються несправжні дані, що в подальшому унеможливує їх виклик на судові засідання для допиту;

- ненадання можливості особі, житло чи інше володіння якої обшукується, або її адвокату надати письмові пояснення та заперечення на протокол, зафіксувати в протоколі порушення слідчого/прокурора під час проведення обшуку;

- заборона проведення відеофіксації обшуку;

- вилучаються речі та/або документи, дозвіл на вилучення яких не дано та які не містяться в переліку;

- особі не надається примірник складеного протоколу з доданим до нього описом вилучених речей та документів [5].

Наприклад, ухвалою місцевого районного суду задоволено клопотання про визнання очевидно недопустимим доказом протокол обшуку житлового будинку. Захисник обвинуваченого мотивував своє клопотання тим, що ухвалою слідчого судді дано дозвіл на проведення обшуку за адресою: вул. X, 40, але фактично обшук було проведено в будинку, який належить на праві власності обвинуваченому за адресою: вул. X, 46. При цьому доводи про незаконність проведення таких дій не були сприйняті слідчим, який, пославшись на ухвалу слідчого судді, примусово провів обшук. Сторона захисту наполягала, що всі докази, здобуті внаслідок проведення незаконного обшуку, необхідно визнати очевидно недопустимими, оскільки мало місце суттєве порушення принципу недоторканності приватної власності [6].

Отже можна зробити висновок, що це лише мала частина піднятої проблеми. Щоб досягти позитивних змін у правоохоронній діяльності, посадові особи повинні бути добре обізнані з чинним законодавством, процедурою оформлення процесуальних документів, дотримуватися прав і свобод людини, а органи досудового розслідування повинні чітко дотримуватись норм КПК України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) : [Електронний ресурс] - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) : [Електронний ресурс] - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Вирок Костопільського районного суду Рівненської області від 4 квітня 2014 р. по справі № 564/1396/13-к : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38252679>
4. Вирок Веселинівського районного суду Миколаївської області від 29 листопада 2013 р. по справі № 472/812/13-к. : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36587494>
5. Погляд на критерій допустимості доказів у частині процедури проведення обшуків : [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://zib.com.ua/ua/134935poglyad_na_kriteriy_dopustimosti_dokaziv_zdobutih_pid_chas_o.html
6. Вирок Жовтневого районного суду м. Запоріжжя від 13.09.2017 р. по справі № 1-кп/331/132/2017 : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://verdictum.ligazakon.net/document/68857790>
7. Волошанівська Т.В. Процесуальні права підозрюваного, обвинуваченого як гарантії їх права на ефективний захист. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 2 /відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 341-344.
8. Смоков С. М. Участь понятих на стадії досудового розслідування / С.М. Смоков // Кримінальне судочинство. – 2017. - №.2. – С.101 – 107.
9. Постанова Верховного Суду від 05.02.2019 р. по справі №607/11498/15-к : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://advokatrada.org.ua/%D0%B2%D1%81-%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B0%D0%B2-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D1%97-%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96-%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%B0/>
10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.01.2019 по справі №751/7557/15-к : [Електронний ресурс] – Режим доступу : [https://protocol.ua/ru/vp_kks_vs_vidstup_vid_pravovoi_pozitsii_shchodo_nedopustimosti_materialiv_nsr_d_ne_vidkritih_storoni_zahistu_v_poryadku_st_290_kpk_ukraini_u_vipadku_koli_prokuror_svoechnasno_vgiv_vsih_neobhidnih_zahodiv_dlya_ih_rozsekrechennya_\(640_6847_15_k_vid_16_10_201/](https://protocol.ua/ru/vp_kks_vs_vidstup_vid_pravovoi_pozitsii_shchodo_nedopustimosti_materialiv_nsr_d_ne_vidkritih_storoni_zahistu_v_poryadku_st_290_kpk_ukraini_u_vipadku_koli_prokuror_svoechnasno_vgiv_vsih_neobhidnih_zahodiv_dlya_ih_rozsekrechennya_(640_6847_15_k_vid_16_10_201/)

МІЖНАРОДНА ПРАВОВА ДОПОМОГА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ВІДПОВІДНО ДО КПК УКРАЇНИ

Фурман Ярослав Володимирович

кандидат юридичних наук, старший науковий
співробітник,
старший науковий співробітник науково-
дослідної лабораторії
з проблем криміналістичного забезпечення та
судової експертології, навчально-наукового
інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

Згідно з частиною першою статті 1 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року договірні сторони зобов'язуються надавати одна одній як найширшу взаємну допомогу у кримінальному переслідуванні правопорушень, покарання яких, на момент прохання про надання допомоги, підпадає під юрисдикцію судових властей запитуючої сторони [1, с. 112]. Також, відповідно до частини першої статті 3 зазначеної Конвенції, запитувана сторона виконує будь-які судові доручення, які стосуються кримінальної справи і які надсилаються їй судовими властями запитуючої сторони з метою передачі матеріалів судової справи або документів. Відповідно до статті 542 КПК України міжнародне співробітництво підчас кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків [2, с. 670].

Відповідно до статті 561 КПК України на території України з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги можуть бути проведення будь-які процесуальні дії, передбачені КПК або міжнародним договором. Порядок вручення документів за дорученням іноземного органу визначено статтею 564 КПК України.

Слідчий, прокурор або суд для виконання запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу викликає особу для вручення документів. Якщо особа не з'явилася без поважних причин, до неї може бути застосовано привід у порядку, передбаченому КПК України.

Відповідно до статті 140 КПК України привід полягає у примусовому супроводженні особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час. Рішення про здійснення приводу приймається: під час досудового розслідування – слідчим суддею за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи, а під час судового провадження – судом за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або з власної ініціативи. Рішення про здійснення приводу приймається у формі ухвали.

Привід може бути застосований до підозрюваного, обвинуваченого або свідка.

У разі, коли судом при виконанні іноземного доручення було винесено ухвалу про привід і він не був виконаний з тих чи інших причин, необхідно обов'язково до матеріалів, що повертатимуться управлінню юстиції, долучати документи щодо неможливості виконання приводу. Зокрема, ч. 4ст. 143 КПК України передбачено, що у разі неможливості здійснення приводу особа, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, повертає її до суду з письмовим поясненням причин невиконання.

Орган досудового розслідування, слідчий, прокурор або суд складає протокол про вручення особі документів із зазначенням місця та дати їх вручення. Протокол підписується особою, якій вручено документи, з викладом її заяв або зауважень при отриманні документів. У випадках, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, складається також окреме підтвердження, що підписується особою, яка отримала документи, та особою, яка здійснила їх вручення.

У разі відмови особи отримати документи, що підлягають врученню, про це зазначається у протоколі. При цьому документи, що підлягають врученню, вважаються врученими, про що зазначається у протоколі.

Якщо документи, що підлягають врученню, не містять перекладу українською мовою і складені мовою, яка є незрозумілою особі, зазначений у запиті, така особа має право відмовитися отримати документи. У такому разі документи вважаються такими, вручення яких не відбулося.

Складені органом досудового розслідування, слідчим, прокурором або суддею документи для забезпечення виконання запиту про міжнародну правову допомогу підписуються зазначеними посадовими особами та скріплюються печаткою відповідного органу. Отримані за результатами виконання запиту від інших відомств, установ чи підприємств (незалежно від форми власності) документи повинні бути підписані їхніми керівниками та скріплені печаткою відповідного відомства, установи чи підприємства. Орган досудового розслідування або слідчий передає матеріали виконання

запиту прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, для перевірки повноти і законності проведених слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій [3, с. 122].

Отримані під час виконання запиту про міжнародну правову допомогу документи направляються компетентному органу іноземної держави у порядку, встановленому відповідним міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Вимогами ч. 2 ст. 558 КПК України встановлено, що запит компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу виконується упродовж одного місяця з дати його надходження до безпосереднього виконавця. За необхідності виконання складних та великих за обсягами процесуальних дій, у тому числі таких, що потребують погодження прокурора або можуть бути проведені лише на підставі ухвали слідчого судді, строк виконання може бути продовжений центральним органом України або органом, уповноваженим здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави відповідно до частини третьої статті 545 цього Кодексу.

Статтею 545 КПК України визначено центральні органи України з питань надання міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 545 КПК України Міністерство юстиції України звертається із запитом судів про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час судового провадження та розглядає відповідні запити судів іноземних держав [4, с. 7].

Таким чином, строк виконання судами України іноземного доручення про правову допомогу у кримінальних провадженнях, може бути подовжений Міністерством юстиції України.

Список використаних джерел:

1. Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року з Додатковими протоколами 1978 та 2001 року до неї : ратифікована Законом України від 16 січ. 1998 р. // Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. – К., 2006. – С. 112–232.

2. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / Тertiшник В.М. Видання 12-те доповн. і переб. – К.: Алерта, 2016. – 810 с.

3. Порядок направлення запитів з надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні: метод. ре-комендації / Кол. авт. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 44 с.

КОНТРОЛЬ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ: ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ ІМІТУВАННЯ ЗЛОЧИНУ ВІД ПРОВОКАЦІЇ

Шаран А.А. курсант 4-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Старший викладач кафедри кримінального процесу
Федоров І.В.

Аналіз світової практики протидії транснаціональній злочинності свідчить про те, що її виявлення, попередження та припинення потребує застосування адекватних реальним загрозам форм, методів, сил, засобів, заходів, дій. Масштаби і тенденція поширення злочинності, особливо організованого та транснаціонального характеру, становить серйозну загрозу для суспільства як на національному, так і міжнародному рівнях.

З метою виявлення, попередження та припинення діяльності транснаціональної організованої злочинності міжнародними організаціями, національними правоохоронними органами тощо вживається система методів і заходів політико-правового, адміністративного, організаційного характеру, до яких можна віднести контроль за вчиненням злочину.

На думку В.М. Тертишник та В.Г. Уварова контроль за вчиненням злочину - узагальнювальне поняття, яке у своєму змісті містить комплекс різнопланових за формами проведення окремих негласних слідчих (розшукових), оперативних та інших пізнавальних і попереджувальних дій [1].

Контроль за вчиненням злочину згідно з ст. 271 КПК України може здійснюватися в разі наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, і проводиться в таких формах:

- контрольована поставка;
- контрольована та оперативна закупівля;
- спеціальний слідчий експеримент;
- імітування обставини злочину [2].

Варто наголосити на тому, що особливості проведення контролю за вчиненням злочину та його форми розміщені в підрозділі «Інші види негласних слідчих (розшукових) дій» без належної процесуальної регламентації, вказуючи в ч.5 ст. 271 КПК України, що порядок і тактика проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину визначається законодавством.

Імітування обстановки злочину як різновид негласної слідчої

(розшукової) дії є формою контролю за вчиненням злочину, що полягає у використанні слідчим або уповноваженим оперативним підрозділом спеціальних імітаційних засобів, які створюють в оточуючих уявлення про вчинення реального злочину з метою його запобігання та викриття особи (осіб), яка планувала чи замовляла його вчинення [3].

Відсутність нормативного визначення поняття «провокація» в кримінальному процесуальному законодавстві України зумовило гострі наукові дискусії з приводу відмежування законних форм проведення контролю за вчиненням злочину від дій органів досудового розслідування, що мають на меті схилити особу до вчинення правопорушення.

Як правильно звертає увагу Панова А.В. пряме закріплення норми, яка стосується заборони провокації, у ч. 3 ст. 271 КПК України є позитивним кроком на шляху реформування національного кримінального процесуального законодавства, оскільки є гарантією забезпечення прав людини відповідно до європейських стандартів [4].

Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ, Суд) не раз звертав увагу на випадки провокації до вчинення злочину з боку правоохоронних органів і вказував, що це є прямим порушенням права особи на справедливий судовий розгляд і призводить до недопустимості використання інформації, здобутої внаслідок такої провокації. Тлумачення провокації наведене в § 55 рішення ЄСПЛ у справі «Раманаускас проти Литви» від 05.02.2008 р., відповідно до якого провокації з боку правоохоронних органів «мають місце тоді, коли відповідні працівники правоохоронних органів або особи, які діють за їхніми вказівками, не обмежуються пасивним розслідуванням, а з метою встановлення злочину, тобто отримання доказів і порушення кримінальної справи, впливають на суб'єкта, схилиючи його до вчинення злочину, який в іншому випадку не був би вчинений». Для відмежування провокації від допустимої поведінки правоохоронних органів ЄСПЛ виробив певні критерії, а саме: а) змістовий критерій; б) процесуальний критерій. При цьому під змістовим критерієм розуміється наявність/відсутність суттєвих змістових ознак, притаманних провокації правоохоронних органів, а під процесуальним - наявність у суду можливості перевірити відомості про ймовірну провокацію під час судового засідання із дотриманням принципів змагальності й рівності сторін [5].

Згідно з ч. 3 ст. 271 КПК України «під час підготовки та проведення заходів із контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона б не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі та документи не можуть бути використані в кримінальному провадженні».

Аналіз судової практики України свідчить про те, що національні

суди у своїх рішеннях враховують практику ЄСПЛ, прямо посилаючись на його правові позиції, зокрема з питань провокації до вчинення злочину. Так, наприклад, Апеляційний суд Вінницької області в своїй ухвалі від 11.08.2014 р. по справі № 136/564/14-к провадження № 11-кп/605/2014 відмовив у задоволенні апеляційної скарги прокурора на виправдувальний вирок суду першої інстанції, зокрема, у зв'язку із визнанням доказів сторони обвинувачення недопустимими на підставі здійснення провокації правоохоронними органами протягом їх отримання. Суд у мотивувальній частині своєї ухвали послався на вищезазначені рішення ЄСПЛ і зауважив, що ЄСПЛ чітко розмежував межі дозволеного під час проведення правоохоронними органами негласних слідчих дій. Тобто, якщо вказані працівники, з метою штучного збільшення показників боротьби зі злочинністю, спеціально залучають для цього підготовлену особу, яка надалі під їхнім контролем активними діями провокує «злочинця» до вчинення кримінального правопорушення, то докази на підтвердження винуватості, здобуті в ході такої провокації, суд зобов'язаний визнати як недопустимі, а особу обвинуваченого - виправдати. Разом із тим, коли представники правоохоронних органів обмежились пасивним спостереженням за злочинною поведінкою особи, і в ході проведення негласних слідчих дій мав місце судовий контроль за дотриманням прав і свобод особи, зібрані докази будуть відповідати всім критеріям належності, допустимості й достовірності. Варто розуміти, що кримінальне правопорушення, учинене внаслідок його провокації з боку правоохоронців, не несе суспільної небезпеки [6].

Відповідно до Рішення Михайлівського районного суду Запорізької області №311/793/14-к від 15.02.2018 року суд виправдовуючи обвинувачену у вчиненні злочинів, пов'язаних із обігом наркотиків, а саме передбачених ч. 2 ст. 307 та ч. 2 ст. 317 КК України, повною мірою врахував наполегливу позицію сторони захисту та в обґрунтування своєї позиції поклав аж 4 підстави для визнання доказів недопустимими хоча кожен із таких доводів міг би бути самостійною підставою для виправдання обвинуваченого. Згідно матеріалів кримінального провадження обвинувачена вчинила 3 епізоди збуту метамфетаміну та протягом тривалого часу надавала своє помешкання для вживання наркотичних засобів. Постановляючи виправдувальний вирок суд послався на те, що у порушення норм ст. 214 КПК України орган досудового розслідування маючи інформацію про вчинення інших епізодів злочинної діяльності відповідні дані до ЄРДР не вніс та почав проводити слідчі дії щодо розслідування останніх без належних на те підстав, а тому усі докази, які було зібрано за цими епізодами є недопустимими. [7]

При проведенні негласних слідчих дій мала місце провокація, оскільки достатніх даних для проведення трьох оперативних закупок у органів досудового розслідування не було, обвинувачення ґрунтується лише

на показаннях залегенованого закупного, тому здобуті в ході таких слідчих дій докази судом також визнано недопустимими. Водночас особа, яка здійснювала закупку показала, що знайома із працівниками поліції, які безпосередньо проводили НСРД, а тому у суду виникли сумніви щодо незацікавленості вказаної особи.

При цьому підставою для проведення оперативної закупівлі стала заява до органів поліції особи, яка взагалі до Національної поліції не зверталась.

Також слід зауважити, що порушення норм ст. 290 КПК України в частині невідкриття стороні захисту матеріалів НСРД та документів, які стали підставою для їх проведення є окремою підставою для визнання таких матеріалів недопустимими як докази.

Таким чином, неухильне дотримання уповноваженими особами вимог щодо процедур проведення НСРД, набуває особливого значення та надзвичайної актуальності через наявність численних порушень прав і основоположних свобод людини, які виникають внаслідок провокацій на вчинення злочину працівників оперативних і слідчих підрозділів при здійсненні контролю за вчиненням злочину. Отже, пряме закріплення в ч. 3 ст. 271 КПК України положення, яке стосується заборони провокації до вчинення злочину та визначення останньої як підстави для визнання отриманих фактичних даних недопустимими, потрібно розглядати як важливу складову національного правового механізму забезпечення права кожного на справедливий суд

Список використаних джерел:

1. Тертишник В. М. Контроль за вчиненням злочину: зміст, форма та юридична визначеність. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. Вип. 4. С. 132-135.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13.04.2012 № 4651–VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Дрьомін Ю.М. Проблеми, що виникають при здійсненні прокурорського нагляду за негласними слідчими (розшуковими) діями у кримінальному провадженні. Вісник прокуратури. 2017. №5. С. 62-67
4. Панова А.В. Проблемні питання відмежування провокації вчинення злочину від негласної діяльності з його контролю у кримінальному провадженні. ПРАВО І СУСПІЛЬСТВО. 2015. № 5-2 частина 2. С. 222-229
5. Рішення Великої палати ЄСПЛ у справі «Раманаускас проти Литви» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84935>
6. Ухвала Апеляційного суду Вінницької області від 11.08.2014 р. [Електронний ресурс] : справа № 136/564/14-к, провадження № 1-кп/605/2014, реєстрац. № 41489075 // Єдиний державний реєстр судових

рішень. – Електрон. дані. – Київ, 2006–2016. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41489075> – Назва з екрана.

7. Рішення Михайлівського районного суду Запорізької області №311/793/14–к від 15.02.2018 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень.– Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua> – Назва з екрана.

Актуальні питання взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами у кримінальному провадженні: матеріали науково-практичної інтернет-конференції 24 квітня 2020 року., м. Одеса, 24 квітня 2020 р. Одесса: ОДУВС, 2020. 148 с.